

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

ALBERTI RIPERI
DISSERTATIO
DE

360
1722

LEGE

AC

LEGIBVS DIVINIS

IN GENERE,

ET DE

LEGIBVS DIVINIS

POSITIVIS VNIVERSALIBVS

IN SPECIE,

OPVS POSTHVMMVM.

HAMBURGI,

APUD THEOD. CHRISTOPH. FELGINER.

ANNO 1722.

*öninklijke
Publiekboek-
to'stelling.*

INVICTISSIMI ET POTENTISSIMI
REGIS MAGNÆ BRITANNIÆ
ET

SERENISSIMI ELECTORIS
BRVNSV. ET LVNER. &c.

VIRI

Perillustri, Illustri, Excellentissimis

&

Magnifico Summeque Venerando

DOMINO,

DN. JOHANNI

FRIDERICO

DE STAFFHORST,

Consiliario intimo Ducatum

Brem. & Verd. nec non Comi-

tatus Delmenhorst. Præfidi

splendidissimo.

Hereditario in Hoya & Harrenbostel

Domino in Lindach &c.

) (a

DOMI:

DOMINO
**DN. ALBERTO
ANDREÆ
DE RAMDOHR**

Regiæ Cameraæ Consiliario in-
timo & Regiminis illustris in Ducati-
bus Brem: & Verdensi Antistiti
grauissimo,

Hereditario in Drübber &c.

DOM

TO
Æ
HR
ario in
a Ducati
ntifici

DOMINO
DN. LUCÆ
BACKMEISTERO

Theologo Consummatissimo,

Regii, quod Stadæ viget, Con-
sistorii Consiliario, & Superintendenti
Generali per Ducat. Brem. & Verd.
meritissimo,

*Mecænatibus meis gratiosissimis, atq̃
Patronis omni subjectionis & obsequii cultu
prosequendis.*

66.

DOM

X 3

VIRI

VIRI EXCELLENTISSIMI
&
MAGNIFICE
DOMINI GRATIOSISSIMI
PATRONI MAXIMI

Quoniam generosis celeberrimisque VESTRIS Nominibus libellum hunc inscribendi, variaz jam a primo illius conspectu urgebant rationes, quas me ab audacia & temeritatis crimine absoluturas
con-

Dedicatio:

confido. Sicuti enim **VIRI
EXCELLENTISSIMI**, opellæ
hujus auctor, frater meus cha-
rissimus b. m. tam singularem
EORUM obtinuit gratiam, ut,
qui Academicorum more jam
variis Dissertationibus, in Aca-
demiis Helmstadiensi sub præ-
sidio D. Augustini Leyseri, &
Wittembergensi sub præsidio
D. Michaelis Henrici Griebne-
ri habitis, atque proprio Mar-
te elaboratis, inclaruit, ei tan-
dem in patriam reduci, novum
hunc foetum, paullo ante ejus
obitum Censuræ **VESTRÆ**
exhibitum, prelo subjicere per-
missum fuerit; ita mortuo pa-

X 4 rente

rente, illum sub umbone & praefidio **TANTORUM MIORUM** prodire, et re esse judicavi; quo simul gratiam, sub beato fratri benigne concessam, palam mente gratisima recolerent. Inficias quidem ire haud queo, quod, si per me stetisset, laborem hunc cum illo sepultum irifatius duxissem, quam publici juris facere; quum forte in multa a multis, aliter sentientibus, in eo desiderari possent. Ast quoniam amicorum nonnulli, literarum satis cupidi, eum non indignum aestimarent, quum publicum prodiret, non potui non eundem splendidissimis **VE-**
STRIS

STRIS Nominibus ornare &
 prae munire. *non*
 Hisce Dumviris Excellen-
 tissimis Te, *Vir Magnifice*, non
 inmerito adjungo. Nam cum
 auctor, ob plus una vice secum
 institutam sermocinationem
 tam de argumento, quam me-
 thodo illud pertractandi, non
 nulla quoque debeat **B. Docto-**
ri, Johanni Diecmanno, Con-
 siliario quondam illustris, quod
 Stadæ viget, Consistorii, & ho-
 rum Ducatum Generali Su-
 perintendenti, Socero meo,
 dum viveret, amantissimo
 Cujus TE, *Praesul Magnifice,*
 DEUS constituit Successorem:

(5 non

non ægre feres, quod & hic in
 signum devotæ mentis, Summe
 Reverendum *Tuum* Nomen
 præfixerim, & simul ansam ar-
 ripuerim, *Tibi*, de supremo il-
 lo Ecclesiarum horum Duca-
 tum munere, quo jam orna-
 tus, hisce quidem paucis, ex in-
 timo tamen cordis affectu pro-
 latis, publice gratulandi.

Accipias ergo, TU TRIGA, di-
 gnitate illustri partim, partim Ecclesia-
 stica satis undique corruscans, meliorem
 In partem munus hoc Chartaceum levi-
 dense, illudque in clientelam benigne
 suscipias, etiam atque etiam oro.

Faxit DEUS ut VOS MÆCENA-
 TES ET PATRONI MAXIMI, pro-
 vinciiis VESTRIS, Tantorum Virorum
 personis dignis, in salutem & incremen-
 tum harum regionum ad annos usque
 Ne-

Dedicatio

**Nestoreos quam felicissime præstitis ;
tunc spero , fore, ut & in me meosque
haud parum emolumentum inde sit redun-
daturum ; utpote , qui me totum sub-
misse commendo, & dum spiritus hos
regit artus, ero**

V. V. Excell. Excell.

&

V. Magnificentiae

Subjectissimus

&

Devotissimus

aliens

Dabam Daverdæ

die 20. Sept. 1721.

Johann Riper

Daverd. Pastor.

L. B. S.

L. B. S.

PRudentiæ est atque etiam quodammodo officii, ut, si quis contra eos aliqua disputanda existimet, quibus ob summa munera aut merita honos seruandus est, sententiam quidem suam libere proferat ac stabiliat, at nominibus eorum parcat, quo & gloriolæ captatæ suspicionem euitet, atque omnibus saltem non innotescat, contra quos disputatum sit, quippe quod tunc non patet, nisi illis, qui Scripta ista, ex quibus quædam refutantur, legerunt. Mihi hoc nunc facere non licuit, cum enim omnis hæc *Dissertatio de Legibus diuinis positivis*

vis universalibus, paucis exceptis, quæ propter alios dicenda fuerunt, contra Fundamenta Juris Natura ac Gentium Viro illustri loco positi Christiani Thomasti instituta sit, ea autem in omnium manibus versentur, frustra nomen eius dissimulauissem. Factum Viro illustri non displicebit, ut opinor, nouit enim quæ fata orbitas libris, animi liberis, adferat. Et ipse non pauca contra Scripta Summorum Virorum Grotii ac Pufendorfii differuit. Facile igitur coniectura assequitur, quænam eius quoque de Iure Naturæ libros fata mansura sunt. Hoc magis igitur æquo animo feret, quod uiuo ipso hæc in lucem edidi, hoc ipso enim manifestum est, non detrahendi aut falsa imputandi ergo me scripsisse, sed tantum verituedi causa, quam causam nemo improbare potest, sed quæ potius adeo omnibus probatur, ut etiam, qui erronea pertinaciter defendunt, veri studium præferant. Atque utor ea libertate,

te,

te, quam ipse ab aliis dissentiendo eos-
 que refellendo aliis fecit. Atque etiam
 ne aliam quidem sententiam de legibus
 diuinis posituiis vniuersalibus tradidi,
 quam eam ipsam, quæ ipsi in Institutio-
 nibus Iurisprudentiæ diuinæ placuit. De
 re ipsa vt quidquam hic præmonerem,
 non opus esse putavi. Tu ipse L. B. arbi-
 trabere, num quid pro tuendis legibus
 istis adtulerim. Existimo tamen operam
 hanc Iuuentuti Iura addiscenti non inu-
 tillem fore. Scribebam Iorci in Palæo-
 gæa d. 3. Febr. Anno clō lō CCXX,

DISSER-

DISSERTATIONIS
DE
LEGIBVS DIVINIS POSI-
TIVIS VNIVERSALIBVS

Pars Prima
 de
Lege.

	<i>Pag.</i>
I. Quid sit Lex.	1
II. Sine Legislatore non est Lex.	3
III. De Notitia Dei insita.	12
IV. De Lege Dei æterna.	17
V. De conuenientia iustitiæ Diuinæ & Humanæ.	22
VI. Legi respondet Obligatio.	54
VII. Majestas immediate a Deo est.	65
IX. De Legibus permissiuis.	78
IX. De poenis.	86
X. De Libertate Voluntatis humanæ.	92

Pars Altera
 de
Legibus Divinis.

I. De Diuisione Legum Diuinarum	99
II. Lex Naturalis est vera Lex.	102
III. Eadem est perpetua atque immutabilis.	114
IV. Non semper ex consensu Gentium certo probatur.	126
V. De Methodo tradendi Legem Naturæ per Principia Honesti, Iusti ac Decori.	130
VI. De	

VI. De Legibus diuinis positiuis forensibus 141
 VII. De Legibus diuinis positiuis Vniuersalibus 145

Pars Tertia

de

Legibus Diuinis Positiuis Vniuersalibus

I. Diuisio	156
II. De Arbore vetita.	158
III. De Sacrificiis.	159
IV. De comestione sanguinis.	162
V. De Sabbatho.	164
VI. De Potestate maritali.	182
VII. De Indis solubilitate Matrimonii.	190
VIII. De Gradibus prohibitis.	202
IX. De Polygamia.	213
X. De poena Homicidii capitali.	219
XI. De Declinis.	223
XII. Conclusio.	224

PARS

PARS PRIMA
 EAQUE GENERALIS
 DE
L E G E.

I.

DOctrina de legibus diuinis posituius Vni-
 versalibus, ut eo rectius ac facilius in-
 telligi possit, generatim quædam præ-
 mittenda sunt, tum de lege, tum de legibus di-
 uinis. Atque hinc in tres partes Dissertationem
 hanc diuidere placuit. Misiss igitur ambagibus,
 Legem *Pufendorfus de I. N. ac. G. l. 1. c. 6 §. 4.* scri-
 bit esse decretum, quo Superior sibi subiectum
 obligat, vt ad istius præscriptum actiones suas
 componat.

2. Nonnulli in hac Definitione vocabulum de-
 creti improbant, qui quidem recte sentiunt, at-
 tamen contra Auctorem frustra disputant, nam
 illi & hic verum statuunt, adeoque in re ipsa
 consentiunt. Malunt illi pro vocabulo decreti
 substituere vocem regulæ, quia decretum est
 ius immanens. Verum hic vocabulum illud
 cepit vsu Fori, quo decretum vocatur ius a
 rege promulgata. Non est igitur inter eos dis-
 sentio.

3. Si quis reliqua huius Definitionis verba ani-

▲

mo

mo paulisper pensare velit, facile deprehendit discrimen legis ab illis rebus, quæ similitudinem aliquam cum ea habent. Enimvero lex a Superiore est, at pacta inter æquales ineuntur, tamen alter paciscentium fit Superior, quatenus enim contrahentes paciscuntur, eatenus considerantur, & agunt ut æquales. Discrimen hoc exemplum a Regibus desumpto apparet, horum enim actus non sunt omnes publici, quos ut Capita Rerum publicarum peragunt, veluti si leges ferant, sed aliqui sunt privati, quos ut privati peragunt veluti si cum subdito super negotio ad prius ipsorum commoda pertinente paciscantur *Grotius de I. B. ac P. l. II. c. 14. §. 1. n. 12.*

4. Lex a Superiore est; consilium etiam æqualis vel inferior dare potest: Lex a. obligat, ut Superiore publicata; consilia non obligant, si obligationi occasionem præbent, quatenus notificationem alicui imprimunt, quæ obligationem præstitit aut auget *Grotius de Imperio Sacrorum c. IV. §.* Hoc quoque discrimen exemplo Regum patet utpote quibus Consilarii, quæ ad Rempublicam Medici, quæ ad valetudinem regendam pertinent, suppeditant. Sic Iethro Sacerdos Moysi Duci populi israelitici & officio Regis fungens *Deut. XXXIII. 5.* consilium dedit, de diligenti & constituendis publicis, qui de controuersis populi decernerent, ipso supremam Inspectionem retinente *Exod. XII. 18. 19. 22.* Neque vero Iethro Ducem populi obligare potuit, sed ei saltem obligationem ostendit ex lege naturali, quæ uero quidem in re ad valetudinem præter necessitatem

tem non debilitandam spectabat *vers.* 14. 18. altera in re autem ad officium eius regium, vt negotia grauiora ipse tractaret, ne salus populi negligetur *v.* 22. Hinc etiam vtraque in re Moyses salutare consilium prębenti paruit, non quasi Iethro pręcipere illi potuisset, erat enim Princeps populi in Theocratia, sed vt obligationi suę, quam Iethro ostenderat, satisfaceret.

5. Nolumus de his rebus plura addere, siquidem *Pufendorfius l. c. §. 1. & 2.* legem a consilio ac pacto jam plenius distinxit, adeoque omnia, quę ad significationem legis cognoscendam scientia necessaria sunt, suppeditauit. Itaque *Grotius*, qui etiam *de I. B. ac P. l. 1. c. 1. §. IX. n. 1.* huc pertinentia habet, ac *Pufendorfo*, tanti iudicii tantęque experientię Viris, defectus aliquis hac in re per iniuriam imputatur *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Prolegom. §. 8.* quę omnino ab eis defendenda fuit, hoc etiam magis, quod ipsi non amplius superstites sunt, adeoque sese defendere non possunt.

II.

I. Sine Legislatore non est lex. Itaque si non daretur Deus, nulla etiam lex daretur. Vtium saltim ratio ac delectus fuisset, at solo hominum instabili arbitrio relictus. Posteaquam igitur *Grotius de I. B. ac P. Prolegom. n. 9.* memorasset, esse homini iudicium ad æstimanda quę delectant aut nocent, atque id iudicium sequi esse humanę naturę conueniens: item *n. 10.* eodem pertinere prudentem dispensationem in his, quę cuique homini aut cętui propria sunt, enlargien-

dis, prout actus cujusque ac rei natura fert; sub-
iicit n. II. eum locum aliquem habere, etiam, si da-
remus, quod sine summo scelere dari nequit,
non esse Deum, aut non curari ab eo humana
negotia.

2. Non tamen desunt, qui eum propter hæc
verba accusant, eique errorem non vnum im-
putant *Fundamenta I. N. ac G. l. I. c. 6. §. 5. 8.*
Primo enim obiciunt, impiam esse istam sen-
tentiam atque absurdam hypothesin, si daretur,
non esse Deum. Ipse *Pasendossius I. N. ac G. l. II,
c. 3. §. 19.* sese hic opponit, atque etiam in Apo-
logiis aliquoties ei tribuit, quasi in gratiam Scho-
lasticorum in impiam istam sententiam descen-
derit. At manifestum est, eum ab ista senten-
tia longissime abuisse & abhorruisse, negat enim
sine summo scelere dari posse, non esse Deum.
Neque vero si dari posset, ius locum habere sta-
tuit, sed saltim utile, uti patet *l. c. n. 9. & 10.* De-
inde ipse *l. c. c. 4. §. 3.* hæc *Grotius ad cap. XII. lib.
Sap.* verba adducit: nisi adsit de diuina provi-
dentia & quidem facta hominum repensante
persuasio, simulque leges quædam, quæ in re-
ctam viam homines dirigant, fieri non posse,
quin extra orbitam euagentur & quidem sæpe
grauiter. Cum tamen veri tantum causa a Gro-
tio dissenserit, minime autem invidia erga eun-
dem ductus fuerit, eiusque laudes deminuerit,
quod ubique ex eius Scriptis apparet, libenter
concedo, improvidum saltim eum hoc scripsis-
se, Grotioque imputasse, quod non statuit.

3. Alii

2. Alii hoc maxime obiciunt, non Ius dari, sed saltem utile, si Deus non daretur. At id ipsum quoque Grotius pariter concessit / . c. 7, §. 8. 10. Idem etiam tradidit / . II. c. 20, §. 44. n. 4. his verbis: Epicurus cum diuinam Providentiam sustulisset, iustitiam quoque nihil reliquit nisi nomen inane, ut quam nasci diceret ex sola conventionione, neque durare ulterius quam communis duraret utilitas, abstinendum autem ab his, quae alteri nocitura essent, solo poenae metu. Adde, si placet, n. 5. Quod si igitur Deus non daretur, conventio etiam diutius non valeret, quam duraret voluntas, ut quae tum lege nulla obstricta esset. Poenae autem humanae metus pariter non sufficeret, sed etiam plane abesset, si quis eam spernere aut declinare possit.

4. Grotium communem omnibus, quae solidiora in Iure adspirant, Praeceptorem esse nemo, atbitror, negabit. Nolunt tamen aliqui id ingenue fateri, sed potius aliquos ejus errores conquirunt, ut ab eo dissentiendo occasionem habeant, vel etiam errores ei falso imputant. Itaque verba ista, quae adduxi, nondum dimitto, sed ulterius ostendam, quam temere aliqui ab eo dissentiant. Deum non dari, sine summo scelere dari non posse expresse docuit. Nunc autem sustinent aliqui Atheos omni in Deum crimine absolvere, atque etiam Iudaeos Christum blasphemantes alios blasphemos non esse blasphemos pronunciare non dubitant, ob eam rationem, quod vtrique Deum non agnoscant, adeoque in eo peccare non possint. Quasi vero scelere vacare

queant, qui, Deum non esse, sibi persuadere eisdem agnitionem ex animo expellere connituntur. Si Athei in Deum non peccarent, tunc vero haberent, quod vellent. Namque hoc vnicum ipsorum votum est, ut Deus non sit, utque eundem agnoscere & colere necesse non habeant. Poenis quidem ob solum hunc errorem locus non est, tamen si maxime perniciosus sit, summaque pertinaciz. Equidem *Plinius* jam olim *l. X. epist. 97.* Christianos, quorum religionem pro culpa, errore ac superstitione habebat, & peruicaciam certe & inflexibilem animum debere puniri existimavit; verum pertinacia quoque adhuc actio & crimen internum est, quod ab hominibus puniri non debet; quamquam a Deo puniatur, poenis non solum æternis *Matth. XIII. 30.* sed etiam aliquando temporalibus *Esai. II. 20.* sicuti multos hæreticos misera morte extinctos esse constat. Iure tamen puniretur Atheus, si alios seducere vellet, atque etiam sine poena regione excedere iuberetur. Itaque minime verum est, Atheos in Deum non peccare, sed aliquando etiam puniri possunt. Multo magis hoc obtinet in blasphemis, quos etiam puniri posse, docet *Illustris Boehmerus in I. P. V. P. Spec. l. II. c. 8. §. 26. lit. n.* quia blasphemia viam sternit ad quæcunque mala perpetranda, Princeps autem omnia incitamenta poenis subicere potest, quæ possunt vergere in perniciem reipublicæ. Addatur *Leu. XXIV. 16.*

5. Qui Atheos ac blasphemos à crimine in Deum liberare & absoluerè conati fuerunt contra

Gro-

Grotium, cujus verba percepimus: sine summo scelere dari non posse, Deum non esse, iidem etiam ex Codice Iustiniano meliora discere potuissent, sic enim habet *l. 2. C. de Summa Trinitate*: Is autem Nicenz adsertor fidei & Catholicz religionis verus cultor accipiendus est: qui omnipotentem Deum & Christum Filium Dei vno nomine confitetur: Deum de Deo, lumen de lumine: qui Spiritum Sanctum, quem ex summo rerum Parente & speramus & accipimus, negando non violat. Manifeste Grat. Valent. & Theodos. Cæsares Augusti hac lege tradunt, Deum negando violari. Quamvis vero de notitia ac religione reuelata sermo sit, idem tamen de notitia Dei ac religione naturali accipi potest ac debet. At isti quidem non Iustinianum magis quam Grotium audiunt. Omnia confingere malunt, quam Iustiniani doctrinam de Cura doctrinz publicz admittere. Atque eius rei exempla aliquot hic subiiciemus.

6. Quisque hominum Iure naturz obligatus est, vt ad verum Dei cultum alios excitet. Petrus etiam Deum in omnibus glorificandum esse monuit *I. Pet. IV. 11.* Quemadmodum igitur Parentes in liberis veram religionem propagare & custodire debent *Gen. XVIII. 19. Col. III. 20.* ita etiam Principes imperio suo rationibus Verbi divini, quæ subditis persuadeant, & ostendant obsequendum esse, innixo, idem efficere laborent, obligantur *Deut. XVII. 18. 19. Isa. L. 16. 17.* Et cum his satis conueniunt verba *l. 3. C. de summa Trinitate*: Decere arbitramur nostrum imperium

subditos nostros de religione commonefacere: quæque sunt leges similes. At hæc lex tamen hodie improbatur, tanquam minus vera, neque enim necessarium esse contendunt, ut Princeps, tanquam Princeps & intuitu subditorum suorum, religionis veræ curam habeat, sed posse eum, imo etiam debere eum permittere, ut quisque credat; quæ velit. Rectius autem prius iudicatur dicta lege, ut Princeps subditos de religione commonefaciat. Quod si vero id frustra factum sit, tum demum; quia ad fidem nemo cogi potest, permittendum est, ut quisque credat, quæ velit, quæ enim saltim permittuntur, ea credere debent iis; quæ præcipiuntur.

7. Nomina, quæ Hæreticorum discrimina infirmant, iniuria omni vacant. Etiam *Theodof. 1. Valentin. l. 6. C. de Hæreticis* docuerunt, hæreticos eorum vocabula iure sortiri, quorum scelus & impietatem dogmatum in deserenda veritate imitati fuere: & congruum nomen esse, cum Ariani ab Ario, alique ab aliis nuncupantur. Christianorum Catholicorum nomine autem sosabati, quod nomen *l. 1. C. de summa Trinitate §. 1.* iis tribuitur, qui tres Deitatis personas sub vna Maiestate credunt. Sed hæc quoque hodie contemnuntur, quod tamen vel ideo fieri non debebat, quia omnes fateri necesse habent, nomina ista quæ maxime necessaria esse, ut ab aliis discernantur, unde iis carere plane non possumus.

8. Ab honoribus excludi ob defectum corporis,

poris, vel aliam vel etiam nullam ob causam, poena non est. At si idem in hæretico fiat, magno id opere damnatur, tanquam iniuria ac poena plenum. Militibus alicubi locorum peculiaria coemeteria adsignata sunt, neque est, qui iniuriam eis aut poenam hac ratione inferri contendat. Idem sane in hæreticis seruari potest, vt peculiaris coemeteria eis tribuantur vel aliquid solemnitatum sepulturæ eorum detrahatur. Verum tunc hoc iniquum esse contendunt, cum tamen non magis tale sit, quam si milites separato coemeterio vtuntur. Laudant hoc sine *l. 9. c. de Hereticis*, vbi *Marcianus*, humanum, inquit, & pium hoc arbitrati, hæreticos permittimus sepeliri legitimis sepulchris. Neque reprehendenda lex est, non magis ac pacta, quibus idem promittitur, quæ omnino propter ius Naturæ etiam hæreticis seruanda sunt. Verum inde non conficitur, si Princeps, qui pactis sese non obligauit, nolit subditos diuersæ religionis promiscue vno eodemque coemeterio vel iisdem solemnitatibus sepeliri, hoc ipsum iniquum esse. Nam illud recte fieri potest, at non minus hoc quoque recte fieri potest. Imo hoc non solum recte fieri potest, sed etiam fatius est, vt fiat, ac suadetur. Vt alia taceam, vel hæc ratio satis vrget, vt hæretici peculiaribus coemeteriis vtantur, vel minoribus saltim solemnitatibus, quo Orthodoxi, iidemque simplices, per discrimen hoc externum & conspicuum de discrimine religionum commoneant, cum alioqui, si discrimen

in sepultura nullum adfit, facile in eam opinionem deuenire possint, in religione etiam discrimen non adesse, ac perinde esse, quam quis religionem sequatur.

9. In genere hæc talia solida hac ratione defendi possunt, quod Princeps ne quidem obligatus est, vt hæreticos in territorio suo manere patiat. Itaque si Princeps hæreticis iubere potest, vt finibus regni excedant, multo magis eos ab honoribus excludere potest, a cœmiterio aliquo, a iure capiendi aliquid ex Testamentis, & ab aliis commodis ciuilibus. Est hæc argumentatio a maiori ad minus, adeoque fortissima, cum non possit id, quod minus est, indubium vocari, vbi de eo, quod maius est, dubitatio esse nequit. Mirari igitur conuenit, quæ eis dissentienti ratio esse possit, vt & veritatem liquidam reiciant, & auctoritatem optimorum ac multorum Imperatorum spernant ac proculcent. Neque enim mouere quemquam potest, quod obiciunt, etiam hæreticos talia facere. Primo enim vera sententia ita confirmatur etiam hæreticorum confessione, qui iniuriam sibi per talia fieri hoc ipso ipsi negant contra eos, qui id hodie contendunt. Deinde vero etiam optandum esset, vt hæretici similia facerent, adeo enim id non faciunt, vt potius Dissidentes, quos pro hæreticis habent, persequantur, exercitium religionis impediunt, & iniurias illis mortemque inferant, vti & Verbum Dei *Apo. XVII. 6.* & experientia testatur. Denique si tamen hæretici eadem seruant, tum vero vt verbo Dei sic etiam Iuri-

Iuribus istis non tam vtuntur, quam potius abutuntur, quia ipsi hzretici sunt, veritatem pertinaciter corrumpunt, ac dissentientes per errorem ac pertinaciam pro hzreticis habent, qui tamen tales non sunt, quibus adeo eo saltim nomine nihil commodorum ciuiliu detrahi debebat.

10. Ne autem nimis a materia, quam mihi proposui, dimonear, nolo ista diutius exequi, aliisque leges Optimorum Imperatorum, quz improbari iure nequeunt, vindicandas relinquo; Neque vero quisquam lzsum sese iure extimabit, quod hzc paucis adduxi, cum & verum defendendum fuerit, & auctoritas Imperatorum, cum ipsi ne his quidem pepercerint, sed plane etiam iniuria eos inuaserint. Quod si vero imperantibus aliqua obrepserunt, quz defendi non possunt, si qui hzreticos ob solam hzresin poenis persecuti fuerunt, pro quibus tamen ciuiliu, quz dixi, commodorum, atque etiam ipsius tolerantiz denegatio haberi non potest, cum omnis quidem poena contineat incommoda, at non omnia incommoda poenz sint, quemadmodum e contrario commoda ista ciuilia intuitu Orthodoxorum rationem praemiorum non habent, neque Principis culpa foret, sed subditorum, si qui commodorum istorum ciuiliu causa veram religionem profiterentur, atq; hypocritz existerent; si qui Imperantes porro hzreticos infames esse voluerunt, aut alia admiserunt, quz defendi non possunt: propterea tamen cetera, quz satis recte sese habent, non sunt reiicienda. Accedit, quod quz iniqua sunt, ea ple-

plerumque pravis & iniquis consultoribus originem debent. Adde *Zinglerum de I. M. l. 1. c. XVI. §. 12.*

II. Ut ad rem redeam, quæ nos ad Iustiniani leges deduxerat, repeto verba legis antea citata. Deum negando violari, seu, ut Grotius loquitur, Deum non esse, sine summo scelere dari non posse. Vidimus autem verba hæc non solum sana esse, sed etiam alios ab erroribus aliis retrahere potuisse. Non sane descendit Grotius in impiam istam sententiam, Deum non dari. Si autem hoc dandum esset, tum non ius, sed utile saltem, atque hoc etiam aliquem saltem locum habere statuit. Pessime autem aliqui Atheos ac blasphemos a crimine in Deum abesse contendunt, neque enim sine summo scelere dari potest, Deum non dari, quæ verba sunt Grotii.

III.

I. Cum sine Superiore lex non sit, uti iam dictum est, de legibus diuinis disputaturus præsupponat necesse est, aut ostendat, dari Deum. Et facile quidem mundus ad spectu sui id persuadet, quod enim res creatæ sunt, & quod tales sunt, cum magna earum discrimina deprehendantur, id necesse est a causa aliqua prima sit, in qua ultimo subsistatur. Incidit autem hic controversia de notitia Dei innata, quæ omitti non debet, cum hæc *Dissertatio contra Fundamenta I.N. ac G.* quæ dixi, directæ sit. Negatur autem innata ista Dei notitia in *Institutionibus iurisperitentiæ Diuinæ l. 1. c. 2. §. 67.* & in *Dissertatione Proœmiæli*
§. 45.

§. 45. ubi consentire dicuntur Viri eruditi. Quia vero principia connata & theoretica & practica, si de vero & falso, de agendis ac fugiendis, manifeste satis & ex ipsa experientia cognoscuntur & in sacris literis fundantur *Rom. I. 19. II. 15.* humana auctoritas nihil contra ea valere potest. Si gallatin ad *Rustendorffum* §. 46. prouocatur, qui tamen in *I. N. ac G. l. II. c. 3. §. 13.* & in *Apol. p. 331 §. 24.* hoc saltem dicit, sese vix necessarium arbitrari talia principia connata, præfracte defendere. Atque etiam Deum & naturam nihil frustra facere, vulgatum est, adeoque ista ratio non obstat. Multi sane notitiam Dei acquisitam omittunt, naturam non contemplantur, adeoque notitiæ Dei ac legis naturalis expertes manerent. Nunc autem Deus notitiam sui etiam concreavit, ut homines sine contemplatione naturæ ejus vel inuiti ac renitentès compotes sint, teste experientia. Simplex principiorum theoreticorum non minus quam practicorum notitia in omnibus adest, at artificiosa demonstratio ac deductio plerisque deest. Ad hanc autem magis facit contemplatio naturæ. Addit etiam, per feliciter principia connata credere.

2. Idem *l. c.* concedit, cognitionem ex distamine rationis haustam ita firmiter animis impressam esse, adeoque euidenter conuincere homines, ut nunquam eandem excutere possint, si vel maxime ad sopiendas conscientia vellicationes illam plane animo eiicere conentur. At quæ principia homines animo eiicere possunt, ea omnino connata sunt per modum habitus naturalis

turalis, non vero per modum nude saltim potentiz. Ad quæ enim addiscenda nuda saltim potentia adest, ea demum per Institutionem aliorum & industriam multam animo imprimuntur, ac postea facillime obliuioni traduntur, imo multa eorum non addiscuntur. Principia autem innata sine informatione aut meditatione in homine insunt, & in renitentibus sese exserunt, neque ex animo vlla ratione expelli possunt. Itaque per ipsam naturam nota sunt, & in ipsis hominibus manifesta, & intrinsece suggeruntur, quæ res non nudam saltim potentiam ac facultatem ostendit, sed habitum connatum ac naturalem. Ex assuetudine autem nequidquam deriuantur, quæ inuitis quoque adsunt, & animo euelli plane nequeunt. Hoc quidem Institutio efficere potest, ne animus a principiis connatis degeneret, eaque suppressere connixus velut obbrutescat, & vt etiam vltius proficere possit. Hoc quoque concedendum est, multos non attendere, an a natura an ex Institutione saltim principia innata hauserint. At ea ex sola institutione esse, concedi non potest, quia etiam sine hac, atque etiam inuitis adsunt, ac deponi nequeunt tametsi quis id maxime labore & conitatur.

3. Allegat etiam *l. c.* dicta Scripturæ Sacræ *2 Cor. III. 3. Prou. III. 3. VII. 3. Jerem. XXXI. 33. conf. XXIV. 7. Hebr. VIII. 10. X. 16. Jer. XVII. 1.* vbi Deus legem suam in corda hominum inscribere dicitur. Quæ omnia eo pertinent, diuinæ gratiæ adscribendum esse, quod homines legis diuinæ memores & observantes sunt. Similiter autem

autem legem naturę a Deo in cordibus hominum inscriptam esse nemo negat, sed potius hoc ipsum asseritur, adeoque ea dicta Scripturę principis innatis non obstant. Quod autem peccata Israelis in corda eorum inscripta dicuntur, eo ipso offenditur, conscientiam ipsorum certissimam, indeclinabilem & inevitabilem testem esse peccatorum ab iisdem commissorum. Talia vero etiam sunt principia connata, ut firmiter impressa sint & inhæreant, atque extirpari nullo modo possint. Itaque phrasis ista de inscriptione in cordibus hominum aliis etiam Scripturę locis adhibita magis adfirmat sententiam istam, dari notitiam Dei concreatam per modum habitus connati, tantum abest, ut eam destruat. Neque vero fieri aliter potuit, Deum enim esse notum ac manifestum est in hominibus ipsis, & Opus legis scriptum est in cordibus eorum *Rom. I. 19. II. 15.* Scriptura Sacra autem sibi contradicere nequit, ut quę ab Auctore immutabili & infallibili profecta est.

4. In *Apol. 7. 112.* * * * phrasin istam significare dicit notitiam firmam stabilem, penitissime menti infixam & plane indelebilem, & non dari ignorantiam eius iuris, nec eius sensum ex animo deleri posse. Id ipsum docet quoque postea *p. 226. §. 23.* Quod si igitur principia quędam hominibus sine Informatione adsunt, quę evanescere ac deleri non possunt, quę omnia de iis dici nequeunt, ad quę animo imprimenda sola potentia adest, planum fit, illa esse congenita a Deo insita, habitualia, a natiuitate ipsa esse impressa

pressa & habitum constituere. Habent Infantes etiam fidem *Matth. XVIII. 3.* Quamvis vero fides non sit opus naturale, ceu obiicitur *Dissert. Proem. ad Institutiones I. D. p. 94.* apparet tamen exinde, potuisse Deum non minus principia hominū a natiuitate concreare & imprimere, quam infanti fidem largiri potest. Quod autem inuisibilia Dei ex visibilibus & ex rebus creatis perspecta esse possunt *Rom. I. 20.* ceu adduxit *Pufendorfius Appl. p. 226. §. 23.* id ipsum ad notitiam infantum probandam non adducitur, sed ad notitiam Dei acquisite pertinet, de qua initio dictum est.

2. Subinde etiam obiicit, actuales propositiones & ratiocinia infantibus deesse: quorum etiam pertinent dicta Scripturæ, ubi quid sinistrum ac dextrum sit, ignorare dicuntur, *vt Ioh. IV. 11.* Verum de notitia habituali sermo est, non de actuali, sicut eruditus, Musicus alique habitus multos animis possident, etiam si actu eos non exercent, de iis non cogitant vel dormiunt. Hinc etiam in *Institutionibus. I. D. I. c. 2. §. 68.* frustra obiicitur, terminorum cognitione infantes destitui. Non enim de terminis agitur, qui ex voluntate & impositione humana significationem suam propriam habent, sed de re ipsa, quæ statim, usu rationis sese exerente, etiam ante auditos ac perceptos terminos adest, vti patet in furdo, qui ab ipsa natiuitate talis est, item si quemingas in remotissimam solitudinem teneris annis delatum ac Providentia diuina seruatam, licere enim fingere exemplo etiam A. postoli

postoli 1. Cor. XV. 15--19. iam demonstravit *Puffendorpius Apol. p. 396,*

6. In *Fundamentis I. N. ac G. I. L. c. 4. §. 17.* dicitur *Lockius* in tractatu *de intellectu* disputasse contra hæc principia conuata. Sed quæ iste obiecit. ad ea respondit *Vir Clarissimus M. Io. Guilelmus Lamus* in Dissertatione, qua Principia innata aduersus *Io. Lockium* vindicauit. Idem §. 32. addit, quæ *Lockius* Cap. III. ff. contra principia practica disputarit; ea a *Summo Reuereudo Prasule Dresdensi* in Oratione Inaugurali de Operte legis in corda hominum inscripto discussa esse. Ex istis Scriptis igitur, quæ amplius obiiciantur, & quomodo ea refellantur, cognosci potest.

IV.

1. Cum sine Superiore lex non detur; alia controuersia adhuc occurrit, quid habendum sit de Lege Dei æterna, quam Scholastici Deo tribuunt. Statim autem apparet, cum DEUS superiorem non habeat, improprie legem ei tribui. Intelligitur autem per legem Dei æternam complexus attributorum diuinorum, sanctitatis & iustitiæ eius; contra quæ Deus agere nequit, cum non possit sibi ipsi esse contrarius, ob quam causam legis nomine, quamuis improprie, venit, quia vt subiecti contra legem iure facere non possunt, sic Deus contra sanctitatem & iustitiam, quæ voluntatem eius moderantur, facere omnino non potest. Etcum hæc doctrina hac ratione explicetur, non est, cur ea improbetur.

B

2. Neque

2. Neque etiam ab hac lege, saltim quod ad rem ipsam spectat, differt sententia *Pufendorffii*, qui in *Apol. p. 235* §. 7. docet, dari actus, qui per se Deo non conueniant i. e. quæ salua ipsius perfectione & citra contradictionem in eum cadere non possunt. Sicut autem per hanc doctrinam, ac per aliam eiusdem doctrinam, qua *l. c.* obiectum iuris Naturalis constituere dicit actus per se honestos aut turpes, posita ea conditione, qua DEUS genus humanum liberrima voluntate creauit, principium aliquod DEO coæternum, aut quod voluntatem DEI antecedit, aut fatum non fingitur aut defenditur; ita eadem quoque non finguntur per doctrinam istam de lege Dei æterna, neque, qui Deo superior sit, statuitur. Vide *Institutiones I. D. l. l. c. I. §. 31.* & *Dissert. Proæm. §. 39.*

3. Atque hinc etiam porro est, quod *Pufendorffius l. c.* monuit, voluntatem, Dei simpliciter, nude & absolute talem non esse principium Iuris Naturæ, sed libere quidem DEUM creauisse genus humanum, in Iure Naturæ autem constituendo necessitatem aliquam adesse, eamque hypotheticam, quam ipse Deus fecerit, cum homines tali statu condiderit, ut in eo actus quidam illi necessario vel conueniant, vel repugnent, de quibus adeo pro sanctitate & iustitia sua, quæ decreta voluntatis eius moderantur, adeoque principium essendi Iuris Naturæ ingrediuntur, contrarium statuere non potuit. Atque hæc sententia est dicti: obligationem in iure naturali ex obiecto sese diffundere in præceptum,
in

in positio ex præcepto se diffundere in obiectum : in hoc enim etiam aliter statuere Deus potuisset, si voluisset *Institutiones l. D. l. 1. c. 2.*

§. 75.

4. *Ibidem* §. 76. pro contradictione habetur, cum dicunt, actus quosdam sua natura esse honestos vel turpes. Verum contradictio nulla adest, non enim *to per se* antecedenter ad legis naturalis determinationem vsurpant, quæ ratio subiicitur. Aperte *Pufendorfius* in *Apol. p. 256.*

§. 26. falsum esse pronunciat, quod in puncto rationis turpitude actus prior sit definitione a Deo facta, cum actus eam habitudinem cum natura humana obtineant, quia Deuse eiusmodi creaturam libere constituit. *Primo* omnium,

pergit *l. c.*, concipitur homo tanquam creatura rationalis a Deo libere producenda. *Inde* concipitur habitudo ipsorum actuum, ad normam

dirigitorum. *Post* hanc lex tanquam norma, ad quam actus isti necessario referendi & dirigendi sunt, ac *demum* concipitur honestas &

turpitude tanquam affectiones actuum ad normam relatorum. Præterea contra rationem esse

monet, aliud punctum rationis hic comminisci, aut ordinem hunc interuerrere. Ordo autem

hic sicut cum re ipsa conuenit, atque ex illa manifeste profuit, licet etiam cum Definitione iuris

Naturalis a *Grotio* allata conuenit, atque ex illa profuit, quam vide *de I. B. ac P. l. 1. c. 1. §. 10.*

5. Cum igitur status generis humani, cui actus quidam per se ac necessario conueniunt

vel repugnant, a Deo ipso in Creatione liberri-

ma voluntate productus fuerit, nihil hac ratione, quod legem naturæ præter voluntatem diuinam antecedit, statuitur, id quod vel exinde quoque manifestum est, quod etiam actus dantur, qui per se Deo non conueniant, fauente, vt iam notatum est, eodem Pufendorffio, quo ipso tamen pariter nihil fingitur, quod legem DEI æternam improprie dictam antecedit. Denique ista non magis cum contradictione dicuntur, quam cum contradictione dictum est *Institutionibus I. D. l. 1. c. 4. §. 34.* statum esse normam legis, legem vero esse normam actionum, quas homines in isto statu viuentes debent edere. Atque etiam de ipsa lege naturali sermo est antea §. 29. vbi docetur ipsam humani generis conditionem seu statum totius humani esse normam legis naturalis. Amplius vero nihil contendunt, qui statuunt, obiectum Iuris Naturalis esse actus per se honestos vel turpes.

6. Deinde vero hoc etiam apparet simul, non esse, quod Pufendorffio imputetur, quasi nimium impositioni tribuerit, cum non intellexerit impositionem simplicem, nudam & absolutam, sed coniunctam cum necessitate hypothetica, quæ est ex suppositione actus a Deo liberissima voluntate antefuscepti, nempe ex creatione creaturæ rationalis, ceu in Apologiis multis locis contra aduersarios multos docuit, *Fundamenta I. N. ac G. Capite Proæmiali §. 7.* satis etiam conditionem naturæ humanæ post lapsum explicuit, deque statu naturali vario sensu accepto disputauit.

7. Nega-

7. Negatur etiam *l. c. l. l. c. 6. §. 10.* sanctitatem Dei esse fundamentum Iuris Naturæ. Verum cum Deus contra sanctitatem & iustitiam suam agere nequeat, hæc autem decreta voluntatis diuinæ dirigant, manifestum est principium essendi Iuris Naturæ non aliud esse, quam sanctitatem & iustitiam Dei, ut quæ voluntatem Dei, a qua non minus lex naturalis est quam ipsa creaturæ, dirigunt. Hoc ipsum etiam ex sacris literis confirmari potest, est enim homo ad imaginem Dei conditus, quæ præcipue in convenientia cum sapientia, iustitia ac sanctitate diuina constitit, in cuius reliquiis lex naturalis post lapsum recte habetur. Principium autem cognoscendi Iuris Naturalis sanctitatem & iustitiam Dei non esse, facile conceditur. Sunt tamen Iuris Naturalis principium essendi ac principium cognoscendi discernenda ac distinguenda. Est autem sanctitas in Deo summa omnique omnino labis expers puritas, munditiem debitam exigens a Creatura, & abhorrens a contrario *Leuit. XI. 44. 45. Ps. LXXVII. 14. CXLV. 17.* Neque vero ratio sibi relicta sanctitatem Dei, *cen. l. c. §. II.* obiicitur, ignorat. Cum enim conscientia & cogitationes hominum se inuicem accusent *Rom. II. 15.* adeoque testimonium perhibeant de pænis diuinis scelera insequentibus, eo ipso satis cognoscunt homines, Deum non minus sanctum esse, quam iustum. *Rom. I. 26-32.* Quod autem Deo propter sanctitatem eius lex æterna improprie tribuitur, actus quidam ei per se repugnare dicuntur, & actus, circa quos lex natura

turæ versatur, per se honesti vel turpes habentur, per hæc omnia non fingitur superior, a quo Deus lege obligetur, aut aliud quidquam quod eum antecedit, vt hæctenus demonstratum est. Cumque Deus Superiorem non habeat, siquidem alioqui Deus non esset, constat eum lege proprie dicta nulla obligari.

V.

I. Cum lex naturalis a Dei voluntate sit, eademque immutabilis, non potest non etiam ex ipsa Dei sanctitate & iustitia expressa esse, vtpote quæ decreta voluntatis diuinæ, ceumodo dictum est, dirigunt. Hac igitur de re nunc exponendum est. Quamuis autem de iustitia Dei lege humanæ iustitiæ disputandum non sit, si iustitiæ Dei aduersetur, tamen vice inuersa veram statuo esse sententiam, de iustitia humana ex regulis iustitiæ diuinæ recte iudicari. Pleraque, quæ obiiciuntur, nihil aliud probant, quam ingens istud discrimen, quod est inter Creatorem & creaturas, vnde tamen non diuersa iustitia sed diuersa saltim eius applicatio oritur. Ictus aut Philosophus, vt habent *Fundamenta I. N. ac G. Cap. Proam. § 29.* recte docebit hoc vel illud ab hominibus inter se saluis regulis iusti fieri non posse, quod tamen non repugnat regulis sanctitatis & iustitiæ diuinæ, vtpote quæ mensuram regularum humanarum excedit. Exempli loco ponitur *l. 1. c. 7. §. 30. 31.* contra leges iusti eum peccare, qui bene merenti pœnam, contra leges peccanti præmium tribueret. eundemque continuare iniustitiam istam, si pœnam ab innocente perpeßam velit imputare nocenti in præmium, tametsi,

timetfi, vt additur *l. l. c. 6. §. 12.* * innocentem etiam volentem torqueat, & huius torturam imputet nocenti; at contraria omnia faluis regulis iustitiæ diuinæ fieri posse, docere Dominos Theologos.

2. Ergo vero existimo hoc non obstare, quo minus iustitia diuina & humana, ius rectorium & æquatorium, examusim coincidant, neque enim Iurisprudentia naturalis cum Theologia confundi debet, vti ipsis *Institutionibus I. D. I. l. c. 1. lit. b.* monitum est. Manifesta ratio discriminis hac in re inter forum diuinum & humanum est. Etenim punit Princeps, vt consulat reipublicæ. Iam vero innocens non peccauit, adeoque eo nomine puniri & emendari nequit, nocens autem non emendaretur, si innocens poena pro ipso, forte etiam quacunq; de causa volens, adficeretur. Alio autem sine Dei Filii peccatorum nostrorum pœnas suscepit ac pertulit, vt scilicet satisfaceret infinitæ iustitiæ diuinæ. Secus hoc sese habet in poenis humanis, quæ ab hominibus meris hominibus infliguntur, iis enim iustitiæ diuinæ satisfieri non potest *Ps. XLIX. 8.* sed, vt dixi, spectatur in iis saltim salus ac securitas reipublicæ. Diuersa hæc sunt ex ratione ac sine diuerso, non pugnantia aut contraria, per quæ demum euinceretur, iustitiam diuinam & humanam vnã eandemque non esse.

3. Quod autem negatur, pœnam ab innocente perpeffam nocenti in præmium imputari posse, obseruandum est, non posse hominem pœnis quidquam commereri, adeoque nihil est, quod

expœnis alteri imputari possit. Quod attinet simile allatum, Physicum etiam docere, esse impossibile naturaliter vt virgo pariat, etiam si reuelatio ac Theologi de partu supernaturaliter concepto doceant contrarium, primo quidem hæc etiam non sunt contraria. Potentia etiam Dei est eadem, modus autem eam exercendi saltim diuersus est, naturalis vel supernaturalis, atque de illo agit Physicus de hoc Theologus. Deinde vero hæc ad Omnipotentiam Dei pertinent, quæ sese in conceptione ista exseruit, non ad iustitiam DEI, adeoque ex illa, si Physicus ac Theologus contraria docerent, ad hanc concludere non licet, ut negetur iustitiam diuinam & humanam vnã eandemque non esse.

4. Vice versa, vt legitur *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proœm. §. 29.* †. aliquid inter homines salvis regulis iusti fieri potest, quod tamen Theologi docent repugnare regulis sanctitatis & iustitiæ diuinæ. Ita Ictus docet Principi competere ius aggratiandi, quod tamen Theologi contra Socinianos docent, a Deo salua eius iustitia exerceri non posse, ceu reuelatio, vt *l. III. c. 7. §. 9.* additur, ostendit. Idem obiicitur *l. I. c. 6. §. 12. **. Adde *Pufendorfium in Apol. p. 112. p. 197. §. 3. p. 202. §. 6. fine, ac p. 340. §. 10.* Verum non est committenda metabasis in aliud genus disciplinæ, vt pariter *l. III. c. 7. §. 9.* monitum est, adeoque iterum hic dicendum est, quod iam ante ex ipsis *Institutionibus I. D.* dixi, Jurisprudentiam naturalem non confundendam esse cum Theologia.

logia. Namque hic etiam manifesta est ratio discriminis. Enimvero Princeps peccata punnit ad conseruandam quietem reipublicæ: Quodsi hæc sine pœna obtineri potest, Princeps hanc sine violatione iustitiæ remittet, quia eo ipso obligationi suæ, qua obstrictus est, vt tranquillitatem reipublicæ custodiat, iam satisfecit sine pœnæ irrogatione. Possè autem aliquando salutem reipublicæ conseruari nulla pœna adhibita, non potest negari, sic enim Clericos & Ecclesiam etiam in causa sanguinis Canonistæ perhibent intercedere posse supplices, sed ciuilitèr, nimirum si publica tranquillitas ita facta tecta remanere potest, maleficos huiusmodi citra necem plecti. Quamuis autem hæc ad mitigationem pœnæ capitalis saltim pertineant, idem tamen de remissione omnis pœnæ verum est?

5. Tantum vero abest, vt hinc conuenienti diuinz & humanæ iustitiæ impugnari queat, vt potius exinde aperte confirmetur. Namque Ipse Deus quoq; Caino ex de fratris commissa pœnam condonauit & iure aggratiandi vsus est, cum eum non minus pœna adficere iure potuisset, quam postea pœnam capitis in homicidium lege constituit. Itaque Deus de lege sua tum quidem non remisit, vt quæ nondum aderat, pœnam tamen fratricidæ non intulit. Alia quoque Deus in Theocratia, adeoque, vt sic loquar, tanquam Princeps in foro humano, impune dimisit. Nec minus hodie Deus indulgentia sua homines ad pœnitentiam inuitat *Rom. II. 4.* Manifestum exinde est, & ius aggratiandi salua

iustitia a Principe exerceri posse & iustitiam humanam ac diuinam non differre, sed potius conuenire.

6. Eodem igitur exemplo etiam quam clarissime apparet, nihil aliud esse, quam confusio-
nem iurisprudentiæ naturalis ac Theologiæ & metabasin in aliud genus disciplinæ, quan-
do contra conuenientiam iustitiæ diuinæ
& humanæ ex Theologia disputatur, veluti
hic obiiciuntur, quæ contra Socinianos de-
fenduntur. Quatenus enim iustitia diui-
na & humana in eundem finem intenduntur,
eatenus vtramque conuenire iam demonstra-
tum est. Quod autem Dogmata Theologiæ de
iustitia diuina attinet, aliud est remissio pœna-
rum, quibus reipublicæ commodum quæritur,
aliud remissio pœnarum quibus Deo satisfacien-
dum est. Quod illam attinet, diuina & huma-
na iustitia conuenit. Hæc autem ob infinitam
Dei iustitiam, quæ per peccata læsa erat, locum
habere non potuit. Testimonium Scripturæ,
quod Deus non potuit salua iustitia sua peccata
Adamo sine satisfactione condonare, est *Ebr.*
IX. 22. vbi negatur, remissionem esse sine san-
guine. Applicatio autem iustitiæ hætenus in-
tuitu Principis locum habere non potest, quia
ipse creatura Dei est ac finita, ac peccator, sicut
intuitu Dei applicatio iustitiæ interdum locum
non habet, quia Verbi causa benefactorem non
habet, & contractu emtionis venditionis simi-
libusque non indiget.

7. A

7. A pœnis æternis frustra quoque discrimen inter iustitiam diuinam & humanam deducitur *Fundamenti I. N. ac G. p. 201. §. 57. * ac p. 279. §. 6.* Namque earum ratio non alia est, quam quod peccata in æternum continuantur, cum impii ob incredulitatem suam a peccatis liberati non sint. Absurdum etiam foret, sanctos esse in inferno. Cumque Scriptura dicat, nihil impuri in cœlum venturum esse, manifestum est in inferno esse omne impurum. Patet idem exemplo Diabolorum, qui Deum blasphemant, hominesque seducunt. Iam vero etiam humanæ iustitiæ conuenit, vt delicta, quoties repetuntur, puniantur. Amplius etiã diuinæ & humanæ iustitiæ conuenientia inde apparet, quia in foro humano prout quis vel grauius vel leuius deliquit, hoc grauius vel leuius punitur. Eandem autem iustitiam ipse DEUS exercet, quod spectat ad gradus cruciatuum in inferno, tolerabilius enim aliis quam aliis fore, ipse Seruator testatus est *Matth. XI. 22.*

8. Gratitude, quam Ius naturale dicitur, ex archetypo diuinæ iustitiæ deduci posse, negatur *Institutionibus I. D. l. l. c. 4. §. 25. ac Fundamenti I. N. ac G. l. l. c. 6. §. 12. ** Adducitur huic sententiæ adfirmandæ dictum *Iobi XLI. 2. ac Pauli Rom. XI. 35.* Addatur *Psal. L. 10. 11. 12.* Sunt autem verba Iobi hæc: quis beneficium dedit Deo, vt ipse retribuatur? Videri etiam potest *Rufendorffius Apol. §. 9. p. 199. sine §. 4.* Verum enimvero nihil amplius hinc euincitur, quam discrimen inter Creatorem & creaturas. Cum enim

iustitia a Principe exerceri posse & iustitiam humanam ac diuinam non differre, sed potius conuenire.

6. Eodem igitur exemplo etiam quam clarissime apparet, nihil aliud esse, quam confusio-
nem iurisprudentiæ naturalis ac Theologiæ & metabasin in aliud genus disciplinæ, quan-
do contra conuenientiam iustitiæ diuinæ
& humanæ ex Theologia disputatur, veluti
hic obiciuntur, quæ contra Socinianos de-
fenduntur. Quatenus enim iustitia diui-
na & humana in eundem finem intenduntur,
eatenus vtramque conuenire iam demonstra-
tum est. Quod autem Dogmata Theologiæ de
iustitia diuina attinet, aliud est remissio pœna-
rum, quibus reipublicæ commodum quæritur,
aliud remissio pœnarum quibus Deo satisfacien-
dum est. Quod illam attinet, diuina & huma-
na iustitia conuenit. Hæc autem ob infinitam
Dei iustitiam, quæ per peccata læsa erat, locum
habere non potuit. Testimonium Scripturæ,
quod Deus non potuit salua iustitia sua peccata
Adamo sine satisfactione condonare, est *Ebr.*
IX. 22. vbi negatur, remissionem esse sine san-
guine. Applicatio autem iustitiæ hætenus in-
tuitu Principis locum habere non potest, quia
ipse creatura Dei est ac finita, ac peccator, sicut
intuitu Dei applicatio iustitiæ interdum locum
non habet, quia Verbi causa benefactorem non
habet, & contractu emtionis venditionis simi-
libusque non indiget.

7. A

7. A pœnis æternis frustra quoque discrimen inter iustitiam diuinam & humanam deducitur *Fundamentis I. N. ac G. p. 201. §. 57. * ac p. 279. §. 6.* Namque earum ratio non alia est, quam quod peccata in æternum continuantur, cum impii ob incredulitatem suam a peccatis liberati non sint. Absurdum etiam foret, sanctos esse in inferno. Cumque Scriptura dicat, nihil impuri in cœlum venturum esse, manifestum est in inferno esse omne impurum. Patet idem exemplo Diabolorum, qui Deum blasphemant, hominesque seducunt. Iam vero etiam humanæ iustitiæ conuenit, vt delicta, quoties repetuntur, puniantur. Amplius etiam diuinæ & humanæ iustitiæ conuenientia inde apparet, quia in foro humano prout quis vel grauius vel leuius deliquit, hoc grauius vel leuius punitur. Eandem autem iustitiam ipse DEUS exercet, quod spectat ad gradus cruciatuum in inferno, tolerabilius enim aliis quam aliis fore, ipse Seruator testatus est *Matth. XI. 22.*

8. Gratitude, quam Ius naturale dicitur, ex archetypo diuinæ iustitiæ deduci posse, negatur *Institutionibus I. D. l. l. c. 4. §. 25. ac Fundamentis I. N. ac G. l. l. c. 6. §. 12. ** Adducitur huic sententiæ adfirmandæ dictum *Iobi XLI. 2. ac Pauli Rom. XI. 35.* Addatur *Psal. L. 10. 11. 12.* Sunt autem verba Iobi hæc: quis beneficium dedit Deo, vt ipsi retribuat? Videri etiam potest *Pufendorfius Apol. §. 9. p. 199. sine §. 4.* Verum enimvero nihil amplius hinc euincitur, quam discrimen inter Creatorem & creaturas. Cum enim

enim Deus perfectissimus sit, summeque beatus, sibi que ipse sufficiens, non potest beneficium vllum a quoquam in eum conferri, sed ipse potius fons est, ex quo omnes omnia beneficia accipiunt. Hinc etiam gratitudo a Deo exerceri non potest, quia benefactorem nullum habet. At si Deus benefactorem haberet, tum utique per iustitiam suam non posset non eum remunerari. Atque hoc etiam verba Iobi ac Pauli satis manifeste ostendunt, ut quæ hoc docent, non esse, qui Deo beneficium dederit aut dare possit, si autem datum esset, omnino retribuendum ac reponendum esse, ideo enim quæritur, quis Deo beneficium dederit, ut ipsi retribuatur. Res tam clara est, ut non opus sit similibus locutionibus rem illustrare & confirmare. Enimvero negat, uterque, Deum benefactorem habere, at non negat, Deum necessario per iustitiam suam vicem beneficiorum redditurum esse, si benefactorem haberet, sed hos potius adfirmat, dum requirit, quis sit benefactor, cui dona retribuenda sint. Frustra igitur hæc adducuntur ad probandum, iustitiam diuinam & humanam non coincidere, cum potius convenientia utriusque inde elucescat. Eadem hac ipsa in re ulterius inde confirmatur, quod etiam animalia cetera, siue solo instinctu naturæ, siue quod anima aliqua materiali, quæ ad animæ rationalis perfectionem non ascendat, quæque cum ipsis intereat, prædita sint, gratitudinem exercent, ut ciconiæ aliæque senes infirmos alentia. Itaque cum plerarumque virtutum similitudines in

in istis deprehendantur, ex quibus sint, simulachrum huiusmodi, iustitiam omnino vnam. Itaque ipse Deus per iustitiam reponeret, si a quopiam accipere autem hanc iustitiam quia benefactorem non habet.

9. Quando Deo tribuitur *dorsus l. N. ac G. l. II. c. I. §. 2.* genda respicere aliquam obiectum in altero, sicut iustitiam humanam sed quia talem agendi modum naturam congruere ipse operum ostendit. Verum in de iustitia humana ex iustitia diuina se, sed saltem ostenditur haec inter Creatorem & Creaturam repositum, quo etiam modo possunt. Deus enim Superius adeoque nec lege vlla pro qua de re antea dictum est, eterna ageremus. Quamuis vero lege non obligetur, ut homo, ipse, tamen sibi lex est, siquidem contra attributa ipsi essentialia, sanctitatem & iustitiam, facere nequit. Ex his cum lex naturalis expressa sit, non potest non iustitia diuina & humana eadem esse. Atque omnino implicaret, iustitiam esse & non esse simul, nempe in homine & non in Deo, vel vice versa, in Deo, at non in homine. Ex discrimine autem inter Creatorem & Creaturas non oritur diuersitas iustitiam, sed saltem diuersa applicatio, vel etiam aliquan-

aliquando applicationis defectus, ceu iam exemplis intellectum est.

10. Subiicit *l. c.* promissa Dei non fallere, quia hoc præstantiæ diuinæ conuenit, aut quia promissa fallere imperfectionem aliquam inuoluit, quæ a Deo quam longissime abest. Euincit eo ipso, Deum per essentiam facere, quod homines per legem Dei facere debent, seu iustitiam Dei esse essentialem, iustitiam autem hominum esse imperatam. Propterea tamen iustitia ipsa diuersa non est, sed potius apparet, iustitiam diuinam & humanam necessario conuenire, vnam eandemque esse, cum iustitia imperata non possit non conuenire cum iustitia Dei essentiali, vt qui sibi contrarius esse nequit. Pergit, mortales eadem de causa promissa diuina non velut ex iure suo postulare, neque enim hic, quod in promissis humanis, obtinere; solue quod debes. His vero pariter edocet saltim discrimen inter Creatorem & creaturas. Deus enim potentissimus cogi nequit ad seruanda promissa: Seruat tamen eadem propter essentialem iustitiam. Itaque non magis inde consequitur, iustitiam diuinam & humanam non eandem esse, quam inferri posset, diuersam esse iustitiam, qua Princeps promissa seruat, & qua subditus promissa seruat, quia Princeps compelli non potest, vt quæ promiserit, impleat, subditus autem à Principe, siue huic, siue alii promiserit cogi potest. Vtique enim Princeps non minus ob legem naturæ ad promissa seruanda obligatur quam

quam subditus, adeoque efficitia. Quod autem subditus Princeps, id ex diuersa vtriusque hic superiorem non habet. Deinde iustus si sine coactione, quæ locustest, satisfacit, aut si ius sufficit, rem committit quibusdoscant, posteaque, si subditus sponte facit, quod debet. In te discrimine isto, Princepsdem iustitiam seruat, quamter exinde, quod Deus cogimissa præstet, nihil amplius, crimen ingens Creatoris debilis creaturæ. Quia tar sponte præstat per essentiaeter hinc patet, iustitiam diconuenire.

II. Non ingratum fore p
declarem, quo ipso res e
Præbet autem exemplum Hiskias, qui, cum mors ei instaret, non locutus est ad Deum in hunc modum, vt solueret quod deberet, neque velut iure suo postulauit, vt Deus vitam ipsi prolongaret, propterea quod ille piis vitam diurnam promisit, vt Præceptum Decalogi quartum offendit ac Ps. XCI. 16. sed multis cum lacrymis humillime a Deo petiit, vellet meminisse, quam fideliter rectoque corde fecerit, quæ ipsi placerent. Tum vero Deus promissa sua sponte expleuit, & quindecim annos vitæ eius adiecit

2. Reg. XX. 36. Princeps quidem iniustus promissa sponte non seruat, quod simile modo allatum est, Deus tamen iustissimus, tamen si coginequit, semper, quæ promisit, facit. Discrimen autem hoc inter Creatorem & Creaturas nihil obstare, quo minus humana ac diuina iustitia sit eadem, etiam Theologi satis ostendunt, dum de foedere Iehouam inter & Virum Zemah atque omnes personas Deitatis initio de genere humano in gratiam recipiendo, redimendo ac sanctificando, deque aliis, quæ huius rei intuitu tres Deitatis personæ a sese inuicem stipulatæ fuerunt, sibi que inuicem promiserunt, ex sacris literis exponunt. Enimvero fœdus istud a singulis Deitatis personis sanctissime seruatur, quæ tamen sibi pares sunt. Quod igitur promissa seruanda sunt, in hoc iustitia humana cum iustitia diuina conuenit.

12. Idem 1. II. c. 3. §. 5. repetit, potestatem diuinam nulla lege, nullaque obligatione coerceri aptam esse: magnitudine & bonitate eius indignum fore, jubere aliquem frustra ab ipso quid sperare, id enim oriri ex deficiente facultate præstandi, vel ex leuitate aut malitia aut ex ignorantia conditionis rerum, quæ tempore præstandi promissi est; hinc promissa sua non posse non Deum seruare, hominem non debere non seruare. Præterea addit, inter homines sanctum vocari, qui crasfioribus vitiis abstinet, & officii est obseruans, ad quem modum sanctitas diuina concipi nequit: Deo ius esse, quod creauit, destruendi, etiam

etiam cum aliquo doloris sensu. Verum hæc quoque omnia non aliud docent, quam discrimen esse inter Deum & hominem, non vero diversam esse iustitiam diuinam & humanam. Quod autem Deus Abrahamum iussit mactare filium, in hoc quoque conuenit iustitia diuina & humana. Nocens enim ac delicti in foro humano reus recte occiditur a Principe. In foro autem diuino nocens est ac reus omnis homo, etsi in foro humano talis non sit, vt Isaacus. Innocens autem condemnari non debet. Atque in his quoque omnibus conuenientia humanæ ac diuinæ iustitiæ elucescit. Nec minus Deus vt iustus iudex Israelitas iussit Ægyptiis vasa aurea & argentea subducere in præmium laboris Ægyptiis præstiti *Gen. XV. 14.* adeoque exinde etiam conuenientia iustitiæ diuinæ & humanæ impugnari nequit, sed potius confirmatur. Discrimen saltem inter Creatorem & homines his duobus exemplis apparet, vnde etiam est, quod homines ius Dei exequentes non peccant, cum non vt homines agant, sed ut ministri & executores iuris ac mandati diuini, qui tamen peccarent, si iussa Principis talia facerent, cum ita iura naturalia violarent, neque enim hic saltem vt executores voluntatis principalis spectari possent, vt cur tantum ius non est, quam Deo, ob discrimen quod inter Creatorem & creaturas intercedit.

13. *Que idem l. II. c. 3. §. 6.* hæc de re habet, ad eam iam responsum est, vbi ipse etiam prodit, ad discrimen inter Creatorem & Creaturas saltem

C

perti-

pertinere, quæ ab ipso contra conuenientiam
 iustitiæ diuinæ & humanæ obiiciuntur, ita eni
l. c. scribit: si hoc afferitur, Deo non plus iuri
 esse in Creaturas, quam hominibus inter se adhi
 bere concessum; clarioribus argumentis opu
 est, vt credamus, domino eminentissimo no
 plus esse iuris in seruum, quam seruo in confer
 rum natura æqualem: seu vt Grotii termini
 vtar, ius rectorium & æquatorium examusfir
 coincidere. Idem apparet in *Apol. §. 25.* vbi af
 fert Deum lege Superioris, vt quem non habe
 non obligari, vt hominem: iustitiam diuinam
 exerceri a supremo domino in creaturas: iusti
 tiam autem humanam ab iis, qui natura inter
 sunt æquales. Adde *p. 198. §. 4. fine.* Eadem
p. 25. iustitiam Dei vocat illud attributum, iuxta
 quod promissa sua firmiter seruat, ac munere su
 premi iudicis, legumque suarum velut asserto
 ris incorrupte fungitur. Huc pertinent quæ
 Grotius adduxit de diuina promissorum præsta
 tione *de I. B. ac P. l. II. c. II. §. 4.* & de Deo iudic
l. I. c. I. §. 10. n. 5. Conuenit cum definitione ist
 Pufendorffii etiam hæc: Iustitia Dei est summ
 voluntatis diuinæ rectitudo, secundum quam
 & per quam suum cuique creaturæ rationali vt
 remunerando vel vindicando tribuit *Pf. XI. 6. ;*
8. CXIX. 138. CXLV. 17. Hinc Deus remuneratu
 pios ob promissa sua gratiosa, ac distribuit etiam
 gradus gloriæ diuersos in vita æterna *I. Cor. XI*
41. 42. sicut etiam gradus cruciatuum in inferno
 diuersi sunt *Matth. XI. 22.* & vtrumque propie
 tatis & impietatis gradibus.

14. Iustitiam hominibus inuicem exercendam esse expressam ad iustitiam DEI essentialem tanquam ad prototypum, ex sacris literis omnino confirmari potest, quia inde constat hominem ad imaginem DEI conditum esse, in cuius reliquiis post lapsum lex naturalis superest. Hinc vero non consequitur, nec etiam quisquam contendit, hominem DEO per omnia esse similem (vide etiam *Institutiones I. D. l. c. in Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. 6. §. 10. **) vel iustitiam humanam, diuinæ *ἐκτύπωμα*, omnes eius partes representare, atque huic examusim, adzquate, vndiquaque & ad omnes partes respondere *Iob. IV. 17*. Hic enim obstaret ingens discrimen inter creaturam & Creatorem independentem ac supremum, infinitum ac perfectissimum, incorporeum, nulla lege obstrictum, nulla re indigentem, qui ius maius habet in creaturas, quam hæ in se inuicem, qui cogi non potest, & qui non solum ciuilem securitatem, sed etiam finem spiritualem & æternum respicit, quæque sunt alia, quæ hætenus adduximus, quæ non quidem diuersam ab humana iustitiam constituunt, sed tamen diuersam applicationem requirunt, quemadmodum etiam inter homines ob diuersas circumstantias diuersimoda fit iustitiæ applicatio. Itaque omnino verum est, ultra rei ipsius naturam comparisonem non esse extendendam, facile quoque conceditur, præstantiam ac perfectionem, quæ est in homine si fidem datam seruet, verax sit, nemini iniuriam inferat, ius incorrupte dicat, in eo, qui prima

causa est, & huius vniuersi summus Moderator, modo longe nobiliore, & qui in ente eminentissimo & independente possit locum inuenire, intelligendam esse *Pufendorfius Apol. p. 198. §. 4. ac p. 200. §. 5. p. 202. §. 5.*

15. Concedit idem in *Apol. p. III.* ex sola ratione naturali innotescere, quod Deus sit iustus essentialiter, quod nemini iniuriam faciat, quod promissa sua firmiter seruet, quod verax sit in verbis & factis, quodque munus iudicarium in creaturas legibus obnoxias incorrupte exerceat. Nihilominus mox contendit propositionem esse soli rationi humanæ incognitam, quod iustitia Dei essentialis sit archetypa legis naturalis humanæ, quod etiam repetit *p. 198. §. 4.* At vero si ratio sola nouit Deum esse iustum, nouit etiam iustitiam humanam ex iustitia diuina esse expressam. Pugnaret enim, iustitiam esse diuersam, aliam in Deo, aliam in homine, cum ea non possit non esse eadem, quia immutabilis est, *Grotius de I. B. ac P. lib. 1. c. 1. §. 10. n. 5.* Postea *p. 112. & p. 203. §. 7.* vrget, iustitiam humanam respicere legem & superiorem, ac ponere in altero ius ad exigendum, item quasdam eius partes præstipponere indigentiam humanam, vti est iustitia, qua contractus reguntur, de quibus omnibus modo dictum est. Addit porro, iustitiam Dei vindicatiuam longe rigidioram & exactiorem esse quam iustitiam humanam: iustitiam humanam sæpe delictorum veniam facere citra vllam satisfactionem, ex respectu boni publici aut soli clementiæ ostentandæ: id quod in iustitia diuina seorsus est, quæ

quæ citra satisfactionem generi humano in peccatum prolapso non potuit placari. Ad hæc iam responsum est in ius. Iustitiam autem humanam rationi prius cognitam esse quam diuinam, quod & p. 198. §. 4. repetitur, non existimo, quia principia connata homines statim ad Deum diuinamque iustitiam, ex qua opus legis in cordibus inscriptum, expressum est, deducunt. Neque obstat, vocabula significationis ante nobis notæ ad attributa diuina applicanda esse, ceu p. 200. §. 5. vrget, de re enim ipsa sermo est, non de vocabulis, quibus res exprimuntur, quæ que ex impositione hominum valent.

16. In primis de eo obseruandum est, quod hoc falsum contendat, dogma istud: Ius naturale esse *εξ τύχης* iustitiæ Dei essentialis, in Disciplina Iuris naturalis non posse subire vicem propositionis fundamentalis *Apol. p. 197. §. 3.* id quod omnino concedendum est. Cum enim iustitia & sanctitas Dei voluntati eiusdem nunquam repugnare possint p. 206. §. 8. eæque adeo voluntatis diuinæ decreta moderentur, ingrediuntur principium essendi Iuris Naturæ, a quo principium cognoscendi differt. Denique a voluntate Dei primo esse vt sint obiecta, circa quæ iustitia Dei locum habeat, ceu p. 341. §. 10. sine tradit, facile conceditur. *Gen. XIX. 25.* Satis iam constare arbitror ex iustitia diuina de humana recte iudicari, excepto discrimine, quod est inter Deum & hominem, quodque applicationem iustitiæ a Deo aliquando remouet, vel diuersam in eo facit. Et oturino implicaret ac pun-

gnaret, ea quæ creaturæ rationali necessario adeoq; per se iusta sunt, iusta non esse intuitu Dei, cum id quod necessario ac per se iustum est, non possit fieri iniustum, neque id quod necessario ac per se iniustum est, iustum vlllo modo esse possit. Atque id hæctenus ostendisse sufficit. De cetero satius est cum Apostolo exclamare: quam incomprehensibilia sunt iudicia Dei? *Rom. XI. 33.* quam in Iurisprudentiæ libros omnia transferre & intellectu per lapsum admodum obscurato velut exhaurire velle.

VI.

I. Lex a Superiore est, qui ius aliis imperandi habet, vt sine quo lex non est, ceu antea dictum est. Quibus autem imperatur, hi obsequium præstare debent vi subiectionis, atque id ipsum obligatio vocatur. Sensus eius sese exferit in animis hominum. Itaque Obligatio est nihil aliud quam ipsa conscientia debiti officii vel obsequii, seu ipse sensus animi internus, quo quis intelligit Ius Imperantis de iure obsequendum esse, ac, nisi faciat, pœnam haud iniuria inferri. Itaque cum obligatio consistat in conscientia & sensu animi interno, vinculi ac necessitatis mentionem in definitione eius minus accommodate fieri, cuius liquet, cum hæc ad corpus pertineant, illa animo comprehendatur, *Grotius de I. B. ac P. l. III. c. 7. §. 6. n. 12.* In *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. 4. §. 60. 61.* obligatio dicitur oriri a metu periculi naturalis, seu pœnarum naturalium, quæ habent naturalem connexionem cum actibus vitiosis, de quibus,

vt

vt nec minus de præmiis naturalibus, *Pufendorfius I. N. ac G. iam egit l. I. c. 6. §. 14. l. II. c. 3. §. 21. l. III, c. 3. §. 1. fine, iunctis Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proem. §. 10. diciturque obligatio hæc ibidem intera. Adiungitur altera, quæ externa vocatur, & oriri dicitur ex metu & spe lucri & periculi inoerti ab arbitrio humano dependentis. Addatur *Cap. Proem. §. II.* Verum cum pœnz non sint pars legum, sed saltim firmamentum earundem, quæ tantum ad executionem iuris pertinent, ceu iam obseruauit *Grotius de I. B. ac P. Prolegom. n. 19.* manifestum est, obligationem ex pœnis nullam oriri, vt quæ in sensu obsequii de iure debiti consistit, qualis non est metus pœnz, aut vis pœnz nomine illata, quæ etiam eorum saltim intuitu locum habent, qui obligationi suæ sponte satisfacere nolunt. Ad lucrum etiam vel spem nemo obligatur, sed potest vtrumque omitti ac præmium recusari ac non recipi, obligatione tamen obsequendi haud neglecta.*

2. Cum omnis obligatio conscientia ac sensu interno constet, adeoque omnis interna sit, si hoc vocabulum addendum esset, hoc etiam patet, minus vere eam diuidi in internam & externam, adeoque aliis hoc nomine defectum vel errorem non sine iniuria tribui, *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proem. §. II.* Confunditur obligatio, quæ ex lege est, & ius cogendi, coactio ac pœnz, vel etiam præmia, quæ non ad obligationem legum pertinent, sed ad efficaciam seu obseruantiam earum firmandum adiiciuntur.

Sunt pœna externa terriculamenta, adeoque non obligationem pariunt, sed terrorem addunt obligationi, quæ ex solo iussu ac lege, terriculamentis istis etiam non accedentibus, oritur. Non magis in ciuitatibus a pœnis obligatio est, quam instatu naturali a bello. Vtrobique enim homines per vim minitatum vel illatam non obligantur, sed coguntur ad ea, quæ facere obligati erant, cui obligationi sponte & ex conscientia sensuque debiti satisfacere nolunt. Obligatio est ex iure imperii *Rom. XIII, l. non ex iure gladii l. c. vers. 4.*

3. Si obligatio definita fuisset per metum reuerentialem, qui oritur ex consideratione ista, quod Legis Auctor est Superior, legitimas causas imperandi habet & ius legum ferendarum, quæ permoueat ad obsequium præstandum, tametsi nullis pœnis locus esse possit, vt in Parente ægro & infirmo accidit, tum vero id a vero alienum non fuisset, atque admitendum fuisset. Cum autem obligatio a pœnis repetita sit, non bene id sese habere ex dictis Scripturæ modo citatis patet. Neque etiam cohæret cum alia doctrina, de qua postea videbitur, quando in *Fundamenti I. N. ac G. l. l. c. 5. §. 41. 42.* contenditur, DEum ratione Iuris Naturalis, vt Patrem, concipi, & hunc conceptum ineuere metum filialem. At enim uero metus ex pœnis est seruilis. Itaque ex pœnatum comminatione & inflictione terror & coactio existit, obligatio autem ex lege prouenit.

4. Tan-

4. Tantum porro abest, ut obligatio externa sola fere pro obligatione agnita fuerit, ceu traditur *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proem. §. II.* ut potius Grotio ac Pufendorfio, quando de obligatione sermo est, id semper externum vocetur, quod conscientiam non tangit, vel in foro eius non sufficit, quodque adeo contra obligationem est, atque id, quod de iure fieri debebat. *Grotius de I. B. ac P. Prolegom. n. 41.* effectum iuris externum saltem parere scribit id, quod vere & ex omni parte ius non est. Ad datur *l. III. c. IV. §. 2. n. 2. V. §. 6. n. 1. 3. X. §. 1. n. 3. §. 3. 5. XVI. §. 1. Pufendorfius in I. N. ac G. l. VII. c. II. §. 10.* ita scribit: non video, quare non aliqua quoque obligatio externa, quae conscientiam non tangit, admitti queat. Agit de ianatoribus Imperii, de quibus infra dicitur, adeoque rem ipsam hic omitto. Hoc saltem obseruo, eum non agnoscere obligationem externam, sed eam habere pro tali, quae improprie ac minus vere ita dicatur, vocat enim obligationem aliquam, quaeque adeo utcumque talis fit ac dici possit. Et expresse dicit eam non tangere conscientiam. Itaque obligatio externa fingitur tantum, utpote quae conscientiam non tangit. Iungit eam quoque iuri ac dominio externo i. e. tali iuri, quod vere & ex omni parte ius non est, sed quod saltem effectum iuris habet in foro soli. Itaque consensu tantorum Virorum obligatio externa non datur.

5. Similiter iustitia eo sensu dividitur in internam & externam, quarum illa ad ea per-

tinet, quæ sine peccato fiunt, in foro conscientiz ac poli sufficiunt, adeoque cum obligatione incumbente conueniunt; hæc autem ad ea, quæ siue in statu naturali inter gentes, siue in statu ciuili, effectum iuris externum habent, bello ac pœnis non repelluntur, tametsi cum obligatione incumbente non conueniunt, legibus diuinis repugnant, nec sine culpa ac reatu fiunt. Manifestum eius rei exemplum est in retorsione iniuriarum, siquidem conuitia conuitiis repensanda non sunt *I Petr. III. 9.* Magistratui autem renunciare, si quis conuitia iactauerit, quo ille ceteris ac Reipublicæ consulat, aut petere, vt, quæ obiecerit probet, aut, ni faciat, æternum sibi silentium imponi patiatur, quo ne suspectus sit vel damnum incurrat, cui conuitiator crimen falso obiecit, hoc cum iustitia interna seu obligatione incumbente non pugnat, si modo animo vindicta vacuo fiat, quod omnino fieri potest.

6. Qui igitur obligationem externam vocat, is eo ipso iam ostendit, obligationem nullam adesse. Accedit, quod obligatio omnis ex lege est, pœnz autem partem legis non constituunt. Neque pœnarum comminatio est pars legis, sed accessorium saltim, quod additur ad terrendum eos, qui obligationem ex lege profluentem non perpendunt vel contemnunt. Terriculamenta autem non constituunt obligationem. Pœnz per vires exercentur, ex quibus ius imperandi & obligandi nullum oritur, sed saltim defensio iuris istius, quod ex aliis causis originem cepit, ac

ac legum, quarum obligatio spreta est. Simplicius etiam & commodius, nec minus vfitatus Pufendorfius pœnis naturalibus explicitis, vocabulum pœnz simpliciter adhibuit, quam hic pœnz naturales internz vocantur, ceterz externz, & his vocabulis vbique distinguuntur, quz res nihil prodest, sed potius confundit vel saltem doctrinam hanc sine ratione difficiliorem reddit. Nolo alios commemorare, qui quidem distinctionem istam in obligationem internam & externam sequi voluerunt & adhibuerunt, simul tamen obligationem externam explicarunt de iure cogendi, atque etiam deinde distinctionem in obligationem perfectam & imperfectam, quz verior est, vt deinde dicitur, retinuerunt.

7. Ostendam nunc ex ipsius *Fundamentis I. N. ac G.* obligationem externam nullam esse. Enimvero si ex metu pœnarum ab arbitrio humano dependentium obligatio eademque externa oriretur, tum vero etiam a metu pœnarum naturalium obligatio non interna sed externa oriretur, nam & hz pœnz sunt arbitrariæ, vtpote quz pariter ex voluntate Dei, vt liberrimi creatoris, dependent seu vti *Fundamentis I. N. ac G. l. i. c. IV. §. 61.* legitur, ex ordinatione potentiz primæ. Deinde Deus in republica Iudaica pœnas constituit, a quibus pariter obligatio non interna sed externa fuisset, quia & istz arbitrariæ fuerunt, denique sunt pœnz, quas Deus vbique exercendas præscripsit, vti legibus de potestate maritali ac pœna homicidii capitali. Quia vero hz pariter arbitrariæ sunt, hinc inde etiam obligatiō

gatio non interna sed externa effiet, Quibus omnibus Iuri Dei & auctoritati legum diuinarum omnino detraheretur.

8. Sed & a Pœnis nulla est obligatio. Conceditur etiam in *Fundamentis I. N. ac G. l. III. c. VII. §. 10.* reum ad pœnam non obligari. Præterea in *institutionibus I. D. l. III. c. VII. §. 64. 66.* obligatio Principis ad puniendum dicitur imperfecta, Magistratus autem perfecta, ita vt Minister publicus Principi teneatur ad factum præstandum seu pœnas infligendas. In *Fundamentis I. N. ac G. l. III. c. VII. §. 10.* voces obligationis perfectæ & imperfectæ expungendæ dicuntur. Ante vero *l. II. c. VI. §. 4.* docetur, quæ de obligatione imperfecta dicta fuerint, talia esse, ad quæ quis cogi non potest. Subiicitur mox, loco obligationis imperfectæ semper substituendam esse obligationem internam. Itaque Principis obligatio ad puniendum erit interna, Magistratus vero externa, ad quam adimplendam a Principe compelli potest. Ex his autem omnibus manifestum est, obligationem externam nihil aliud esse quam coactionem, adeoque obligationem talem non dari, sed obligationem & coactionem confundi. Itaque, vt hoc simul moneam, legis vnica virtus est obligatio, etiam intuitu legum pœnalarum, vt quarum virtus est obligare Magistratum ad pœnam inferendam, *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proem. §. 10.* Ius obligandi ex iure Imperii consequitur & ex potestate legum ferendarum. Ius cogendi ac puniendi ad Ius vitæ ac necis pertinet. Obligatio ex lege existit: Coactio ac pœnæ per vim inferun-

seruntur. Obligationem sentiunt, qui obsequium iusis sponte præstant, quia hoc de iure faciendum esse intelligunt. Coactio ac pœnz ab iis sentiuntur, qui obligationem suam omiserunt. Cumque obligatio ad puniendum perfecta ad Magistratum spectet, manifestum est legibus pœnalibus Ministros publicos obligari. Itaque Parentes alique iis non obligantur. A pœnis ipsis autem coactio est, non obligatio.

Fundamenta I. N. ac G. l. III. c. IV. §. 3.

9. Obligationem externam non dari, neque a metu pœnarum obligationem oriri, apparet etiam ex *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. 4. §. II.* ubi negatur, novam religionem per vim introducendam esse. Quod si vero Princeps veram religionem imperio suo rationibus verbi diuini firmato, introducere velit, subditi, ex quo intellexerunt, imperium istud Verbo Dei conuenire, omnino obligantur ad obsequium *Col. III. 20. Gen. XIII. 19. Ios. I. 17. 18.* etsi pœnis & coactioni locus non sit. Itaque obligatio etiam ex legibus humanis interna est, si eo vocabulo omnino utendum esset, adeoque obligatio omnis est vnica, nempe in conscientia & animi sensu interno residens, neque a pœnis est obligatio sed tantum coactio, atque ubi iusio, etiamsi humana tantum sit, adest, obligatio oritur, tametsi pœnz non adiuciantur, vti patet, si de religione agatur, & subditi obsequi nolint, si multitudo deliquerit, si consuetudo inueterata per leges tolli nequeat, ubi obligatio adest ex
iusis

iusfis Principum, at pœnis aut coactioni locus esse non debet vel non potest,

10. Minus bene sese habet distinctio obligationis in internam & externam, cum ita distinguantur ratione originis, constitutionis & essentiz, quasi detur obligatio aliqua, quæ conscientia non nitatur, sed ex metu pœnz aut spe lucri oriatur, quibus leges, quæ per se obligant, saltem firmanur. Enimvero obligatio fuit ex iure Imperii, ad quod ipse Deus prouocat, inque eo legem & obligationem ad obsequium fundat, dicendo: ego sum Dominus Deus tuus *Exod. XX. 2.* Pœnis autem homines non obligantur, sed terrentur & coguntur. Rectius sese habet distinctio in obligationem perfectam & imperfectam. Dantur enim obligationes, ad quas homines bello aut pœnis non adiguntur, atque tales dicuntur imperfectæ propter executionem & exactionem deficientem. Aliæ sunt obligationes, ad quas explendas ac præstandas homines bello in statu naturali ac pœnis in statu ciuili adiguntur, atque tales perfectæ dicuntur, quia executioni & exactioni locus est. Itaque veritas omnino in hac distinctione inest, siquidem obligatio perfecta dicitur ratione efficaciz in actu secundo sese exerentis, imperfecta vero ratione efficaciz in actu secundo deficientis. Non negatur, vbiq̃ue obligationem adesse, sed hoc saltem declaratur & insinuatur, non in omni obligatione bellum aut pœnas locum habere. Sufficit, quod *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. VI. §. 4.* * loco obligationis imperfectæ
semper

semper substituenda dicitur obligatio interna, adeoque res ipsa adprobatur & eadem manet, vocabula autem saltem mutata sunt, id quod fieri non debuisse, hactenus, opinor, demonstratum est. Quod autem distinctiones iustitiæ attinet; ex sunt difficiles, dissensionibus obnoxia, nullius usus, adeoque non necessariæ; ceu multi iam ostenderunt. Siquis tamen distinctionem in obligationem perfectam & imperfectam ad aliquam iustitiæ diuisionem applicare velit *Fundamenta I. N. ac G. l. l. c. V. §. 23.* * optime obligatio imperfecta censetur pertinere ad Iustitiam vniuersalem, obligatio vero perfecta ad iustitiam particularem.

II. Siquid omnino in vocabulis mutandum fuisset, quod tamen opus non est, commodius & verius retineri & adhiberi potuisset alia distinctio non ignota in obligationem naturalem ex præceptis Iuris Naturæ, & civilem ex legibus civilibus, quæ obligationem naturalem confirmant, & actiones ad exigendum ea, quæ debentur, concedunt. Eadem significatione diuisio in obligationem diuinam & humanam adhiberi potuisset. Atque tunc etiam verum esset, obligationem humanam seu civilem esse gradu aliquo inferiorem obligatione naturali ac diuina; hanc autem nobiliorem esse, *Fundamenti I. N. ac G. Cap. Proem. §. 11. ac l. l. c. V. §. 24.* Saltim intuitu societatis civilis distinctioni tali locus esse potuisset. In statu autem naturali alius alio superior non est adeoque alius alium obligare non potest. Itaque vt bellum punitium non datur, sic

sic etiam obligatio externa, si talis daretur, in statu naturali locum tamen non haberet. Intuitu igitur status naturalis ob hanc etiam causam obligatio externa pro obligatione perfecta, quæ verius & vsitatius ita vocatur, substitui nequit.

12. Hoc denique etiam monendum est, distinctione in obligationem internam & externam reuera tolli omnem obligationem humanam, civilem, seu quæ ex legibus civilibus oritur, cum a penis non obligatio oritur, sed saltem terror & coactio. Verum etiam ex legibus humanis obligatio interna oritur, si ea vox omnino adiicienda esset, quod tamen opus non est, ad minimum fieri non debet eo fine, ut ei obligatio aliqua externa opponatur. Etiam legibus humanis propter conscientiam, in qua omnis obligatio fundatur, obsequendum est *Rom. XIII. I.* Quamvis vero concessum sit, obligationem, quæ Deo tenemur, maiorem esse eam, quæ hominibus obstringimur, non tamen propterea ex legibus humanis obligatio nulla est, sed omnino vera obligatio adest, etsi gradu minor sit obligatione, quæ est ex lege diuina. Etenim non uxores solum, liberi, ac serui, maritis, Parentibus Herisque obedire iubentur in Domino ac tanquam Domino & ut serui Christi *Eph. V. 22. VI. 1. 5. 6. Col. III. 18. 22. 23.* sed etiam subditi summis Potestatibus subiecti esse iubentur *Rom. XIII. I.* imo non his solum, sed etiam missis ab illis, atque hoc etiam propter Dominum *I. Petr. II. 13. 14.* Sigillatim iudices non hominibus sed Deo iudicia exercere dicuntur. *2.*

Chron.

Chron. XIX. 6. ac Pilato potestas superne data dicitur *Isa. XIX. 11.* Ex quibus omnibus apparet, obligationem omnem etiam humanam seu civilem esse internam, seu fundari in conscientia iuris in Imperante, ac sensu debiti idcirco obsequii. Vt autem propterea interna dicatur, opus non est, cum iam voce ipsa obligationis simpliciter posita comprehendatur & intelligatur, eam internam esse, neque obligatio externa datur, quæ ei opponi possit, ut propterea interna dicatur.

VII.

I. Manifestius etiam fiet, ex legibus humanis pariter obligationem, quæ vocatur interna, existere, quam ex legibus diuinis, si cogitemus, Maiestatem seu Potestatem summam immediate a Deo esse. Cum autem Maiestatis origo immediate diuina etiam in *Institutionibus I. D. I. III. c. VII. §. 66.* impugnetur, ad ea quæ obiciuntur, prius respondendum est. Est autem distinguendum inter societatem & potestatem in illam. Societas omnis ex consensu est, ut inter Herum ac seruum: at potestas in Herum a seruo nulla confertur, sed ea oritur a natura ipsius societatis, quæ sine imperio & coercitione consistere ac finem suum, acquisitionem & conseruationem bonorum obtinere nequit. Societas coniugalis ex consensu est: at potestas maritalis est a Deo *Gen. III. 16.* Societas paterna ex consensu præsumto est, quod Parentes, nec minus liberi si usum rationis haberent, in eam consentire debent ob necessariam educationem, venit enim in consensu

D

su

su præsumto obligatio immediate ex lege, quæ idcirco etiam obligatio ex re vocatur *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. VII. §. 10.* Potestas autem paterna est ex lege naturali, quæ iubet liberos educare, qui Deo, sibi & aliis inservire atque vtilis esse possint, id quod sine imperio paterno fieri nequit, sine enim præscripto datum est ius ad media, sine quibus finis præstari non potest.

2. Similiter societates civiles ex consensu originem trahunt, constitutz enim sunt ob metum iniuriarum ab aliis imminentium. Quamvis vero non omnes ideo constitutz sint, de plerisque tamen hoc verum est, unde etiam ista sententia communis fere est omnium, qui quasi a potiori, & eo, quod plerumque factum est, rem diiudicarunt, non idcirco negantes, alias aliquando causas fuisse, aut cum illa concurrere potuisse. Sed nec prima ista causa fuisse videtur seu primarum civitatum, ob ea, quæ de Caino, Nimrodo & Esauo Scriptura Sacra commemoravit *Gen. IV. 17. VI. 4. X. 9. XXV. 27. Deut. II. 22.* Et quidem fuerunt constitutz, Deo permittente, non vero præcipiente, quod vel exemplo Patriarcharum constat, qui extra civitates vixerunt, nisi incolumitas aliter obtineri non posset. Præterea ad Logomachias pertinet, quando Deus hoc institutum hominum probasse aliis dicitur, aliis autem antecedenter præcepisse, ut civiles societates instituerentur, qua de re iam monuimus. Vtrumque sane perinde est, atque eodem redit, *Institutiones I. D. l. III. c. 6. §. 71. 73.* quæ enim in Deo sunt, simul sunt *ibidem l. I. c. II.*

§. 7.

§. 7. Quando voluntas Dei vel antecedere vel consequi dicitur, pertinet id omne ad nostrum saltem concipiendi modum, quo diuina humanis componimus, quod tamen licite fit, cum hac ratione intellectus humani imbecillitati succurratur, necesse sit. Enimuero, si rem ipsam spectemus, Voluntas Dei est, qua ipse ab omni æternitate a se ipso vno constantique actu vult omne bonum.

3. Tametsi vero societas ciuilis ex consensu ac pactis existit, potestas tamen summa in Rectorem eius immediate a Deo confertur, nec ciuitates amplius quid faciunt, quam quod hominem vel cœtum designant, sicut ecclesia Ministrum eligit, qui tamen partes Ministerii a DEO habet, neque enim ex penes ecclesiam sunt, sed penes Apostolos, eorumque Successores, quibus Seruator eas expresse tribuit *Matth. XXIX. 19. XVI. 19. XIII. 18.* Et quemadmodum Deus dono Prophetico a se instructos, suos adpellat, sic non minus Reges vocat vinctos suos, vnde certo concluditur, Reges non minus potestatem supereminentem a Deo habere, quam Prophetæ donum propheticum, illosque non hominum vinctos esse sed Dei, etsi ab hominibus eligantur & vngantur. Sunt Reges Dii & Vicarii Dei, non hominum *Ps. LXXXII. 6.* iidemque Ministri Dei vocantur *Rom. XIII. 4.* itaque per hanc sententiam Dei ius in homines non negatur, sed potius agnoscitur, quippe quod vicaria Principum opera aliquam partem exercetur. Quod autem aliis eadem

D 2

propterea

propterea Imperanti quæ Deo potestas competere videtur, id quoque huic sententiæ non obstat, longissime enim potestas Dei potestate Principum vicariam antecedit.

4. Obiicitur quidem *l. c. §. 75.* imperia referri ad ordinationes humanas *1. Pet. II. 13.* Verum iubet ibi Spiritus Sanctus per Petrum Apostolum, subiecti simus *πᾶσι ἀνθρώποις κτίσεως*, omni humanæ creaturæ. Quos vero intelligat Apostolus, ipse mox declarat subiiciens hæc: siue Regi, ut supereminenti, siue Ducibus, ut ab illo misis. Addit etiam rationem, quare subiecti simus, nempe propter Dominum. Itaque apparet, ordinationis humanæ nullam ibi fieri mentionem, ac potius inde confirmari sententiam illorum, qui Maiestatem immediate a Deo esse ostendunt. Neque probari potest, quod habetur *l. c. §. 80.* Paulum Apostolum *Rom. XIII. 1. f.* non solum de potestatibus summis, sed etiam de subordinatis seu Magistratibus loqui. Quod si id concedendum esset, non tamen ideo inde sequeretur, Deum esse causam immediatam potestatis in quocunque Magistratu etiam infimo. Enimvero Magistratus a summa potestate potestatem, quamcunque habent, accipiunt. Quia vero Princeps omnem potestatem a Deo habet, hinc etiam Magistratus a Deo, non immediate quidem, ac mediate tamen virtualiter & in effectu ab ipso Deo eam habent. Sane Pilato potestas superne data fuit, uti modo ex *Ioā. XIX. 11.* notauimus, & Rectoribus a Rege misis pariter propter Dominum obediendum est,

est, uti pariter modo notatum est ex *I Ps. 11. 13.* vnde manifestum sit, potestatem eorum a Domino virtualiter esse, cum ab eo Rex, qui ipsos cum potestate misit, omne imperium accepit.

5. Quod propositiones §. 81. 82. attinet, dabo aliud exemplum ex Scriptura Sacra, utpote ex qua hic disputatur. Apostolus, scientes, inquit, quod homo non iustificatur nisi per fidem Iesu Christi *Gal. 11. 16.* Quemadmodum igitur non solum verae sunt propositiones: non est iustificatio, nisi per fidem: non datur iustificatio, quae non sit per fidem, seu: omnis iustificatio sit per fidem, sed etiam haec: Iustificatio est non nisi per fidem: ubi est iustificatio, tantum per fidem est: sic etiam non solum verae sunt propositiones: non est potestas nisi a Deo: non datur potestas, quae non sit a Deo, seu: omnis potestas est a Deo, sed etiam haec: Potestas est non nisi a Deo: Potestas est tantum seu immediate a Deo: ubi est Potestas, tantum a Deo est. Quod exemplum §. 83. attinet, eo quoque haec veritas confirmatur. Enimvero Adamus & Eva immediate a Deo sunt, ceteri homines mediate. Ita Summa potestas immediate a Deo est, potestates subordinatae mediate.

6. Quod per hanc sententiam Maiestas immediate a Deo infundi dicitur *l. c. §. 85.* id quidem eo pertinet, ut persuadeat illis, qui verum nondum cognoverunt, aut saltem eos absterreat a vero cognoscendo. Cui autem verum perspectum est, apud eum phrasis ista nihil valere

potest. Potest omnino DEus Reges, vt Salomonem, sapientia ac donis ad munus tam arduum ornare & instruere, ac quasi ea infundere, sicut etiam dono Prophetico David Rex ornatus fuit *Exod. III. 4. 12. XXXI. 2. 3. Deut. XXXIV. 9. 1. Sam. VI. 9. 1. Reg. III. 12. Matth. X. 1. 19. 20.* qualis donorum collatio immediate diuina est, tametsi quis diceret, ea per hanc sententiam a DEO infundi. Potestas summa a Deo non quidem infunditur, non minus tamen a Deo confertur quam dona memorata, nam & Prophetas suos vocat & Reges vnctos suos. Iura Ministerii non infunduntur, quod pariter hic dici posset, si illic verum esset, sed tamen a Deo immediate conferuntur. Princeps Magistratibus, quorum potestas superne est *Ioa. XIX. 11.* potestatem quamcunque non infundit, sed confert. Frustra igitur aliqui contendunt, eos, qui Maiestatis originem immediate diuinam statuunt, concipere illam tanquam ens Physicum. Contra quos idem etiam regeri potest, quando docent ex conuentione Maiestatem produci, multoque magis, quando afferunt, DEum iussisse quidem tabernaculum fieri, ideo tamen, qui operi manum admouerunt, non proximam & immediatam causam eiusdem vocari posse. Facilius etiam res sciri & concipi potest, si statuitur, Deum, qui imperium in vniuersum mundum iure Creationis habet, vicariam eius partem aliquam Principibus committere, hosque Vicarios eius fieri, & haec tenus non pro meris hominibus, sed pro Diis habendos esse; quam

quam si statuitur, ex plurium voluntatum conspiratione potestatem resultare, atque in Principem conferri.

7. Quod autem Maiestas immediate a DEO est, eamque etiam Regicida habet, aut populus, qui Regem deposuit (scilicet ex quo tali populo cœtum vniuersorum designare placuit, neque enim cum Maiestas a Deo sit, ad populum reuertitur, sed is saltim hominem vel cœtum pauciorum vel vniuersorum designat, qui Maiestatem a Deo accipit) inde sane non consequitur, Regicidium ac depositionem Regis iniustam non esse, atque a Deo probari *l. c. §. 85. 86.* Minime enim DEUS facinora talia probat, sed saltim non impedit seu permittit. Neque obstat, quod Sacerdos delinquens deponi potest *l. c. §. 86. lit. p.* is enim subditus est, at Princeps Superiorem inter homines non habet. Manifesta hæc ratio est discriminis, vnde frustra vrgeretur, Sacerdotem etiam iura Ministerii immediate a DEO accipere. Itaque Monarchomachi ex hac sententia de origine Maiestatis immediate diuina spicula nulla retorquere aut præsidii quidquam sibi conciliare possunt *l. c. §. 84.* Similiter tamen DEUS non adprobat sed tolerat saltim, si quis Ecclesie Minister iniuria ab officio remouetur. Quamuis vero DEUS iniustam eius depositionem non adprobat, si tamen alius ei sprete conscientia succedit, is partes Ministerii a Deo habet, & Auditores de efficacia Ministerii eius certi esse possunt. Non minus Regicida aut inuasor, ex quo sub-

diti, quos Imperans ab inuasore folio deturbatus defendere amplius nequit, quique per se sine pernicie Reipublicæ vim opponere non poterunt, fidem ipsi dederunt; imperium a DEO accipit, & subditi obsequium ei debent.

8. In *Fundamentis I. N ac G. l. III. c. VI. §. 9.* Quæstio: an DEUS sit causa Maiestatis immediata, mere theoretica, dicitur nullum usum habens. Minus bene hoc obiicitur, quia veritas hæc manifesta est. Impugnatur hoc ipso voluntas Dei, impugnatur sapientia Dei, qui nihil frustra facit, adeo ut ne natura quidem a Deo disposita frustra quidquam faciat. Neque etiam vere hoc obiicitur, omnino enim hæc veritas facit ad maiorem sanctitatem summis potestatibus conciliandam, nolite enim vinctos meos tangere, quæ verba sunt DEI ipsius in sacris literis. Eadem valet aduersus Monarchomachos, *Institutionis I. D. l. III. c. VI. §. 68.* Denique multum etiam confert ad dignitatem & honorem Principum, quorum veneratione subditi in officio maxime continentur.

9. Theologi Protestantes hanc sententiam non alia de causa defendunt, quam quia vera est, probant enim eam ex *Rom. XIII. l. 1. c. 4.* ubi maxime etiam sententia hæc inde confirmatur, quod summæ potestates ac Principes in iure gladii exercendo seu iure vitæ ac necis, quæ pars est Maiestatis, Dei Ministri vocantur. Itaque admitti non potest, partem istam summi imperii, omnesque ceteras ex conventionem plurium provenire, item resultare eas ex concess.

concessione subditorum, vt imperans vires & opes eorum ad pacem conseruandam disponat, itemque imperium promanare ac produci ex non-resistentia subiectorum ac promisso, quod non solum non defendere velint, sed & si opus sit, vires suas accommodare contra eum, quem Rector ciuitatis supplicio est affecturus. Non-resistentia ista & virium suarum applicatio potius ex iure imperii fluit & illud consequitur. Frustra igitur *l. c.* obiicitur, Theologos clerum Pontificium hic imitari, qui nolit quemquam contra sententias eorum etiam absurdissimas hircere. Ac facile est, talia obiicere, cum potius sententis contraria probari debeat, quod fieri nequit. Neque alteri parti eiusmodi imputationes vnquam desunt, quae retorqueri possint.

10. Dissidentes non quidem eos imitantur, qui ab exemplis ius probare aliquando contendunt ac laborant, vbi iussum nullum adest, at alio tamen modo exemplis abutuntur, dum Pontificiis veritatum & iurium originem adscribunt, si quae illi ex ratione vel Scriptura Sacra agnouerunt, inuiolata reliquerunt ac defenderunt, id quod etiam maiori specie faciunt, si quibus illi abusi fuerunt, aut si errorem admiscuerunt sine quo veritas ipsa vel lex defendi potest ac debet. In *Fundamentis L. N. ac G. L. III. c. VI. §. 6. f.* doctrina, quod Deus sit causa immediata Maestatis, primo dicitur originem debere Clero Pontificio, quam sententiam alii hodieque sequuntur, quasi sententiam suam contrariam ita satis probauerint. Postea vno

docetur plane contrarium, nempe inuito clericaliis potissimum sententiam istam debere originem. Potius igitur est, ut veritates & iura ex Iure Naturæ ac revelato cognoscantur, quam ut ea ex exemplis, factis, veroque eorum quacumque de causa vel usu vel abusu & coniecturis inconstantibus impugnentur.

II. Respondebo nunc ad cetera, quæ obiecit *Vir Illustris Boebmerus in I. P. V. P. Spec. l. I. c. II. §. 24.* vbi *lit. g.* refertur, Principes imperii tempore Ludouici Bauari declarasse, quod imperialis dignitas & potestas sit immediate a solo DEO, Addi possunt, quæ leguntur *Institutionibus I. D. I. III. c. VI. §. 69. 70. & in Fundamentis I. N. at G. lib. III. c. VI. §. 9. †.* Hanc autem sententiam de origine Maiestatis immediate diuina ad salutem reipublicæ maxime conferre, antedemonstratum est. Et pro hac sententia pugnantium argumenta memorantur *l. c. ex Rom. XIII. 1. Iob. XIX. II. Sapient. VI. 4. 5. Ps. LXXXII. 6. I Sam. IX. 16. 2. Sam. XII. 7. 8. Prou. II. 15. Dan. V. 14.*

12. Pro sententia contraria deinde §. 25. *lit. b.* adfertur, eos, qui Deum, immediatam causam summæ potestatis adstruunt, tollere omnia pacta, quibus societas ciuilis continetur, eosdemque leges omnes fundamentales plane prosternere, quo ipso non posse non immensam & nullis limitibus circumscriptam potestatem adscribi Imperantibus. Eadem autem hæc est obiectio, qua alios, qui dissentientium opiniones impugnant, uti, traditur *P. Spec. l. II. c. II. §. 16. lit. m.* scilicet

cilicet non raro eos dilabi ad hanc rationem, clamantes doctrinam hanc esse ineptam, seditiosam, & reipublicæ maxime contrariam. Subiicitur, supra exemplum fuisse in hypothesi, quod Maiestas non sit immediate a Deo. Idem igitur ab vtraque parte parti alteri imputatur. Similiter in capitibus fidei orthodoxus pertinaciter dissentientem vocat hæreticum, nec tamen minus hæreticus orthodoxum vocat hæreticum. Manifestum id est his temporibus in Controversia, de notitia hominis impij, vbi vtraque pars Pelagianismum alteri parti tribuit. Itaque semper disquirendum est, quis veram sententiam foueat, num cui parti, tale recte imputetur, sola enim obiectione nihil conficitur, quia vtraque pars etiam vna eademque obiectione vtitur. Est autem hoc omnino concedendum, non omnes, qui negant Maiestatem immediate a Deo esse, sanctitati Imperij detractum cupere, ac populum Rege Superiorem constituere, qui hunc deponere possit. Vicissim autem hoc quoque certissimum est, doctrinam de origine Maiestatis immediate diuina Rebus publicis maxime vtilem esse, ceu anteprobatum est, quod etiam l. 6. §. 28. intelligi potest, tantum abest, vt eis per se nocere possit. Quicquid enim pactorum iniur, id omne pertinet vel ad societatem ciuilem ineundam, vel ad designandum hominem aut cœtum, quem penes, quæcunque reipublicæ forma sit, summa potestas ex collatione diuina residere debeat. Manent igitur leges fundamentales per hanc sententiam inuiolatæ.

13, Si

13. Similiter §. 25. *lit. b.* obiicitur, ex sententia de origine Maiestatis immediate diuina dubium reddi posse, an Deus homini impuro, qui per fraudes & facinora, pessimam sibi viam ad imperium strauit, Maiestatem conferre voluerit, qui ipso ansam populus capere posset, rebelliones fouendi, & obedientiam imperanti denegandi, quae non esset eidem collata immediate a Deo summa potestas. Ad id ipsum antea iam responsum est. Hic addi potest, quod §. 28. nexus inter Imperantes & parentes firmior & indissolubilior reddi dicitur, ut societas tum a subditis tum ab imperante sanctius colenda sit, propterea, quod, ut et ibi hypothesis, ordinatio diuina, seu approbatio §. 26. simul concurrit. Neque nexum istum ob stare, quae de vitiosis rerum publicarum primordiis, scilicet ex vi originem trahentium dicta sunt, uti additur §. 29. vitium enim adfuisse in modo constituendorum imperiorum, non vult in re ipsa, quae satis salutaris est. Sic Sacerdotia, ut ibidem *Lit. L.* habetur, esse ordinationem diuinam, sed saepe in modo peccari, dum per artes illicitas quis Sacerdotium occupat. Idem dicendum esse de matrimonio, quod itidem institutio diuina recte dicitur, sed quamplurimos illud ambire ex imparis affectibus. Eodem iure & eundem in modum ego nunc dico, vitium in modo constituendi aut occupandi ciuitatem non ob stare imperio in talem ciuitatem. Enimvero vitiosus modus, quo quis Caput Reipublicae constituitur, potest plane iniquus esse & non ab honestate tantum sed omni iustitia alienus, qui

modus

modus non potest non Deo displicere; at potestas tamen omnis origine sua diuina manet, neque nisi a Deo immediate confertur. Atque eodem modo edeunt, quæ habet *Zieglerus de iur. Mai. l. I. c. I.*

48. Quod autem §. 27. *Lit. R.* Theologi aliqui dissentire dicuntur, hi vero per paucos sunt, nec valet humana auctoritas contra Scripturam Sacram. 14. Addit *Zieglerus l. c.* fine §. 49. multos munere ditino; multos etiam Dei permisso regnare. Hodie hoc ita efferri solet, Maiestatem semper immediate esse a Deo ratione productionis seu originis, at non semper ratione collationis. Parendum tamen esse etiam in uasoribus qui in iustis modis artibusque usi fuere; ex quo eis fides data est, & ante iam demonstratum est, & exemplo Romanorum Imperatorum intelligi potest, qui non semper optima via in solium ascenderunt, quibus tamen subditos parere iusserunt Apostoli:

15. Hactenus dicta ad vindicandam sententiam de origine Maiestatis immediate diuina pertinent. Quod si iam, ut dicta applicem, Princeps potestatem summam a Deo ipso immediate habet, non minus obligatio subditorum per leges humanas ex iure imperii principalis fuit, quam obligatio omnium hominum per leges diuinas ex iure imperii diuini, adeoque vna est obligatio, etsi illa gradu inferior sit altera hac. Apænis autem nec diuinis nec humanis obligatio est, sed terror ex comminatione earum, idque saltim apud immorigeros & obligationem suam spernentes, & coactio ex infirmitate earum. Terror autem & coactio non sunt

sunt obligatio. Itaque non solum obligatio externa non datur, sed etiam obligationis interna vocabulo opus non est, cum simpliciter sufficiat obligationem dixisse, quod & vsitatum est.

IIX.

I. Diximus hactenus de Lege eique respondente obligatione. Obligatio autem in legibus permisissis deficit, siquidem permittere non est iubere & obligare. De istis igitur nunc disquirendum est. Accedit, quod hæc doctrina nondum distincte ac perspicue est exposita. Denique vsus eius etiam est in legibus diuinis positivis vniuersalibus, ceu mox exemplis ostendetur, quo & exemplis res facilius intelligi possit. Recte autem permissionem hoc modo distinguere arbitror, si alia dicatur negatiua, alia positiva, & hæc vel plena vel minus plena. Permissio negatiua est vel eorum, quæ sunt extra Ius naturæ, vel eorum, quæ sunt contra Ius naturæ. Extra Ius naturæ sunt, quæ eo iure nec præcipiuntur, nec vetantur, vti est venatio, constitutio eorum, quæ ad cuiusque cœtus ac societatis, vt Mercatorum, necessitatem & vtilitatem pertinent, aliaque. In his talibus adest permissio negatiua, quamdiu DEus ac Princeps nihil eorum mutauerunt, nec in alterutram partem quidquam determinarunt. Permissio tamen hæc negatiua non est actio legis, sed actionis negatiua *Grotius de I. B. ac P. l. I. c. I. §. 9. n. I.* Enimuero modo dictum est, pertinere eam ad talia, quæ sunt extra legem naturæ, adeoque sunt liber-

libertatis naturalis, & fundantur in libertate naturali, non vero in permissione legis naturalis, siquidem nulla legis actio aut dispositio adest. Obligatio autem, ne quis alium in usu eorum, quæ sunt libertatis naturalis, impediatur, ex voluntate diuina est & ex lege naturæ, alioqui enim talia arbitrio ac libertati hominum frustra relicta fuissent, nisi eis, ubi luberet, vel expediret, per alium uti liceret.

2. Permissio negatiua deinde est quoque eorum, quæ sunt contra Ius Naturæ, siue etiam contra alia iura diuina. Hanc *Grotius l. c. §. 17. n. 2.* vocat permissionem, quæ nudi effecti & impedimenti remotionem significat. Impedimentum intelligitur ibi physicum, per impedimenti remotionem autem absentia vel negatio impedimenti. Namque remotio impedimenti proprie actum posituum infert, estque legalis, siquidem de legibus permissiuis sermo est, vnde ea adest in permissione negatiua, & quidem eorum, quæ sunt extra Ius Naturæ, ceu iam dictum est, & in permissione positiua, eademque perfecta seu plena: at in permissione positiua, quæ minus plena est, non semper inest, de quibus mox dicetur. Istitis autem *Grotii* verbis & in hac permissione negatiua, quæ est eorum, quæ sunt contra iura diuina, sola absentia impedimenti intelligitur, & quidem impedimenti physici. Hæc permissio cernitur in omnibus peccatis, quæ homines committunt, nisi enim *DEUS* exempli gratia permitteret, ut fur manus mouere posset, imo nisi simul *DEUS* in materiale

tiale seu physicum actionis influeret & concurreret, non posset fur rem alienam contrectare & auferre, manusque furtiuas retrahere 1. Reg. XIII. 4. Vtraque mera tolerantia est, cui nulla legis permittentis actio accessit, quamquam tolerantia magis intuitu illicitorum dicatur, adeoque id nomen potissimum ad permissionem negatiuam eorum, quæ sunt contra Ius Naturæ quadrat.

3. Permissio positiua ita vocatur, quia consistit actione legis, id quod secus est in permissione negatiua, quæ non est actio legis, sed actionis negatio. Hinc illa *Grotio l. c.* lege fieri dicitur. Permissio positiua eademque plena est, quæ ius dat ad aliquid omnino licite agendum, ita ut conscientia inde non lædatur. Apparet hinc permissionem hanc intuitu Dei ad ea tantum pertinere, quæ Iure Naturæ non sunt prohibita. Hoc enim Ius ne ab ipso quidem Deo mutari potest. Intuitu Principum autem permissio hæc ad ea tantum pertingit, quæ nullo iure diuino, sed saltim humano iure sunt prohibita. Itaque intuitu Dei concessio multarum vxorum in sinu Dauidis omnino videtur esse permissionis perfectæ ac plenæ 2. *Sam. XII. 8.* est enim Polygynia non contra Ius Naturæ, ut infra docebitur, sed contra Ius diuinum positiuum vniuersale, de quo Deus remittere & aliquos eximere potuit, imo idem etiam, si voluisset, tollere.

4. Est autem certum exemplum in permissione positiua facultatis constituendi rerum domi-
nia,

na, quæ etiam vi libertatis naturalis compete-
 bat, adeoque ad ea pertinebat, quæ sunt extra ius
 naturæ ac permissionis negatiuæ, de qua modo
 dictum est. Neque vero permissio & concessio
 ista, quæ est *Gen. 1. 28. 29.* vim præcepti habet,
 sed indulgentiam duntaxat. Prælegii, quo quis
 uti, quousque libet, potest, nec ad omnimo-
 dum eius exercitium tenetur, dicente *Pufendorf-
 si de L. N. ac G. l. IV. c. XI. §. 2. & capite in sequenti §.*
 4. Potuerunt igitur primi mortales, quibus ad
 usus necessarios indiguerunt, adprehendere vi
 libertatis naturalis, nec alii aliis talia eripere iu-
 re potuerunt, cum ius naturæ quemuis obliget,
 ut in iis alium ne impediatur, quæ ius naturæ non
 prohibuit. Nec minus permissione positua,
 eademque plena, quam modo memoravi, homi-
 nes obligati fuerunt, ne impedimentum ei, qui
 libertate etiam expresse concessa uti vellet, adfer-
 rent. Vbi vero ultra usus necessarios aliquid
 acquirere animus fuit hominibus, non aliter
 quam conventionem ac pactis id perfici potuit.
 De quibus rebus ita nihil conuentum fuit, ex
 deinde tacita conventionem occupantibus cesse-
 runt, ut ipsis essent propriæ, unde idem hodie-
 que in rebus vacuis obtinet. Itaque Deus non
 introduxit dominia, sed saltim facultatem ea in-
 troducendi hominibus concessit. Neque vero
 dominium aliquod potentiale ex ista concessio-
 ne magis extrui potest, quam permissionem
 contrahendi matrimonium, quæ pariter est *Gen.*
1. 28. matrimonium potentiale quis recte appel-
 lare posset. Facultas ista ex permissionem com-
 petens

E

petens

petens neutro casu dominium aut matrimonii no-
men sortiri potest. Matrimonium inire licet,
qui vero illud nunquam init, ei manifestum est,
nulla ratione matrimonium aliquod tribui posse.
Neque etiam ob concessam facultatem dominia
introducendi communio, qualicumque nomine
veniat, statui potest, cum & communio quasi
tacite inuoluit ius quasi commune omnium,
Fundamentis. I. N. ac G. I. II. & X. §. 8. f. sine obser-
vandum etiam est, plerosque hic de vocabulis
magis disfidere quam de re ipsa. Deinde Con-
trouersiam hanc ex sacris literis moueri, adeo-
que, qui velit, in Iuris Naturalis Disciplina, vt
quæ ex rationis lumine tanquam principio suo
proprio deducenda est, ea abstinere posse. De-
nique nihil referre, quam quis sententiam se-
quatur.

5. Quod ad Principem spectat, exemplum per-
missionis positivæ plenæ est, si in iis, quæ liberta-
tis naturalis sunt, quæq; ipse iam lege sua in alte-
ram partem determinauit, aliquid iuris subditis
deinde concedit, vt si venatione ipsis interdixit,
deinde vero ipsis vel aliquibus aliquid de iure
venandi concedit. Quicquid iuris subditi hac
ratione habent, id est ex permissione positiva
plena, estque omne id libertatis concessæ, non
vero libertatis relicte, huius enim tum saltem
sunt, quando Princeps nihil mutauit eorum,
quæ lex naturæ nec præcepit nec prohibuit, vt si
venatione subditis nunquam interdixerit, id
quod ad permissionem negatiuam pertinet, ceu
antea dictum est. Quod si tamen ea quoque,
quæ

uz libertatis naturalis sunt, quæque Princeps
 ondan mutauit, ab eo confirmantur, pariter
 ermissio positiva plena adest. Obligatio in
 uiusmodi legibus duplex adest, vna, ne quis
 e permissa vsurum impediatur; altera, ne is, cui
 uid permissum est, ultra modum concessum re
 ratum. Permissio autem non comprehenditur
 ab actu vetandi, sed potius, si alterum altero
 ompreenderetur, actus vetandi comprehen
 deretur sub permissione, de legibus enim per
 nisius sermo est. Verum neutrum altero
 omprehenditur, sed vtramque & permissio &
 ctus vetandi est distinctum, *Fundamentis I, N, at*
2, h, l. c. V. §. 6.

6. Permissio positiva minus plena est, quæ
 olum impunitatem apud homines dat, a pecca
 o autem non liberat. Vnde permissio hæc in
 euitu Dei ad ea saltem pertinet, quæ iure Naturæ
 ant prohibita, intuitu Principis autem, non so
 lum ad ea, quæ iuri naturali, sed etiam quæ iuri
 iuramento voluntario vniuersali ac præceptis reli
 gionis reuelatæ repugnant. Permittuntur au
 tem talia, vt grauiora mala euitentur, quæ alio
 qui exitura erant, & in genere, quando potius
 est, ommittere præualida & adulta vitia, quam hæc
 adsequi, vt palam fiat, quibus flagitiis Princeps
 impar sit. Ratio igitur huius permissionis vno
 verbo est pernicietas reipublicæ alioqui secutura.
 Sic Deus ob duritiem cordis Iudeorum permisit
 dare libellum repudiij *Matth. XIX, 8.* Quando
 quidem enim matrimonij indissolubilitas ex iure
 Naturæ infra demonstrabitur, apparet, permis
 sionem

fionem de dando libello repudii *Deus. XXII.* permissionem esse minus plenam, cum ea, quae iure Naturae prohibentur, nec Deus mutari praecipere aut plene permittere possit.

7. Intuitu Principum multa exempla permissionis positivae minus plenae ex iure Romano occurrunt. Aliqui huc referant, quod in pretio emtionis venditionis naturaliter licet contrahebentibus se circumvenire. Verum iuste omnino lucrum in venditione percipitur a mercatoribus, propter curam, usum pecuniae, tempus operam, quae impenduntur, ac pericula, quae ipsi cum mercibus subeunt, & denique ad alendos suos. Itaque permissio haec plena est, quae etiam a culpa liberat. Vocabulum saltim circumveniendi incommodum est, & ad rem minus adpositum, res enim ipsa nihil iniqui habet. Si autem ultra ea, quae dixi, quid spectatum fuerit permissio ista minus plena tantum est, quae a culpa non liberat. Clariora & certiora exempla praebent leges, quae permittunt occidere uxorem vel filiam & adulterum in ipso facinore deprehensos, furari, effundere vinum venditum post denunciationem factam, si venditor vasibus ad usus necessarios, indigere coeperit, & quae sunt alia. Vindicta enim privata furta, & abusus creaturarum non possunt quacunque permissione licita fieri.

8. In permissione positiva minus plena, obligatio, ne alius impedimentum ponat, non semper adest, quod patet exemplo permissionis de uxore in adulterio deprehensa li-

citi

cite occidenda, nemo enim prohibetur e-
 dem, talem impedire. Adest autem obliga-
 tio, ne quis in re iure diuino prohibita ultra
 modum concessum versetur, verbi gratia
 ne maritus vxorem adulteram occidat, nisi in
 facinorę deprehensam, ne quis vinum effundat,
 nisi ante denunciauerit emtori, vasibus se ad
 vsus necessarios indigere, ne quis furetur, nisi
 admodum concessum in legibus, cuius furandi
 licentiz exempla in Ægyptiis, Lacedæmoniis
 aliisque populis memorię prodita sunt. Tole-
 rantia hæreticorum pacto vel lege confirmata
 pariter continet permissionem positiuam minus
 plenam, vnde etiam hic obligantur, quibus
 falsę religionis exercitium concessum est, ne vl-
 terius progredi audeant, seducendo alios, simi-
 liaque alia committendo. Itaque patet ex hæ-
 ctenus dictis legem permisiuam, non esse le-
 gem nec obligare, id quod satis manifestum est
 in permissione negatiua vtriusque generis, quip-
 pe vbi actio legis nulla adest. In permissione
 autem positiua plena est iuris concessio, quo
 quis libere vti & non vti potest, ius enim quisq;
 suum remittere, eique renunciare potest. Quę
 autem permissionis positiuę minus plenę sunt,
 eane adprobantur quidem, multo minus præci-
 piuntur, permittuntur autem, quia sine maio-
 ri malo alioqui infecuturo impediri nequeunt.
 Quamuis autem lex permisiuam, quatenus per-
 mittit, lex non est, est tamen lex & obligat, qua-
 tenus præcipit, ne quisquam impedimentum in-
 ferat ei, qui re permissa vti vult, item ne is, cui

E 3

quid

quid permissum est, ultra modum concessum, et utatur. Et re hac ita explicita, nihil est, quod ad Logomachias referri possit, *Fundamenta I. N. ac G. I. L. c. V. §. 7.* Atque huc etiam, opinor, omnia referri ac reduci possunt, nec minus ex his diiudicari, quæ de hac materia habet *Zieglerus de I. M. L. c. V. §. 64--72.*

IX.

I. Legem neglectam consequitur in Imperante lus puniendi. De pœnis igitur nunc agetur. Simul non parum confirmabuntur, quæ ante contra diuisionem in obligationem internam & externam dicta sunt. Datur etiam occasio refellendi, quæ *Ioannes Christianus Seitzius* in Scripto germanico: *Christi Ecclesia, regnum non mundanum*, ubi custodiam primæ tabulæ summis potestatibus abrogandam censuit, de lege pœnisque attulit. Pronunciat autem p. 147. legem præsupponere agentem, ut quis facere possit ac debeat, quæ lex iubet. Quia igitur lex agentem præsupponit, pœnarum constitutio non est pars legis, pœnas enim delinquentes patiuntur. Nec etiam potest quis ad pœnas obligari, utpote omnibus eos auersantibus, & inuisis perferentibus. Nec debet quis ad pœnas obligari, sicut etiam lex semper obligat ad obsequium, quo pœnz evitentur. Contendit porro, eum, qui a pœna liber esse debeat, a lege quoque liberum esse debere, quod tamen secus esse apparet in iussis de religione vera amplectenda, ubi coactioni locus non est, ac tamen Parentes nec minus Principes liberis ac subditis præcipere debent, ut verbum

Dei

Dei sequantur *Col. III. 20. Gen. XLIX. 19. Ios. I. 16. 17. 18.* Similiter ubi multitudo deliquit, aut consuetudo inveterata abrogari non potest; lex omnino adfuit, at pœnis locus non est.

2. Tradit deinde *p. 157.* pœnas esse partem legis seu adiunctum ipsius inseparabile, pro statu generis humani in his terris, quia homines, quæ lege præcipiuntur, sponte non faciunt. Ita vero ipse fatetur, propter eos saltim pœnas addi, qui legi atque obligationi suæ sponte satisfacere nolunt. Et *p. 158.* ex comminatione pœnarum observationem legum demum obtineri docet. Itaque si pœnz saltim ad observationem legum obtinendam pertinent, manifestum est, eas legum ipsarum partem non esse, quod illi statuunt, qui duas legum partes esse, & obligationem ad pœnas dari contendunt. Sunt leges per se perfectæ sine pœnis, quod plane conceditur, quia hæc ad illarum observationem saltim obtinendam facere dicuntur. Obiicit autem in primis elementis Iurisprudentiæ doceri: legem constare duabus partibus, definitiva seu indicativa, & vindicativa seu punitiva. At hinc res minime conficitur. In rebus ad rationem & fidem spectantibus leges requiruntur rationibus instructæ, quæ persuadeant verum esse. Quod si istæ verum non præcipiant, obligatio etiam ad obsequium deficit. Neque vero ibi lex adest, sed saltim simpliciter hoc ita commemoratur. Legem autem duabus partibus non constare, vel sola definitio eius ostendit, ut quæ docet ad actiones nos

obligari, quibus omittenda comprehenduntur, pœnarum autem ac perpesſionis pœnarum nullam mentionem facit, vnde etiam ad pœnas nemo obligatur. Pœnas autem iuſtas eſſe, vbi leges iuſtæ fuerint, ceu *p. 160.* traditur, nemo quidem negabit.

3. Quod pœnas leuare licet, quantum fieri poteſt, aut plane declinare, exinde omnino conſequitur, pœnam & comminationem eius non eſſe partem legum. Enimvero lex obligat ab obſequendum, pœnas autem leuare licet ac declinare, ceu *p. 160.* expreſſe conceditur. Itaque obligatio ad pœnas non adest. *Ibidem n. 5.* tradit pœnas eſſe medium cogendi & vel inuitis extorquendi obſequium. At enim vero aliud eſt obligare, aliud cogere. Lex obligat, non cogit. Pœnz igitur non ſunt pars legis. Deinde ſi pœnis inuiti adiguntur ad obſequium, obligatio ex illis nulla exiſtere poteſt, vtpote cui ſponte ſatisfaciendum eſt. Vbi vero obligatio non adest, quæ forma legis eſt, ibi quoque nihil legis adest. Quod ſi pœnz pars legum eſſent omnino etiam præmia pars legum eſſent. Sane vtraque in Decalogo eadem ratione legi ſubiiciuntur *Exod. XX. 5. 6.* Obiicitur quidem *p. 162. n. 6.* præmia abeſſe poſſe a lege. Verum etiam pœnz abeſſe poſſunt, ſunt enim, vti ſubiicitur, ſaltim medium, ſcopum legum in minus obſequentibus obtinendi, adeoque non in iis, qui ſponte legi ſatisfaciunt, proptereaque intuitu horum pœnz a lege abeſſe poſſent. *Mox n. 7.* concedit omnes leges ſiue diui-

diuinas siue humanas perfecte obligare, vim enim obligandi non a pœna denuin in legem venire, sed esse ex dependentia inferioris a Superiori & a voluntate Superioris. Itaque nihil fuit, quod contra me disputaret. Statim vero repetit, legem non esse efficacem, vt homines ad obsequium adigere possit, eamque ob causam legem sine pœnis vocat imperfectam, vt quæ caret effectu. Verum cum id vitio hominum fiat, male inde concludit, pœnas legum partem esse, potius enim inde consequitur, eas saltem ad firmitatem legum referendas esse. Quod porro subditi obsequentiores totam legem seruant, nec tamen pœnas patiuntur, inde omnino probatur, pœnas non esse partem legis. Namque lex obligat, adeoque obligationi suæ sine pœnis perpetuis nemo satisfacere poterat, si hæc pars legum essent. At iniuria eas patirentur, qui legi sponte obsequuntur, non sunt igitur pars legum.

4. Postea p. 163. §. 9. impugnat sententiam, constitutionem pœnarum esse legem peculiarem eandemque pœnalem, qua obligatur Magistratus ad infligendum illas delinquentibus. At *Pufendorfius*, etsi ceteroquin doctrinatus de duabus legis partibus retinuerit, argute tamen dictum ab *Hobbesio* iudicauit in *L. Nat. c. 1. §. 4.* quod ille docuit, secundam partem legis, quæ pœnaria appellatur, (rectius dixisset: constitutionem pœnarum seu legem pœnalem) esse mandatoriam & loqui tantum ad Ministros publicos. Itaque si pœnarum

constitutio mandatoria est, & ad Ministerios
 publicos tantum loquitur, Hobbesio ac Pufan-
 dorffio fatentibus, non dux legum partes sunt,
 quando constitutio poenarum legi subiicitur,
 sed dux leges sunt, quarum altera solos Magi-
 stratus obligat. Addit p. 164. constitutionem
 poenarum non esse legem peculiarem sed factam
 functionem, adeoque partem legis cuiusdam
 præceptivæ antecedentis. Vti vero multa ex
 iurisprudencia minus bene illustrant, sic etiam
 ex lingua latina minus vere hanc doctrinam il-
 lustrant, quasi sanctio significet præcisè consti-
 tutionem poenarum, cum potius in genere signi-
 ficet legem ferre, qualiscumque ea sit, siue de
 rebus aliis præcipiat siue de poenis infligendis.
 Itaque ut vocabulo sanctionis lex poenalis intelli-
 gatur, sanctio poenalis dicenda est, si enim ea
 vox additur res clara est. Deinde vero si iam
 lex quædam præceptiva antecedit, apparet san-
 ctionem poenalem non esse partem eius, sed sal-
 tem accessorium, atque ut, ceæ mox traditur, lex
 et melius observetur, adeoque poenæ firmamen-
 tum sunt legis antecedentis.

165. Legi poenali locum non esse, ubi ante con-
 stitutum non fuerit, quid & a quo fieri debet,
 certissimum est, ut enim non datur transgressio,
 ubi lex non est, sic nec poena locum habet, ubi
 non est transgressio legis. Præceptorem autem
 legem facere de poeniendis subiectis obpignitiam
 & ignaviam, vere dictum non est. Nemo se
 ipsum obligare potest. Obligat autem eum ad
 ad Parentum auctoritas, qui legem naturæ ad edu-
 candum

candum liberos obligantur, cuius curæ partem ei commiserunt. In iudice autem neque ius neque obligatio pœnas infligendi ex transgressione legis est. Ius istud iudex a Superiore habet, qui ipsi has partes vice eius exercendas commisit, non vero ex transgressione legis consequitur istud. Exereri saltem hoc ius aliter nequit, nisi quis legem transgressus fuerit, ubi idem occasio adest, ius istud in actum transferendi, etsi ut talis existat, nec legislator pœnas comminando & constituendo, nec iudex ius eas infligendi habens optat, quod facile conceditur. Obligatio autem pœnas infligendi in Iudice est a Superiore, qui se muneris commisit; ut legum transgressores puniat. Atque ante iam percipimus, leges pœnales esse pariter mandatorias & ad Magistratus loqui; unde manifestum est, magistratus a Principe obligari, ut pœnas infligendas curent.

6. Legislatoꝝ quidem lege sua pœnali ad pœnas immorigeris infligendas non obligatur, nemo enim se ipso Superior, adeoque etiam se ipsemet obligare nequit, obligatur tamen ad hoc lege naturæ, quæ ipsam iubet securitari ac tranquillitati Reipublicæ consulere, qui si sine pœnis obtineri potest, pœnam iure remittit. Fieri autem hoc potest, non quidem si semper iure aggratiandi uti vellet, bene tamen si aliquando id faciat & extraordinarie. Obligatiōi suæ tunc satisfacit, quia Reipublicæ tranquillitas tunc non minus obtinetur, & remissio per beneficium istud principale remun-

ciat autem iuri, quod habet, puniendi delinquentem, quæ iuris sui renunciatio nemini interdicta est. Obligatus vero etiam Princeps lege Dei positiva vniuersali *Gen. IX. 5, 6.* legibus autem DEI nullus hominum renunciare potest, adeoque Principi ius aggratiandi in crimine homicidii non competit. Iudex similiter lege Principis pœnali obligatur, quisque enim legibus Superioris obsequi debet, leges autem pœnales ad Magistratus loquuntur. Cumque obligationi suæ nunquam quis renunciare possit, neque iudices hoc facere possint, neque vero iuri suo tantum renunciarent, sed iuri principali, alterius autem iuris renunciatio non subsistit, quia de suo iure remittere licet, non de alieno. Est vero hoc alienum ius, utpote quod Magistratus a Principe habent, eiusque vice exercent, non vero ex contrauentione id habent, quæ de re iam antea dictum est.

7. Non magis vere dictum est, contrauentionem legis imponere reo obligationem pœnas patiendi: Nemo sane seipsum obligare potest, neque vero lex pœnalis ad pœnas obligat, ut quæ non solum ad Magistratus tantum loquitur, sed etiam agentem præsupponit, non patientem, ceu p. 147. traditum esse, iam sub initium obseruauimus. Similiter nec præmia in obseruationem legum constituta obseruatorem legis ad accipiendum præmia obligant, cum hæc quoque præmiorum constitutio solos Magistratus obliget, ut præmia merentibus conferant. Possunt tamen præmia ab eo, qui legem seruauit, exigi, ex iure, quod ex constitutione istorum oritur. Ad id tamen obligatus

ius nemo est, cum suo iurisque renunciare possit. E contrario delinquens, etsi pariter ad penas non obligatur, non tamen ius exigendi penas habet, neque enim transgressione ius sibi acquirere potest, neque constitutio penarum ius in eum confert, sed comminatur saltim ad terret. Saltim sine iniuria penarum delinquentibus insiguntur, quia obligationi suarum satisfacere noluerunt. Vocabulum autem executionis penarum ideo adhibitum fuit, ut docerem, penas nullo modo ad legem pertinere, nec constitutionem nec comminationem nec executionem earum partem legis constituere. Per me quoque licet pro executione penarum vocem constitutionis penarum substituere.

8. Quod antea dictum est, lege penali Magistratum obligari hoc etiam ex sacris literis confirmari potest. Obligatur enim Princeps lege Dei positiva vniuersali, ut homicidam ultimo supplicio adficiat *Gen. IX. 5. 6.* Lex hæc penalis est, præscripta a Deo, ut Superiore, Principi, ut inferiori & ut Vicario Dei, huiusque iudicia exercenti, vel alijs, quibus Deus penam exequenda ius in Theocratica contulit. Similiter leges forenses, etiam penales, obligarunt Moysen, utpote qui Regis officio functus est *Deut. XXXIII. 5.* Utroque exemplo, quod iam memoravi, apparet simul, leges penales esse leges peculiare, quippe leges istæ nihil præcipiunt, sed ei, quod iam lege naturæ ac legibus forensibus præcipitur, penas addunt, & ad Magistratus loquuntur intuitu Dei tales. Videmus igitur leges penales

ab

ab aliis legibus actu ac re ipsa separatas. Quodsi vero leges poenales cum aliis coniunguntur, nihilominus distinctæ ac diuersæ leges sunt, etfi non sunt separatæ, quod etiam antea iam demonstratum est. Itaq; lex etiam est, quæ sanctione poenali constituta est. Plerumq; tamen comminatio poenarum solet adici, quamuis non semper specialis adici solet, sed saltim generalis, quod etiam in Decalogo factum est *Exod. XX. 5.* Sed & comminatio poenarum specialis plerumque adici solet. Dux vero tunc leges adfunt, quarum altera est poenalis ac Magistratus solos obligat.

§ 9. Itaque non omnes leges ciuiles poenales sunt, *Fundamenti L. N. ac G. l. III. c. IV. §. 3.* neque ex legibus poenalibus obligatio saltim externa in Magistratibus oritur, ut supra intellectum est. Deriuatur obligatio externa a spe lucri & a metu poenarum humanarum. Verum ad lucrum seu præmia nemo obligatur. A Poenis non est obligatio sed terror accoactio, quæ ab obligatione differunt. Poenæ per vires ac potentiam sese exerunt, at potentia, etfi cum iure imperandi coniuncta est, non producit obligationem, sed saltim valet ad imperium tuendum, quod iure competit. Quodsi vires desint, imperium tamen legitimum ideo non desinit, sed remanet in subiectis nihilominus obligatio, quod exemplo Patensis ægri atque infirmi intelligi potest. Oritur igitur obligatio ex iure imperii ac potestate leges ferendi. Obligatio sese in conscientia exerit, at poenæ sunt externæ. Eadem terrorem inferunt, ei qui non perpensere velit, se obsequium iure debere, vel obligationem

gationem suam, ubi intelligit, temere contemnat. Itaque obligatio externa non datur, quod etiam inde patet, quia legibus pœnalibus solus Magistratus obligatur. Neque vero Magistratum ex legibus pœnalibus obligatio saltem externa est, sed, ut omnis obligatio vna est, nempe in animo & conscientia consistens, ita etiam Magister legibus pœnalibus obligantur, easque servare per conscientiam debent *Rom. XIII. 1.* cum non hominibus sed Deo iudicia exercent, etiam qui de criminibus statuunt 2. *Ubron. XIX. 6.* Sed hac de re supra iam satis dictum est. Hoc saltem addo, criminis reum, tametsi ad pœnam non obligatur, sed cogitur, tum a Deo, tum ab hominibus, obligari tamen primo ad damnum illatum resarciendum, hoc enim ius Naturæ exigat, ac sine confessione criminis fieri potest, donationes, legata, beneficia lucraque indebita caute conciliando ei, cui damnum illatum est, deinde ne reipublicæ tranquillitatem turbet, multitudinem concitando, si alia ratione pœnam declinare & effugere nequeat, cum iniuria ei non fiat, qui ob transgressionem legis punitur, ac reipublicæ tranquillitas ne iniuriæ quidem publicæ declinandæ causa turbari debeat; denique ne pœnæ evitandæ ergo crimen in innocentem transferat, quod frustra moliti fuere Senes duo, de quibus in Historia Susannæ legitur.

X.

I. Ut obligatione neglecta pœnis locus esse possit, necesse est, voluntati suam libertatem constare. De illa facultate animæ, quæ intellectus

lectus non inueniatur, supra demonstratum est, principia tum theoretica tum practica hominibus per modum habitus conuincunt, ut non possit quisquam obrutescere, si bona educatio vel assuetudo vel contemplatio naturæ humanæ accedat, neque ignorantiam inuincibilem delictis obtendere. . . . Diuersi quidem sunt appetitus hominum, atque idem homo diuersis temporibus vnum idemque nunc pro bono nunc pro malo habet, attamen generalia iuris Naturalis præcepta apud omnes homines sunt eadem, atque id ipsum exinde est, quia omnibus hominibus conuincuntur. Quod ad alteram eiusdem animæ facultatem seu voluntatem spectat, libertas homini competit circa actiones exteriores, quas ius Naturæ regit, quæque ad forum soli spectant, ut ipse Auctor earum haberi queat, qui voluntario eas susceperit. Nisi enim hoc in voluntate ac potestate hominis positum esset, leges ciuiles frustra ferrentur, pœnis etiam locus non esset.

2. Quod si igitur meliora quis intelligat & videat, deteriora autem sequatur, vitio id fit humanæ voluntatis, neque enim intellectus voluntati imperare potest, eandemque cogere, sed dirigit voluntatem, ita ut hæc resistere possit, quemadmodum e contrario nec voluntas intellectui imperare potest, ut pro falsis habeat, quæ vera esse agnoscit, vel ut pro veris habeat, quæ falsa esse perspicit, sed saltem efficere potest, ut vera & agenda negligantur & insuper habeantur, per prauam consuetudinem

nem ac facinora velut deleantur seu in obliuionem tradantur, & cognitio vltior eorum, quæ conuicta non sunt, impediatur.

3. Affectus quidem hominem disponunt, vt voluntas in malum propendeat, & alius in ambitionem, alius in voluptatem, alius in auaritiam feratur, vel etiam vnus idemque homo diuersas istas cupiditates eodem tempore simul sentiat, *Fundamentis I. N. ac G. I. II. c. VII. §. 69.* non tamen hominis temperamentum eum cogere potest, sed habet is vires resistendi affectibus, eosque compescendi, ne in actiones externas, quæ in foro humano puniri solent, erumpant, siue id faciat amore iusti, vt obligationi suæ satisfaciatur, siue spe lucri aut metu pœnarum. Etiam quæ extrinseca sunt, hominem mouere possunt, vt verbi gratia, arma militem disponere possunt, vt voluntas eius propendere incipiat ad iniurias inferendas, at cogi tamen hominem iis non posse, manifestissimum est. Perinde sese res habet de inclinationibus intrinsecis hominum, quibus ipsi disponuntur; vt afficiantur cupiditate mali, vt inclinent in illud, minime autem iisdem necessitas aliqua vel coactio affertur. Atq; idem etiam dicendum est, tametsi quis affectibus indulgendo vitiaque perpetrando inclinationes suas ad malum adauxit, tunc enim nihilominus imperium in affectus adhuc exerceri potest, quamquam maiore tunc labore opus est, cum magna sit consuetudinis vis, & homo talis eo magis in vitia propendeat, quo sæpius ea re-

F

petit,

petiit, adeoque maiori studio consuetudo superanda fit.

4. Qui consuetudini peccandi indulget, mitius propterea puniendus non est, cum potius e contrario eo grauius puniri mereatur, quo sæpius deliquit. Quamuis vero in foro humano id aliquando ita fiat, vt consuetudo peccandi pro excusatione delinquentis aliquatenus admittatur, pœnaque mitior idcirco statuatur; id tamen non necessario fit, sed propterea quod fora humana, quantum possunt, mitiorem sententiam in pœnalibus sequuntur. Quod si necessario fieri deberet, non tamen semper fieri posset, vt libertas consuetudine tali deminuta ac grauata minori pœna adficeretur, aut aucta libertas vitiis resistendi maiori præmio ornaretur, sunt enim hæc talia, quæ non semper constant, neque etiam vbi constant, a Legislatore humano attendi possunt *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. VII. §. 58.*

5. Doctrina hæc nititur ipsius Scripturæ sacræ auctoritate & consensu, siquidem gentiles natura quæ legis sunt faciunt, qui vero non faciunt reprehenduntur, adeoque manifestum est, eos legem transgressos fuisse sua culpa, iidem etiam propterea pœnas commereri & a Deo puniri dicuntur *Rom. II. 14. l. 18-32.* & hinc non solum Icti sed etiam Theologi eam pro vera agnoscunt, vt videri potest apud *Pufendorfium in Apol. p. 31. §. 21. 22.* Ipsi etiam, qui & hic aliquid noui tradere voluerunt, antea tamen expresse concesserunt, externas actiones libere ab homine edi, cum nisi hoc in eius potestate positum esset, etiam

etiam nec pœnis locus esset, frustra quoque leges ciuiles ferrentur, aut consultatio vlla deliberatione institueretur, *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. I. §. 132.* * vbi etiam p. 67. contradictio obseruanda est, vtpote per quam ipsi dissentientes verum confitentur. Addi possunt, quæ leguntur in *Institutionibus I. D. l. I. c. II. §. 42.*

PARS ALTERA
EAQUE SPECIALIS.

DE

LEGIBVS DIVINIS.

I.

Diximus hætenus de lege in genere, antequam autem de legibus diuinis positiuis vniuersalibus exponatur, leges quoque diuinæ in genere considerandæ sunt, quod vt fieri possit, a diuisione earum initium faciemus. Est igitur lex diuina vel moralis vel positiuæ. Lex diuina moralis est vel naturalis vel moralis sigillatim dicta. Lex diuina positiuæ est vel particularis vel vniuersalis. Lex diuina positiuæ particularis est vel ceremonialis vel forensis. Lex diuina positiuæ vniuersalis est vel perpetua vel temporaria, sicuti lex de septimo die colendo in Nouo Testamento non amplius obligat. Itæ leges diuinæ diuiduntur, quod facile liquet, intuitu obiecti realis, seu rerum, de quibus præcipiunt. Enimuero lex moralis de iis præcipit, quæ humani generis conditioni ex libera

¶ 2

Dei

Dei voluntate ita formata, necessario conueniunt vel repugnant: positiuæ autem de iis, quæ necessariam ralem connexionem cum natura humana non habent, sed quæ Deus libera voluntate præscripsit, vel populo Iudaico vel uniuerso generi humano.

2. Alia est diuisio non minus vera, quæ pariter facile concipi potest, quæ lex diuina dicitur vel vniuersalis vel particularis. Lex diuina vniuersalis est vel naturalis vel moralis sigillatim dicta, vel positiuæ. Lex diuina positiuæ vniuersalis vel etiam ratione temporis est vniuersalis seu perpetua, vel non perpetua seu temporaria, vt ante monitum est. Lex diuina particularis est omnis positiuæ, cum vniuersales non omnes sed minimam partem sint positiuæ. Est vero lex diuina positiuæ particularis vel ceremonialis vel forensis. Ita leges diuinæ diuiduntur, quod pariter facile liquet, ratione obiecti personalis, seu hominum, circa quos versantur, seu quibus eæ præcipiunt. Enimvero lex diuina vniuersalis dicitur, quæ omnes omnino homines obligat: particularis autem, quæ solis Iudæis præscripta fuit, partim in sacris, partim in negotiis profanis obseruanda. Vtraque diuisio adæquata est, & omnes leges diuinas comprehendit, mandata enim quæ Deus singulis hominibus dedit, vt Abrahamo aliisque Patriarchis vel Prophetis, huc quidem non pertinent.

3. Communis diuisio legum diuinarum est in moralem, ceremoniam ac forenses, quam dixi fieri ratione obiecti realis, seu rerum, de quibus

bus ea praescribunt. Improbatur autem *Institutionibus I. D. l. I. c. II. §. 3.* atque id ideo potissimum, uti est *lit. b.* quia asseritur: Legem naturalem, moralem & decalogum esse synonyma. Sed enim uero verissima est sententia, leges istas ad rem ipsam ac substantiam earum non differre, neque enim aliud discrimen earum ostendi potest, quam quod est ratione promulgationis, perspicuitatis ac perfectionis. Lex naturalis promulgata est per inscriptionem in corda *Rom. II. 14. 15.* unde eam ipsa ratio dicitur, propriaque cuiusuis hominis conscientia suggerit. At legem moralem sigillatim dictam seu decalogum Deus externe maximisque solemnitatibus promulgauit. Eadem lex moralis sigillatim dicta est perspicua, lex naturalis autem per lapsum obscurata est, quippe quae saltim est ex reliquiis imaginis diuinæ per lapsum amissa. Atque inde etiam tertium discrimen exitit, quod lex moralis sigillatim dicta perfectior est lege naturali post lapsum. Ipse Paulus *Rom. VII. 7.* de se testatur: non cognouissem, concupiscentiam esse peccatum, nisi lex dixisset: non concupisces. Cum enim lex ista naturalis sit, adeoque in statu integro ex sola ratione satis perspecta, liquet verba Apostoli de statu post lapsum accipienda esse, *Institutionibus I. D. Differt. Proam. §. 47.* Itaque cum lex naturalis ac moralis sigillatim dicta omnino conueniant, non poterit ob istam rationem distinctio ista legum diuinarum, quae & vera & communis est, reici. Eandem distinctionem veram esse, eodem loco manifestum fit, siquidem statim *§. 4.* lex diuina dicitur vel naturalis vel positua,

quæ distinctio omnino conuenit cum ea, quæ ibi reicitur. Lex enim moralis in recepta distinctiōne non alia est, quàm ea, quæ hic naturalis vocatur, neque lex ceremonialis ac forensis in eadem distinctiōne alia est, quàm ea, quæ hic positiuā vocatur. Re ipsa igitur distinctio communis adprobatur. Quod autem *Dissertatione ista Præmiali* §. 20. sub legum moralium termino communiter lex diuina naturalis cum lege diuina positiuā vniuersali misceri dicitur, ad id infra respondebitur, vbi de legibus diuinis positivis vniuersalibus dicendum erit.

II.

1. Primo igitur dicendum est de lege naturali. Negatur autem *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proom. §. 9.* legem diuinam in genere acceptam & legem humanam eiusdem esse generis, id quod si eo pertineret, vt doceretur, obligationem ex lege humana aliquo gradu minorem esse, quàm obligationem ex lege diuina, verum esset, adeoque admitti deberet; nunc vero cum lex naturalis dicatur species legis laxius acceptæ, ac magis pertinere ad consilia quam ad imperia, *Fundamentis I. N. ac G. l. 1. c. 1. §. 34.* necessarium est de ista sententia paululum dispicere. Adfertur autem rationem sibi relictam nescire, quod Deum concipere debeat vt Regem aut Dominum, qui penas externas arbitrarias velit inferre iis, qui contra præcepta Iuris Naturæ faciunt, quia videt, omnes penas, quæ sequuntur transgressores Iuris Naturalis, qui non sunt sub imperio humano, esse naturales, adeoque improprie dictas. *l. c. §.*

37. Subiicitur mox † non contradicere Theologis, si ex scriptura multa de Deo se vt Regem vel Dominum manifestante doceant.

2. At omnino hæc doctrina contradicit Scripturæ Sacræ *Rom. II. 14. 15.* vbi Apostolus loquitur de gentilibus, qui legem non habent, nempe ex reuelatione, quemadmodum idem Apostolus *Eph. II. 12.* atheos eos vocat, qui Deum ex reuelatione non norunt, quem tamen ex conscientie dictamine norunt *Rom. I. 19.* Eosdem gentiles ratione sola sibi relicta vtentes nihilominus scribit, natura, quæ legis sunt, facere. Habent igitur gentiles, qui reuelationem non norunt, legem, qui autem legem natura nouit, is etiam nouit Legislatorem, cum sine Legislatore non sit, qua de re supra dictum est. Deinde Ius Naturæ expresse dicitur opus legis, & quidem scriptum in cordibus etiam gentilium. Aliud autem est opus legis, aliud consilium; aliud scribere legem, aliud Doctoris partibus fungi. Porro gentiles propter peccata pœnas sese mereri a natura intelligunt, siquidem cogitationes sese inuicem vel accusant vel defendunt *Rom. II. 14.* qua ex re iterum manifestum est rationem sibi relictam agnoscere Deum vt Legislatorem & Iudicem. Denique si gentiles Deum non agnouissent vt Legislatorem, nec peccare contra eum, nec puniri ab eo propter crimina contra legem naturæ commissa potuissent *Rom. I. 18-32.* vbi enim Legislator non est, ibi etiam lex non est: vbi lex non est, ibi etiam non est legis transgressio: vbi non est

est legis transgressio, ibi etiam pœnis locus non est. Gentiles autem contra legem naturæ peccasse, proptereaque a Deo puniti dicuntur, Legislatorem igitur eos agnoscere manifestum est.

3. Neque etiam quod ad cognitionem DEi, vt Legislatoris, spectat, inter rationem ac reuelationem potuit esse differentia. Enimvero quando DEus legem naturalem, ne facinoribus hominum plane obliteraretur repetiturus præmittit: Ego sum Dominus Deus tuus *Exod. XX. 2.* hoc ipsum ius non aliunde est, quam ex creatione. At Deum esse Creatorem omnium, & vi creationis imperium in homines habere, ratio sibi relicta non ignorat. Qui autem fundamentum imperii diuini in homines nouit, is eo ipso nouit etiam Deum esse Imperantem ac Legislatorem. Cumque lex naturalis ac moralis sigillatim dicta conueniant, apparet, vtrobique Auctorem vt Legislatorem concipiendam esse & concipi, ac ratione cognitionis Auctoris earum, vt Legislatoris, discrimen non intercedere. Sed & ipso *l. 1.* præcepta Iuris Naturæ ac transgressores Iuris Naturæ dicuntur, quo ipso conceditur etiam, Auctorem legis Naturalis vt Legislatorem concipi, imo nec aliter eum concipi posse.

4. Legislator quoque, Rex, Dominus aut imperans, non inde talis est, quod cogere quemquam possit aut velit, ac pœnas inferre, sed potius talis est rex Iure Imperii ac potestate legitima leges ferendi, Pœnas inferendi ius competit

petit Legislatore obimperium legitimum a subiectis neglectum. Hinc etiam lege obligatur quilibet subiectus, etiam qui alios non turbat, sed sponte obligationi suæ satisfacit, quod non solum exemplo bonorum Angelorum, & Adami Euzque nondum lapsorum patet, sed hodie etiam exemplo subditorum obsequentiorum intelligitur. Qui autem alios turbant, eos non tam lex coercet, quæ potius obligat, sed pœnarum comminatio & inflictio *l. c. §. 40. 51.* Quod si igitur de pœnis diuinis rationi sibi relicte nihil constaret, quod tamen testimonio Apostolici iam probauimus, eadem tamen DEum agnosceret esse Imperantem vi creationis, vt modo monitum est. Neque etiam a pœnis diuinis, quas Deus gentibus immittit, obligatio oritur erga Deum tanquam Legislatorem, sed punitur obligatio neglecta ad hominum emendationem *l. c. §. 38.*

5. Conceditur porro expresse, ius naturæ dicere peccantes mereri pœnam, adeoque homines, qui solo naturæ lure vtuntur, Deum etiam vt iudicem agnoscunt. Qui autem Deum vt iudicem agnoscunt, ii eo ipso eum agnoscunt vt Legislatorem, legem enim violatam consequitur demum ius puniendi. Itaque non tam ex traditione, fama, & experientia, quam potius primario ex recta ratione, repetenda est notitia gentilium de pœnis Dei arbitrariis *lon. l. 7. Añ. XXIIX. 4.* Pœna etiam arbitraria non est omnis humana, nam pœnas naturales, quas inter ac delicta naturalis est consecutio, Deus pa-

riter ordinauit transgressoribus Iuris naturalis *l. c. §. 39.* adeoque istæ, tametsi naturales sunt, propterea non desinunt esse arbitrariz, cum utique voluntate Dei vt Creatoris tales sint. Quod autem pœna vel visibiliter infertur vel occulte venit, hoc saltem ad modum inferendi pœnas pertinet, adeoque pœnz naturales nihilominus manent arbitrariz. Neque vero hæ pœnz improprie tales sunt, oriuntur enim ex potestate & voluntate Legislatoris & Iudicis ob delicta contra legem naturæ, adeoque nihil est, quare pro pœnis habendæ non sint. Et lex naturalis proprie talis est, & pœnz naturales proprie tales sunt.

6. Sunt præterea etiam pœnz diuinæ arbitrariz, quæ pœnis naturalibus contradistinguuntur. In ipso Statu integritatis DEUS prædixit, Adamum morte moriturum, si fructu arboris vitæ vesceretur. Deinde obsequium marito præstandum vxori iniunctum est in pœnam post lapsum *Gen. III. 16* & in homicidium pœna capitis statuta est *Gen. IX. 5. 6.* Atque hoc etiam sæpius factum est in legibus forensibus. Sed & a natura pœnas diuinas arbitrariz perspicere & intelligi, modo ex *Rom. II. 15.* probatum est. Quod autem inter eos, qui solo naturæ iure reguntur, sola coactio bellica obtinet, non pœnalis, atque hinc etiam bellum punitiuum Grotii iam explosum est (qua de causa etiam obligationem externam, si daretur, pro obligatione imperfecta intuitu status naturalis seu Gentium substitui non posse, antea traditum est) id saltem de homini-

minibus inter se ac pœnis humanis obtinet. Vbi tamen etiam monendum est, non apparere, quomodo coactioni bellicæ locus esse possit, si lex naturæ ad consilia magis pertinet quam ad imperia. Si enim pœnæ ex lege Imperantis tunc repeti possent, vti nunc fit in quibusdam, quæ iure factum imperfecto debentur, inter gentes tamen superior non est, qui eos ad consilia legis naturæ perfecte obligare posset, vt deinde coactioni bellicæ locus esset. Quamquam autem inter gentes sola coactio bellica obtineat, dantur tamen pœnæ diuinæ arbitrariæ, quæque ex sola ratione notæ sunt, non minus intuitu gentium, quam singulorum hominum. Vt enim quod in singulis hominibus Iuris naturalis est, idem etiam integris gentibus Iuris naturalis est vt in personis moralibus, vnde etiam Ius Gentium nihil aliud est, quam pars aliqua ipsius Iuris Naturalis, qua officia, quæ singulis hominibus lex naturæ iniungit, ad integras gentes inter sese tanquam personas morales & compositas adplicantur; sic etiam ratione pœnarum diuinarum non potest inter singulos homines ac Gentes integras discrimen intercedere. Neque aliud quam punitiuum bellum fuit, quod Israelitæ mandato DEi, adeoque iure & vice Dei, tanquam Iuris & voluntatis diuinæ executores, in gentes quasdam ob idololatriam aliaque facinora gesserunt.

7. Si Philosophus ignoraret publicationem Iuris Naturæ, tum omnino consequeretur, eundem

dem ignorare etiam Ius Naturæ. Lex enim, nisi publicetur, non est, vt quæ sine publicatione innotescere nequit. Quamdiu igitur lex non publicatur, non magis legis loco haberi, eiusque effectus sortiri potest, quam aliud quid in mente retentum, vtpote quod nec innotescere aliis potest, nec quidquam operari. Ita vero Ius Naturæ nullum esset, neque Iurisprudentia naturalis. Neque Apostolus solum aliud docuit de gentilibus *Rom. II. 14. 15.* sed hic etiam alibi Sapiens dicitur non exlex esse, adeoque non ignorat publicationem legis. Deinde Ius Naturæ *l. c. §. 40.* vocatur dictatum rationis, ex quo solo etiam Disciplina Iuris Naturalis adornanda dicitur. Qui autem nouit dictatum rationis, quæ est habitus principiorum connatorum, is nouit etiam concreatam esse a Creatore legem, adeoque Philosophus publicationem Iuris Naturalis non ignorat. Ostendunt gentiles opus legis scriptum esse in cordibus eorum *Rom. II. 15.* Inscriptio autem ista naturalis, ex qua dictamen rationis profluxit, nihil aliud est quam legis naturalis promulgatio. Neque vero inscriptio ista in cordibus hominum naturalis minus promulgatio est quam publicatio externa ac solemnis deinceps infecuta, sic non magis etiam nomen hoc illi conuenit, vtpote quæ non externa est, post quam lex tabulis cordis inscribenda & imprimenda est, sed interna, per quam lex sponte intrinsece suggeritur. Quemadmodum etiam sine Legislatore non est lex, nec esse potest, sic etiam

etiam sine promulgatione non est lex, nec esse potest, perinde enim ad legis existentiam est, siue Legislator non adsit, siue voluntatem non declarauerit, aut publicauerit.

8. Etsi Sapiens Deum conciperet, additur *l. c.* §. 41. vt hominem Imperantem, tamen magis conciperet, vt Patrem. Ego vero dixerim Philosopho denominationem Dei, vt Patris ac Doctoris non ex ratione sed ex Scriptura Sacra innotescere, neque eam a sola ratione, quæ in consideratione Iuris Naturalis ac peculiari eius disciplina pro norma vnica spectanda est, offerri, adeoque hæc potius ad Theologiam transmittenda sunt, quam cognitio Dei, vt Legislatoris, ac publicationis legis naturalis nec minus Iuris diuini positiui *l. c.* §. 32. Neque vero Scriptura Sacra quando de gentilibus soli rationi relictis, ac de lege naturali agit, vllibi Dei, vt Patris ac Doctoris, aut legis naturalis, vt consiliorum, mentionem facit. Quodsi vero is conceptus Dei ex sola ratione constaret, atque etiam intuitu legis naturalis obtineret, non tamen inde concludi posset, legem istam non ad imperia sed saltem ad consilia pertinere, eam non esse legem, nec esse a Deo, vt Legislatore. Neque enim Patris iussa magis consilia sunt quam imperia *l. c.* §. 41. Primo enim expresse Paterna iussa vocantur. Deinde conueniunt quidem iussa paterna & consilia in eo, quod vtilitas non propria sed aliorum spectatur, verum id ipsum non eo extendendum est, vt propterea iussa esse & ad imperium

periam pertinere negentur, quæ manifeste iussa sunt & ad imperium pertinent. Denique conceditur *Fundamentis I. N. ac G. l. III. c. IV. §. 4. 5.* educationem, quæ lege naturæ Parentibus imponitur, sine imperio esse non posse, cumque omni imperio respondeat obligatio obsequii, liberos etiam ad obsequium teneri. Item ius puniendi liberos in statu naturali, etiam, si opus sit, capitaliter Parentibus tribuitur. Itaque si lex naturæ a Deo esset ut Patre, nihilominus imperans esset, nam & Patri imperium, ius obligandi & iussa dandi competit, idemque nihilominus etiam iudex esset, & pro eo ex solo rationis lumine cognitus, qui legem violantes iure punire & cogere posset, nam etiam Patri ius vitæ ac necis in statu naturali in suos non minus, quam ius belli intuitu aliorum, ut ex Abrahami exemplo constat *Gen. XIV. 14. 15. 16.* competit. Omne certe ius Imperantium nec minus officium eorundem, sicut etiam ius & obligatio subditorum exemplo eorum, quæ *Gellius Noë. Astic. l. II. c. 7.* de potestate patria executus est, exponi ac demonstrari potest, dummodo obseruetur, Parentibus in omnibus obsequendum esse *Col. III. 20.* intelliguntur enim omnia licita, adeoque non obstat, quod Gellius contra Philosophos, qui idem docuerunt, ex ratione ea de re disputans obiicit, nempe illicita imperari posse.

9. Quando vero lex naturæ concipitur a Deo tanquam Imperante esse, propterea pro Despota haberi non potest, qui magis utilitatem suam quam bonum hominum quærat *l. c. §. 41. 42. 43.* quod

quod etiam antea nemo afferuit. Non omnis Imperans est Despota. Deus etiam sibi ipse est sufficiens ac supreme beatus. Plurimas leges Deus populo Israelitico præscripsit, non tamen ideo Imperium Theocraticum fuit Despoticum, neque Deus multitudinem legum istarum suam utilitatem quæsiuit, sed potius populi, qui, cum duræ cervicis esset, ea ratione in officio atque obsequio continebatur. Neque etiam Deus ob leges diuinas positiuas vniuersales aliaque mandata singulis data pro Despota vnquam habitus est nec haberi potest.

10. Quod si Deus more Despotico regnaret, hoc sane perfectioni bonitatis eius non repugnaret. Neque etiam imperium Despoticum contra ius naturale est, siquidem ius occidendi subditum sine causa, alizque iniuriæ, quæ propter Ius Naturæ subditis inferri non debent, absunt, quæ saltem vitio Despotæ humani accedunt, non ex ipso imperio Despotico per se fluunt, quod adeoque nec cum tyrannide conuenit, etsi omnium facillime in eam degenerare possit. Cuique permissum est in seruitutem sese alteri addicere: sic etiam deuictis licet imperium herile pacto constituere. Si hoc inter homines, obtinet, multo magis Deus imperium despoticum sibi tribuere posset, atque id vel solo creationis iure, cui tamen alia maxima beneficia, quæ ad imperium acquirendum valent, non solum peculiariter in populum Iudaicum collata *Exod. XX. 2.* sed etiam in vniuersum genus humanum accesserunt. Cum etiam Deus per essentiam iustus sit,

ac Dei iustitia rationi sibi soli relictae satis perspetua sit, planum est, ex imperio Dei despotico existere non posse, imo nec metui, quae a Despota humano accidere possunt, si is iure suo abuti velit.

11. Sententia haec ipsis sacris literis congrua est, Simeon enim non dubitauit *δύλος* Dei sese vocare *Luc. II. 29.* atque omnino sumus serui Dei, hominesque proprii, iure creationis, item serui redempti, itemque serui manumissi, nempe e dominio peccati, ac Seruitio Satanae. Idem tamen Simeon iustus ac pius ibidem *vers 29.* dicitur, adeoque metum Dei seruilem non habuit. Vnde apparet, si omnino Deus more despotico regnaret, conceptum tamen istum non incutere metum seruilem, *Fundamenti I. N. ac G. I. §. 42.* Similiter Deus in sacris literis absolute Dominus vitae ac necis pronuntiatur. Sed in iurisprudencia non opus est hac doctrina, quoniam non omnis imperans Despota est, nec Deus quoniam non indiget, adeoque utilitatem propriam querere non potest, cum ipse potius dona omnia in homines conferat *Luc. I. 17.* adeoque Deus omnino intuitu legis naturalis vt imperans ac Legislator concipi debet, atque etiam potest, vt tamen propterea pro Despota habendus non sit.

12. Ex iis quae haecenus diximus, manifestum est, non magis sententiam hanc de lege naturae improprie tali & consilii magis quam imperii rationem habente admitti debere, quam admitti potuit sententia *Guiljelmi Muolenii*, qui in statu integro

Integro nullas leges obtinuisse tradidit, quam
 etiam referre ac refellere necessarium visum fuit
Institutionibus I. D. l. l. c. II. §. 61. lit. q. Quamvis
 autem hic ex alia ratione in eam sententiam de-
 venit, quia homo instinctu sanctissimo, incli-
 natione incorrupta ac sponte, bona in statu in-
 tegro scit, de cetero tamen eadem argumenta,
 quae ibi memorantur locum habent in asserenda
 lege naturali post lapsum, ut quae ad reliquias
 imaginis divinae, qua homo integer ornatus fuit,
 pertinet, neque a lege naturali, quae in statu in-
 tegro obtinuit, differt, nisi quod illa per lapsum
 obscurior esse cepit, de quo discrimine ante
 dictum est. Itaque si in integritate hominum
 lex naturalis obtinuit, non obstante dicto: iusto
 legem non esse positam, utpote quae illi sponte
 eam servanti molesta non est, nec maledictio-
 nem infert, consequitur, etiam post lapsum le-
 gem naturae veram legem esse, quia eadem lex
 utroque statu obtinet. Porro non tam litigatum
 est de re quam de nomine, an nimirum Deus
 pro Imperante; an pro Patre habendus sit intuitu
 legis naturalis. Quod si Adamus Deum intuitu
 legis naturalis ex solo rationis lumine pro Patre
 habuit, tamen legem naturalem veram legem
 fuisse etiam in statu integro *l. c.* defensum est.
 Quod si etiam post lapsum Deus ut Pater intuitu
 legis naturalis conciperetur, tamen imperans
 esset ac lex naturae vera lex esset, uti ante de-
 monstratum est. Denique si lex naturae non
 esset vera lex, non potuissent gentiles contra
 eam

eam peccare, nec a Deo puniri, quod tamen utrumque Apostolus *Rom. I. 18-32* docuit.

III.

1. Legem naturæ veram legem esse, inde etiam planum fit, quia perpetua est atque immutabilis. Supra quoque dictum est, permissionem perfectam ac plenam ne Dei quidem intuitu, ad ea quæ legis naturalis sunt, eademque prohibentur, sese extendere posse. Itaque nunc de immutabilitate Juris Naturalis exponendum est. Facile autem ea perspicitur, si quis meminerit, ius naturæ circa ea versari, quæ statui humani generis, quò Deus hoc liberam ob voluntatem sinit, necessario vel conveniunt vel repugnant, quæ quæ ad eò Deus pro sanctitate & iustitia sua, decreta voluntatis eius, quæ Juris Naturalis essendi principium est, moderantibus ac dirigentibus, statuere aliter non potuit. Quamdiu igitur naturæ omnium rerum sunt perpetuæ & immutabiles, tamdiu etiam lex naturæ immutabilis est, *Fundamenti I. N. ac G. I. l. c. V. §. 15. Gratius de I. B. ac P. I. l. c. I. §. 10. n. I. 2. 5.*

2. Idem etiam exinde intelligi potest, quod sanctitas & iustitia Dei sunt immutabilia, ut quæ ipsi sunt essentialia, ac nostro saltim concipiendi modo attributa Dei adpellantur *Iac. I. 17.* Cum illis autem lex naturæ necessariam convenientiam habet, quippe hæc illius ectypa est, quæ de re supra dictum est. Equidem lex divina positiva mutari potest, tametsi ea quoque cum sanctitate & iustitia Dei conveniat, *Institutionibus I. D. I. l. c. IV. §. 24.* Verumenimvero
 magnopere

magnopere differunt, necessariam conuentionem cum sanctitate & iustitia Dei habere, & cum sanctitate & iustitia Dei conuenire. Primum in lege naturali obtinet, alterum in lege Dei positua. Illa, posita creatura rationali, ex libera Dei voluntate producta, non potuit pro sanctitate & iustitia diuina aliter statui neque postea mutari. At lex Dei positua sanctitati & iustitiae diuinae saltem non repugnat, usque etiam conuenit, attamen non necessario, ut adeoque Deus etiam aliter statuere potuisset legem posituam, si uoluisset, ac deinde etiam tollere potuerit, quod & factum esse, multis exemplis infra ostendetur.

3. Liquebit hoc similiter perpendentibus, legem naturae non solum principis practicis, de agendis ac fugiendis, constare, sed etiam principis theoreticis, de uero & falso, siquidem non solum Opus legis in cordibus inscriptum est *Rom. II. 15.* sed etiam uerbi gratia in hominibus manifestum est, esse DEUM *Rom. I. 19.* Iam uero principia theoretica, de uero ac falso, sunt immutabilia, cum fieri nequeat, ut id, quod creatura rationali necessario ac per se uerum est, falsum fiat, aut quod creatura rationali necessario ac per se falsum est, uerum fiat. Atque hinc quae gentes idola coluerunt, ac seruierunt creaturae praeter Creatorem, eas Apostolus *Rom. I. 21.* ueritatem Dei de cultu, celebratione ac gratiarum actione DEO, quem ex solo rationis lumine cognouerunt, debitis, mutasse in mendacium edocet. Itaque si principia theoretica sunt immutabilia

tabilia, certo concluditur, Ius Naturæ esse immutabile, cum illa huius pars sint.

4. Sunt etiam alia, quæ hanc sententiam non parum confirmant. Enimuero nunquam dicitur in Scriptura, quod Ius Naturæ sit mutabile, aut quod DEUS Ius Naturæ mutauerit, aut mutare voluerit, *Fundamenta I. N. ac G. l. l. c. V. §. 4. 6. ***. Legitur e contrario de aliis legibus, quæ sublatae sunt. Lex forensis Iudæorum cum destructa ipsorum Republica desiit, quamquam enim expresse sublata non legatur, sufficit tamen, hanc factim Legislatoris diuini voluntatem & iustitiam expressam esse, ut illa solos Iudæos obligaret, stante Republica eorum. Itaque Republica ista sublata, nulla superest legum istarum obligatio. Leges etiam ceremoniales non solum pariter in Nouo Testamento obligare non potuerunt, cum tanquam umbra futurorum ex voluntate diuina cessare debuerint, posteaquam ipsa substantia & corpus in Christo apparuit *Est II. 16. 17.* sed hoc ipsum expresse etiam predictum est a *Daniele IX. 27.* Sed &, quod ad ipsam legem moralem attinet, Scriptura Sacra mutationem aliquam ac sublationem memorat, primo quidem in rigore exactionis *Gal. V. 18.* cum iustus legem sponte seruare haud grauetur, nec nullum ad id urgeatur, opus sit: deinde in maledictione eius, a qua nos Christus liberauit *Gal. III. 13.* denique in condemnatione, cum nihil sit condemnationis in iis, quæ in Christo Iesu sunt *Rom. IX. 1. 5.* Vt vero hæc de istarum legum mutatione ac sublatione Scriptura sacra tradi-

tradiderit, plane tamen silet de legis naturalis mutatione, quod non leue sed admodum probabile iudicium est, legem hanc nunquam mutatam fuisse.

5. Non minorem probabilitatem huic sententiae adfert auctoritas humana, eademque per multa. Iure Canonico constitutiones vel ecclesiasticæ vel seculares, si naturali iuri contrariæ probentur, penitus excludendæ dicuntur, & ius naturale præferendum *Decret. Grat. distinet. §. c. XI. in append. Imperator §. XI. l. de I. N. G. & C. naturalia iura*, quæ apud omnes gentes peræque obseruantur, diuina quadam prouidentia constituta, semper firma atque immutabilia permanere pronunciat. Ad hæc etiam accedit consensus Theologorum omnium nec minus Iuristarum:

6. Satis, opinor, sententia de immutabilitate Iuris Naturalis probata hæcenus est atque illustrata. Quæ vero lex immutabilis est, eadem etiam non potest non esse indispensabilis *Institutiones I. D. l. l. c. II. §. 98.* Iisdem igitur argumentis probatur, legem naturæ esse immutabilem & indispensablem, vt non opus sit ea de re quidquam amplius addere. Itaque *l. c. Lit. G.* vera est propositio: Quicquid est Iuris Naturalis, id est indispensabile. Eadem ratione propositio inuersa, saltim intuitu Dei vera est: Quicquid est indispensabile, id est Iuris Naturalis: quamquam recte *l. c.* negetur, veram esse hanc propositionem: Quicquid non est dispensatum, id est Iuris Naturæ, seu exemplo Polygyniæ constat,

si dispensatio diuina nunquam interuenit, ut aliqui existimant. Intuitu Principum autem nec illa propositio vera est: Quicquid est indispensabile, id est Iuris Naturalis, nam Princeps etiam legibus diuinis posituius vniuersalibus ac præceptis religionis reuelatæ obligatur, ut alii homines.

7. Palam igitur est, sententiam eorum probari non posse, qui contendunt, furta posse fieri licita, si id lege statuatur vel communi omnium consensu placeat, cum enim furta Iuri Naturali repugnent, leges ac pacta talia irrita sunt ac nulla, utpote de re turpi constituta. Illicita autem adprobari & lege statui non debent, etsi aliquando talis status Reipublicæ esse possit, ut necessario toleranda sint, ne ruina reipublicæ inducatur, donec pedetentim remoueantur. Furta per legem aut Pacta non magis sunt licita, aut fieri possunt, quam Duella aut bella ciuilia, si ea lege introducerentur, aut voluntate omnium stabilirentur, aut latrocinia, quæ inter gentes olim consuetæ fuerunt. Qua de causa etiam profurtis introducendis, tanquam ita non sint amplius furta, sed in rebus licitis, frustra vrgetur, facere id ad fortitudinem in ciuibus excitandam & conseruandam, ut qui etiam ad bellum idonei esse debent; Ita enim duella, bella ciuilia, latrocinia gentium aliaque facinora possent iusta fieri, si ea ratio sufficeret. Non solum res licita esse debet, sed etiam medium ad rem consequendam debet esse licitum. At vero furta exercere non est legitimum medium fortitudinis, cuius alia

alia media non defant. Vasa autem Ægyptus per vim ablata non fuerunt, sed Deus omnipotens, qui etiam corda hominum inclinare potest, effecit, ut Ægyptii libenti animo ea darent *Exod. III. 21. 22. XI. 36.* Quod si per vim hoc factum fuisset, nihil tamen exinde ad furtorum licentiam, concludi posse, mox ostendetur.

8. Nunc enim ea etiam adferenda sunt, quæ videntur legis naturalis mutationem continere, quam tamen, re penitus considerata, non continere deprehenduntur. Diximus supra legem naturalem in statu integro clariorem atque ideo etiam perfectionem fuisse, quam in statu post lapsum, ubi ea obscurata est, atque idcirco quodammodo imperfectior, unde etiam Apostolus scire sese negavit, concupiscentiam esse peccatum, nisi lex dixisset: non concupisces *Rom. VII. 7.* Verum aliud est variatio ipsius legis, qua propositio est, mentem Legislatoris continens, aliud variatio cognitionis vnius eiusdemque legis, & in statu integro & in corrupto eandem propositionem inculcantis, *Institutiones I. D. Dissertatione Præliminari §. 47.* Manet igitur lex naturalis immutabilis, etsi de clara cognitione eius per lapsum aliquid decesserit. Vbi igitur Scriptura Sacra adiuti, solam etiam concupiscentiam peccatum esse agnouimus, tum demum de iure Naturæ id pariter verum esse post lapsum perspicimus.

9. Præterea etiam facta in Scriptura Sacra commemorantur, quæ pariter mutationem Iuris Naturalis continent, videntur, nec tamen continet:

finent: Dummodo accurate distinguamus ius
 DEI, quod DEUS per homines interdum exequi-
 tur, & ius hominum inter se, *Grægor. de I. R. et
 P. Protegom. n. 48.* facile erit rem intelligere.
 Deo ut Creatori amplius iuris in homines & crea-
 turas competit, quam hominibus in se invicem,
 unde iustitiz diversâ aliquando adplicatio: ad
 DEUM est, quam ad homines. Homo igitur
 qui ius DEI iussu divino exequitur, non magis
 peccare censeri debet, quam Angelus iussu di-
 vino idem faciens, tamen homo omnino pec-
 caret, si pro se aut a Principe iussus talia faceret.
 Iussit DEUS Abrahamum occidere Isaacum fi-
 lium *Gen. XXII. 1. 2.* neque vero legem naturæ
 mutavit, aut circa eam dispensavit, sed suam pro-
 priam ius ad Abrahamo exerceri voluit, ac mo-
 data saltem sunt subiectum & circumstantiæ le-
 gis naturalis. Enimvero DEUS sese dominum
 vitæ ac necis in Scriptura Sacra prædicat. Habuit
 igitur ius necem Isaacum per Abrahamum infe-
 rendi. Is vero non ut homo egit, non ut Pater,
 sed ut Iudex, Minister & executor iuris & vo-
 luntatis diuinæ, adeoque filium mactaturus non
 magis legem naturæ violavit, quam Angelus
 percussor primogenituræ Aegypti, aut magister
 partis exercitus Assyriorum. Quia igitur ius
 DEI exequi debuit, non ius humanum, hinc
 etiam ut homo, hæcenus considerari nequit,
 sed extra statum & conditionem hominum con-
 stitutus fuit.

10. Qui iussu Principis tum, qui in foro hu-
 mano innocens est, occidit, peccat, quia rem si-
 cit

est illicitam contra Ius Naturæ, quæ iussu Principis licita fieri nequit, quæque adeo etiam ex parte Principis peccatum est, unde hic meta-executio saltem dici nequit, *Institutiones I. D. I. II. c. 16. §. 166. 167.* Quæ in re manifestum est discrimen inter imperium divinum & humanum. Namque DEUS ius interficiendi eum habet, qui in foro humano nocens non est. Quod si igitur homo id facere iubeatur, mera est executio; ac ministerium DEO exhibitum. At Principi tantum Iuris non est, adeoque titulus executionis alienique ministerii facinori frustra præferretur. Isaacus, tametsi innocens erat in foro humano, nocens tamen ac reus fuit in foro divino, ut omnes homines, omnes enim peccatores sunt. Quemadmodum igitur Paterfamilias extra rempublicam vivens instar Regis gerit, familiam regit, & ab aliis defendit, adeoque etiam filium, si necessitas exigat, capite punire potest, sic etiam Abrahamus iure & iussu DEI, etiam qui in foro divino nocens erat, occidere potuit. Addatur *Grotius de I. B. ac P. l. I. c. 1. §. 10. n. 6.*

II. Iosephus in Ægypto Iacobum Parentem de vita ac dignitate sua certiore non fecit, nec tamen eo ipso mutatum aut dispensatum fuit de lege Naturæ, quæ Parentes honorare iubet. Fuit homo, fuit idem filius, verum non hominum iure inter se hac in re usus fuit, sed ius DEI exequi debuit, & executus est ac debuit. DEUS ipse eum oblivisci fecit domus suæ paternæ, ut ait Scriptura *Gen. XLII. 5.* Præterea somnia habuerat de sole, lana & undecim stellis coram ipso sese

inclinantibus *Gen. XXXVII. 6-9.* Facultas autem somnia interpretandi diuinitus ipsi contigerat, unde non debuit voluntati diuinæ repugnare, cum alioqui ea diuina somnia non potuissent deinceps in Ægypto impleri. Denique DEUS venditionem Iosephi per inuidiam a fratribus factam ita direxit, vrille Parentem ac fratres postea alere potuerit summa fame oppressos: Itaque Iosephus vt Minister & executor Iuris & voluntatis diuinæ considerandus est.

12. Moses Ægyptium occidit, a quo Israelita iniuriam passus fuerat. Sed erat is iam Dux populi constitutus, qui Saluator eius esse debebat, quod Israelitæ non intellexisse dicuntur *Act. VII. 24.* Unde apparet, eum etiam instinctu diuino egisse, Vt autem non peccat, qui iussu diuino quemquam occidit, sic etiam non peccat, qui instinctu diuino idem facit, eo magis, quod huic instinctui ne facto quidem resisti potest, que ratio est omnis facti heroici, cum mandato diuino non iure quidem, at facto tamen resisti possit, sicut idem Moses Deo ipsum ad Pharaonem mittenti initio ægre obtemperauit. Vterque, & qui iussu, & qui instinctu diuino agit, vt Minister & Instrumentum Iuris & voluntatis diuinæ agit, non vt homo. Idem dicendum est de facto Pinehæ, qui Israelitam ob facinus, Mose ac populo inspectantibus publice tentatum, in angulo meretricio cum femina Midianitarum transfixit. Enimuero hæc cædes etiam fuit extraordinaria, & instinctu diuino facta, id quod vel inde intelligitur, quia ultio diuina cessauisse eam-

eamque Pinehas Zelo isto diuino ab Israelitis auertisse memoratur *Num. XXV. 8. 11. 12.* Sic etiam Elias sacrificulos Baaliticos Zelo atque instinctu diuino mactauit, *1 Reg. XIX. 40.*

13. Israelitis ex Ægypto abituris Deus iussit vasa aurea & argentea ab Ægyptiis commodato accipere, eandemque retinere, *Exod. XI. 2. XII. 36.* neque tamen hic etiam lex naturæ mutata fuit, sed saltem subiectum & circumstantiæ. Terra Domini est; & omnia quæ in ea sunt *Ps. XXV. 1.* homines autem nihil habent, quod non a Deo acceperint. Deinde etiam id factum est, in præmium laboris Ægyptiis præstiti, vnde etiam Deum tanquam iudicem hic egisse, manifeste traditur *Gen. XV. 14.*

14. Res Dei etiam fuit, cum Simson domum, in qua erat, subuertens cum hostibus vitam finivit, illius enim gloria a Philistæis idolum suum extollentibus vindicabatur, *Iud. XVI. 23.* Admonuit quidem Deo preces, vt priuationem oculorum in Philistæis vlcisci permitteret, verum non vnice ac principaliter id spectauit, sed potius iniuriam publicam, siquidem ipse non priuatus erat, sed publicus, ac Princeps populi. Israelitas etiam eo ipso liberauit, plures enim Philistæorum moriente, quam viuo, ipso perierunt *vers. 30.* vnde tanquam seruator ac Princeps vitam posuit pro salute populi. Manifestum quoque est, hoc facinus esse heroicum, atque instinctu diuino peractum, adeoque non tam ipse morti sese obtulit, sed Deo confusus est, qui ipsum etiam domo conuente seruare posset, paratus

satus interim ad moriendum, si ea esset divina voluntas. Itaque de lege naturæ, quæ sui ipsius cadere non minus quam cadere alterius prohibet, hic dispensatum non fuit. Quo in facto considerando non insuper habendum est, quod Deus excoitationem ex nimia Delilæ defatigatione, non tamen sine Simsonis culpa, profectam ita direxit, ut is Christum mortē suæ hostes superaturum adumbraverit.

15. Vidimus hæc de iure Dei ab hominibus iussu divino exercito in vita ac bonis privatorum. Quantum vero iuris Creatori in privatos ac singulares est, tantum eidem etiam est in Reges, omnes enim homines sunt creaturæ Dei. Et quemadmodum iudices intuitu subiectorum ut Magistratus considerantur, intuitu Principis autem pariter subditi sunt; ita etiam Principes subditorum quidem intuitu Dii sunt, et Dei ipsius respectu pariter subditi sunt, sub eodemque positi. Quamquam igitur hominum inter se ius fit, ut nefas sit, Principi maledicere *Enod. XXII. 28. Act. XXIII. 5.* tamen, si Deus id facere iubeat, idem fas erit. Neque vero sic etiam lex naturæ mutatur, namque merum Deo præstat ministerium, qui mandato divino id facit. Etsi homo est, etsi subditus, non tamen ut talis spectandus est, sed ut Minister & executor voluntatis divinæ. Ipse David Rex hoc agnovit, cum enim Simei bene multa convitia ac dira in ipsum iactaret, Abisai autem potestatem capite illum privandi peteret, non id permisit, cum in fuga ob Absolonem rebellem

con-

constitutus clementiam potius ostendere vellet,
 sed pro excusatione attulit, Deum id ei præcepisse.
 fineret eum maledicere. Itaque si Deus præcipit ma-
 ledicere Regi, nefas non est, imo tunc non maledi-
 dicere nefas est. Nec minus iuris in vitam ac regna
 Principum Deus habet, quam in vitam ac bona
 aliorum hominum. Iehu igitur domum Achab
 tollere a Deo iussus, contra legem naturæ pariter
 non egit, sed ius Dei, Creatoris, summi Domini
 & iudicis iussu, executus est, qui sanguinem
 Prophetarum vindicare voluit 2 Reg. IX. 7. 24. 1
 16. Dictum hæcenus de iure Dei iussu eius-
 dem ab hominibus in singulis, atque etiam
 in Regibus, exequendo, quod iure homi-
 num inter se fieri iure saluæque conscientia
 non posset. Nunc de integris populis exempla,
 quæ Sacra Scriptura habet, memoranda sunt.
 Princeps non singulis modo, sed etiam uniuerso
 populo superior est, sic etiam Deus non solum
 in singulos homines, sed & in omnem gentem
 imperium habet. Cum Balack Moabitarum Rex
 ab Israelitarum multitudine sibi vehementer me-
 tuens Bileamum conduxisset, qui illis maledice-
 ret Num. XXII. 2. 3. 10. 11. 12. Deus id non solum
 non permisit, sed maledictione in benedictio-
 nem versa præcepit etiam Israelitis, ne Moabitis
 salutem unquam aut bonum dicerent & appreca-
 rentur Deut. XXIII. 5. 6. Eisdem Israelitæ gentes
 aliquas ob idololatriam aliaque facinora iussu di-
 vino persequuti sunt. Atque hæc iure Dei etiam
 in integros populos facta sunt, hominum enim
 inter se ius id non est, siquidem dilectio exigat,
 vt

vt alteri bonum precemur, aliusque alium saluet. Et Scriptura Sacra inuerecunde abuteretur, qui, quod Israelitz, vt iuris & voluntatis diuinæ executores, fecerunt, imitari vellet, mandato diuino ad id non instructus. Bellum autem punitiuum inter gentes, vt quæ Superiorem non habent, non datur. Itaque Israelitz non ius hominum inter se, sed ius Creatoris executi fuerunt, quorsum etiam referenda est cædes Israelitarum inter seipfos inuicem ob constatum vitulum aureum *Exod. XXXII. 7. 8. 9. 10. 11. 27.* Itaque nec dictum nec factum ex Scriptura Sacra adduci potest, quod ad mutabilitatem vel dispensabilitatem Iuris naturalis pertineat, adeoque verummanet, legem naturæ esse immutabilem.

IV.

I. Legem naturalem ex consensu gentium non semper certo probari ac repeti posse, satis intelligitur ex doctrina Apostoli *Rom. I. 21-32.* *Grotium* tamen Iuris naturalis Instauratorem sine causa vapulare, ac si id fecerit aut facere voluerit, certum est, *Instructionibus I. D. l. III. c. II. §. 13. Fundamenti I. N. ad G. Cap. Proem. §. 3.* ipse *Prolegom. n. 39.* eam sibi curam fuisse scribit, vt eorum, quæ ad Ius Naturæ pertinent, probationes referret, ad notiones quasdam tam certas, vt eas nemo negare possit, principia enim eius iuris, si modo animum recte advertas, per se patere atque euidencia esse. Negat deinde *n. 41.* Philosophis, item Historicis ac Poetis, itemque Oratoribus indiscrete credendum esse, quod Sectæ, item argumento, itemque causa seruiant. Ad-
dit

dit in iure naturæ rectam illationem ex naturæ principis requiri, seu ut ex certis principis certa argumentatione deduci possit: & materiam illius non ex testimoniis, sed ex materia qualitate diiudicandam esse.

2. De consensu gentium expresse docet, eum saltem probare ius gentium, quod à Iure Naturæ distinctum statuit, quod quidem recte refellitur *Fundamentis L. N. et G. l. f. c. h. §. 66. 67. 70. 75-78.* Porro n. 46. exempla & iudicia ex historia allata dicit, quia Ius Naturæ inde aliquo modo probatur. A Poetarum sententiis non fidem adstruere voluit, uti est n. 47. sed dictis aliquid ornamenti accedere. In Scholasticis A. 52. omnia laudanda esse negat. In Ceteris Romanis multum sese deferre n. 53. scribit, nam rationes sæpe optimas suppeditare ad demonstrandum id, quod Iuris Naturæ est, & eidem iuri testimonium præbere. Propositum sibi in 56. dicit, ut definiendi rationes redderet quam maxime evidentes.

3. Postea *L. l. c. l. §. 12.* scribit, modum probandi, esse aliquid Iuris naturalis, ab eo, quod apud omnes gentes aut moratiores omnes tale creditur, saltem a posteriori esse, neque hinc colligi certissima fide, sed probabiliter admodum. Proptereaque in *Prolegom. n. 59.* principia se in conspectum dedisse scribit, vnde contronersiarum genera diiudicari possent. Denique *l. l. c. III. §. 5. n. 6.* non omnia probanda esse monet, quæ a quamvis præclaræ famæ Auctoribus dignatur: sæpe enim temporis, sæpe

pe affectibus sentire, & aptare vñ *πίστον*
σαδύμνη: Quare dandam esse operam, vti in
 his rebus defecato utamur iudicio, nec quæ ex-
 cufari magis, quam laudari possunt, temere in
 exemplum rapiamus, in quo perniciosè sepe er-
 rari solet.

4. Potuisse autem gentes ex perpetuo com-
 merciorum vsu vel belli pacisque publicis ne-
 gotiis in eadem Instituta transire, *Institutiones. L.*
Di. I. III. c. II. §. 15: Grotius etiam tradidit. A le-
 ge Moïsis de iudiciis exemplum sibi petiisse Græ-
 cos, Atticos præsertim, credibile esse docet *I. I.*
c. II. §. 5. n. 10. vnde tantum addit in iure veteri
 Attico, & quod inde desumptum est, Romano,
 XII. tabularum cum legibus Hebræis simila-
 dinem esse. Deinde *I. II. c. IV. §. 5.* docet, natu-
 raliter, & vbi lex civilis non impedit, Patrem
 posse filium oppignorare, & si necesse sit, etiam
 vendere, vbi alia ratio eum alendi non suppetit.
 Legem ea de re Thebanam a Phœnicibus, ac
 porro ab Hebræis venisse, ex lege Thebana au-
 tem in alios populos videri fluxisse. Postea *I. II.*
c. V. §. 13. n. 2. sine, de gradibus quibusdam ma-
 trimonialibus sermonem faciens tradit, si com-
 munitis existimatio a necessario naturæ dictato
 originem non habuit, omnino sequi, vt descen-
 dat ex veteri traditione, quæ a diuino aliquo
 præcepto manarit, scilicet, vt est *I. c. n. 2.* quod
 siue in prima constitutione, siue in reparatione
 post diluuium, dederit; Pythagoras ab Essenis,
 aut Hebræorum illis, quos secuti sunt Essenii,
 aliquid sumpsisse ipsi videtur *I. II. c. XIII. §. 21.*

n. 5. item Pythagorici imitatores Essenorum eodem memorantur *l. II. c. XXVI. §. 4. n. 4.* idem expresit *de imperio summarum potestatum circa sacra c. I. §. 9.* gentes alix hoc ipsum tanto consensu tradidere, vt apertissimum sit rectæ rationis, quæ communis est humano generi, hoc esse pronunciatum, aut ante religionis deprauationem ab antiquissimis Parentibus tradi liberis cœptum longa successione ad posteros mansisse.

5. Itaque non demonstrationem sed certitudinem moralem ex testimoniis & iudiciis, item exemplis gentium consentientibus petiit. Atque id plerumque fieri posse, res ipsa loquitur. Quæ enim illicita sunt, & contra legem naturæ admissa aut defensa, ea statim per se cognoscuntur. Vnde damnantur latrocinia quæ apud multas gentes vsitata fuerant, ac saltem effectum Iuris æternum habuerunt, *Grotius de I. B. ac P. l. II. c. IV. §. 5. n. 1.* cuiusmodi iura etiam a gentium iure, quod a iure naturæ distinctum frustra statuit, reparanda esse docuit *Prolegom. n. 41.* vnde hoc videm sine causa multos contra ius hoc obiectione apparet, quod aliis de rationibus recte reiciuntur. Si autem a gentibus alia traduntur, quæ ex iure naturæ non fluunt, ea quoque eo ipso patet Maioribus eos vel per famam, vel in peregrinationibus, addidicisse ac recepisse. Cuiusmodi exemplum est *Gen. XXVI. 8. 9.* vbi Abimelech Rex philistæorum cognito, Rebeccam esse vxorem Isaac, eam negauit esse sororem eius. Plerumque tamen ius naturæ ita ostendetur, id quod

H

si

si fiat, improbari non debet, non solum quod sua cuique libertas est, vtrum testimoniis aliorum vt velit, an minus, sed etiam, quod perinde est, siue Grotius quid iuris naturalis sit exponat, siue apud Grotium Philosophus, Histonicus aut quicumque sit, dummodo omnes adferant rationes optimas. Pulchrum etiam atque iucundum est, in aliqua disciplina optima Auctorum congesta habere ac legere posse. Itaque industria ista & opera Grotii ac Pufendorffii contempti iure meritoque non potest. Testimoniis autem rarissime id probare cuius gratia adducuntur, *Fundamentis I. N. ac G. Capite Proem* §. 4. de tanti iudicii Viris non potest probari.

V.

I. Vidimus hoc exemplo, Grotio non raro iniuria aliquid affingi. Alii quoque errores & defectus ei non minus quam Pufendorffio *ibid.* *Capite Proemiali* tribuuntur, de quibus partim iam dispeximus, partim adhuc dispiciemus, quæ *Fundamenta Iuris Naturæ ac Gentium* noua Methodo adornanda fuisse perhibentur. De igitur legem naturæ tradendi methodo necessario disquirendum est. Equidem methodus est arbitraria, adeoque & hic cuiuslibet suo sensu quodammodo abundare & libertate aliqua vtiliter licet. Verum cum tantum defectuum Viris, quod dixi, imputetur, quorum nihil eis iure tribui potest, proptereaque hæc methodus adhibita dicatur, omnino hæc aliquantum cognoscenda est. Nisi illud factum fuisset, perinde omnibus esse potuisset, qua Methodo *Fundamentis* ist

ista I. N. ac G. conscripta fuissent. Pauca igitur de ea dicemus, quo Grotius, quo Pufendorfius suis laudibus non depraudentur, vel plane etiam erroribus, quibus non inhaerere, onerentur.

2. Traduntur autem per hanc nouam methodum Principia Honesti, Iusti ac Detori, Honestam dicitur 1. dirigere actiones internas ac procurare quietem internam. 2. niti regula: quod vis, vt alij sibi faciant, vel non faciant, tute sibi facies. 3. maxime excitari exemplis. 4. pertinere ad actiones summe bonas. 5. coercere voluptatem. 6. esse Sapientis maximi, cum honeste viuens non possit non simul iuste ac decore viuere. 7. negligi ab infimo in stultitia. Decorum dicitur 1. dirigere actiones externas, vt aliorum beneuolentiam acquirant, vel officia humanitatis sibi concilient, ac procurare quietem externam actionibus pacificis. 2. niti regula: quod tibi ab alijs vis fieri, alijs faciendum est. 3. maxime excitari praemijs. 4. pertinere ad actiones medias. 5. coercere ambitionem. 6. esse sapientis medijs, decore viuere, si simul iuste uiuat. 7. negligi ab eo, qui medius est in stultitia. Iustum dicitur 1. dirigere actiones externas, ne pacem turbent, & vt turbatam restituant, & impedire turbationem quietis externae omissione actuum pacem turbantium. 2. niti regula: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. 3. maxime excitari poenis. 4. excludere actiones summe malas. 5. coercere auaritiam. 6. esse sapientis infimi, non decore vel honeste simul uiuat. 7. negligi

H 2

ab

abeo , qui maximus est in stultitia *Fundamentis*
I. N. de G. l. I. c. IV. S. 73. 87-90. & c. VI. S. 40.
 41. 42.

3. Vir Nobilissimus *Ephraïmus Gerbardus D.*
Disputatione de Crimine & Pœnis Propriidii hanc me-
 thodum secutus hæc tria ita distinxit. Tradit
 §. XI. regulas viuendi , quæ humanarum actio-
 num norma existunt , naturales partim ad ex-
 ternam societatis humanæ tranquillitatem diri-
 gi & regulas iusti audire: partim eas hominum
 regere actiones , quæ ad vniendos hominum
 animos maioremque humani generis commodi-
 tatem faciunt , quæ idcirco *Decori & Humanita-*
tatis regulæ adpellantur ; partim internam vo-
 luntatis rectitudinem & tranquillitatem respice-
 re , & regulas *Honesti dici*. Subiungit idem ;
 partim eas reuerentiam erga Creatorem O. M.
 inculcare , & Religionis siue Theologiæ natu-
 ralis esse. Mox §. 12. Iustum , quatenus scilicet
 ab *Honesto & Decoro* secernitur , eas dicitur
 comprehendere viuendi regulas , quæ actiones
 hominum , cum externa eorundem felicitate,
 necessario connexas , ad eum finem in officio
 continent. Naturalis *Decori præcepta* §. 14.
 suadere dicuntur , eademque velle , vt alio-
 rum commodis beneuole non minus , quam tuis
 inseruias. *Honestatis regulæ* §. 15. internam
 hominis felicitatem , hac in vita acquirendam,
 dicuntur respicere , ac ducere hominem ad beati-
 tudinem internam , quæ ipsa consistit in tranquilla
 affectuum vsurpatione. Religio denique natu-
 ralis,

ialis, vti est §. 17. homini præcipit venerari Deum Creatorem.

4. Dicitur Decorum suadere, at nec Grotius nec Pufendorfius, ea quæ præcipiuntur, & ea quæ suadentur, distinguere neglexerunt. Refertur Decorum ad officia humanitatis, verum & Grotius iura innoxie utilitatis, & Pufendorfius officia humanitatis exposuerunt. Ius imperfectum dicitur non ulterius tendere, quam ad ea, quæ ab altero peto ex regulis decori, *Fundamenta I. N. ac G. l. I. c. V. §. 23.* Diuisio autem iuris in perfectum & imperfectum Grotiana ibidem dicitur. Noua igitur vocabula constituuntur, res eadem proponitur, quod sane probari non potest. Dicitur Pufendorfius *Fundamentis I. N. ac G. Cap. Proem. §. 12.* iustum & honestum seu ius naturæ & doctrinam ethicam miscuisse. Ita vero iam tradidit, quod in *Fundamentis I. N. ac G.* traditum est, honestum enim ad Ethicam, spectare dicitur *l. I. c. V. §. 68.* Quamuis autem fieri possit, vt Ethica separatim tractetur, inque ea tradatur de affectibus humanis, de virtute, de summo bono, aliisque, aliqui etiam velint, Ius Naturæ ac Philosophiam moralem esse diuersa ac separatim tractanda; sunt tamen etiam alii, qui aliud censent. Certe ad Logomachiam ea Dissensio recidere videtur, si quidem hic conceditur, Ius Naturæ late dictum comprehendere totam Philosophiam moralem *l. c. §. 58.* Neque vero Pufendorfius ius naturæ & doctrinam ethicam confudit, si hoc sensu ea miscuisse dicitur. Enimvero circa factum eius, qui R. h. o.

dienfibus summa fame frumentum aduehens de aliis mercatoribus Rhodum petentibus reticuerat ac dissimulauerat, distinguit aperte quaestiones, vtrum iniuste fecerit? & vtrum contra legem beneficentiae & humanitatis fecerit? *de I. N. ac G. l. V. c. III §. 4.* Obseruandum etiam est, quod Ius Naturae late dictum comprehendere dicitur principia honesti ac decori, *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. V. §. 58.* & tria haec intime vnita esse, ac sapientem non nisi mente ea separare *l. c. c. VI. §. 36. 39.*

5. Grotius tantopere distinxit in Opere *de I. B. ac P.* vt nimium distinguendi ac subtilitatis studium non parum contulisse videatur ad errores ipsius de lege noua, Euangelica ac perfectiore in Nouo Testamento, de communicatione poenarum sine merito in Veteri Testamento, de bello punitiuo, de bello quod Magistratus gerere possint, de Iure Gentium a Iure Naturae distincto, quaeque sunt alia. Distinxit *Prolegom. n. 8.* ius proprie tale, propter quod scilicet in iudicio vel bello experiri licet, ab iis quae utilia sunt, & humanae societati conueniunt, quaeque iudicii sit aestimare *n. 9.* item ab iis, quae prudentiae sunt *n. 10.* Distinxit *n. 50.* ea, quae nobis commendantur magis quam praecipuntur. Addit a praecipitis declinare nefas esse & poenae obnoxium, ad summa quaeque contendere generosi esse consilii, & sua non carituri mercede similiter *l. I. c. I. §. 9. n. 1.* consilia, & si quae sunt alia praescripta, honesta quidem, sed non obligantia, legis aut iuris nomine non venire dicit.

dicat. Exempla in ipso opere hæc deinde subministravit: ob rem modicam, qua sine magno incommodo carere quis possit, iudicio vel bello non experiri, cælibem castitatem viuere, nuptias non repetere, cum liceat quidem nuptias repetere, sed laudabilius sit, vno contentum esse matrimonio, quæque sunt huiusmodi alia. Hodieque etiam Theologi docent, ad perfectiorem Christianismi gradum pertinere, si quis luxum ac saltationem omittat, cum ea liceant quidem, peccata non sint, sine vanitate animi fieri possint, attamen in vitia sint valde præcipitia. Vnde intelligitur doctrinam Grotii, de iis, quæ non quidem præcipiuntur, at commendantur tamen, consilii sunt, ac laudabilius fiunt, omnino defendi posse, quod etiam exempla ipsius, quæ modo memoravi, ostendunt. Non tamen propterea *Zieglerus* reprehendendus est, qui in *Notis* ad ista verba putat, errorem Pontificium iis contineri, siquidem iste sincera mente ubique defendat, nec nisi verum tuendi ergo a Grotio sentit, nullo modo ei detrahens. Et hoc eo magis, quod omnino verba ista cum verbis *Belamini* conuenire videntur, ceu in *Notis* ostenditur, ac *Grotius* alibi etiam a fermento hæreticorum sibi non satis cauit. At sine fermento tamen Pontificio *Grotium* ista scripsisse arbitror, certe sine illo verba ista accipi ac retineri possunt, ut iam dictum est.

6. Idem *l. I. c. I. §. 10. n. 3.* distinguit, quæ ratio honesta aut oppositis meliora esse iudicat, et si non sint debita. Deinde *l. II. c. XIV. §. 6. n. I.*

H 4

vbi

vbi etiam videri possunt, quæ ex Maimonide eodem spectantia adduxit. Et adeo honesta ac laudabilia distinxit & vrsit, vt etiam Zieglerus eum eo nomine aliquando refellendum putaverit *l. l. c. 2. ad §. 9.* nota vltima. Vterque sane Grotius ac Pufendorfius semper distinguunt ea, quæ in iudicio vel bello exigì possunt, & ea, quæ cuiusque pudori relinquuntur, & actioni in iudicio vel bello locum non faciunt. Ex quibus omnibus satis apparet, alios rem eandem iam scripsisse, adeoque noua vocabula factim substituta esse, nihil vtilitatis ex hac noua methodo accessisse, ad minimum aliis propterea ingentes errores ac defectus imputandos non fuisse. Imo non solum eadem res, sed & eadem res iisdem etiam verbis, quibus Grotius ac Pufendorfius vsi fuerunt, repetitur. Ad officia humanitatis homines non obligari ex regulis iusti, sed honesti & decori, adeoque non posse cogi ad ea, docetur *Fundamenti l. N. ac G. l. II. c. V. §. 5.* Præcepta decori dicuntur fudere, secundum regulas prudentiæ, addito exemplo de remissione iuris sui, *ibidem c. II. §. II.* Quamvis vero loco priori * loco obligationis imperfectæ substituenda dicatur obligatio interna, res tamen eadem, quam alii per obligationem illam insinuarunt, per hanc etiam repetitur *l. III. c. IV. §. 3.* vbi si Parentes in statu naturali obligationi ad alendum & educandum liberos non satisfaciant, belli causam propterea competere negatur; at in statu imperii vel ciuili præterea non solum

solum legibus etiam humanis Parentes ad id obligari, sed etiam pœnis compelli posse.

7. Si quis Ius Naturæ hac methodo tradere vellet, vt distingueret inter legem naturalem, statum naturalem & instinctum naturalem, posset in lege quidem naturali separare principia generalia, & conclusiones ex illis, easque tum propiores tum remotiores, deinde quæ sunt extra legem naturæ, quæ sunt præter legem naturæ, quæ sunt contra legem naturæ, porro quæ legi naturali saltem non repugnant, quæ eodem saltem suadentur aut disuadentur, etsi non præcipiuntur aut vetantur. In status Naturalis consideratione proponi possent iura, quæ ipsi sunt propria, item ea, quæ saltem contra statum, naturalem, non verò contra legem naturalem sunt. De instinctu naturali dici posset, quousque cum lege naturali conueniat, ea confirmatus sit, eandemque adiuuet, quod ad obseruationem eius spectat. Sæpius sane natura stimulat ad id, ad quod lex naturæ etiam obligat. Si quis hac vel alia methodo ac ratione Studium Iurisprudentiæ naturalis tradere vellet, futurum sane non esset, vt illa cuiquam sese probaret. Enimuero gravaretur saltem hoc studium, cum inutiliter ac superflue istud fieret, res enim ipsa omnis iam ab aliis dicta est. Itaque etiam nouam Methodum in Fundamentis I. N. ac G. adhibitam ad nihil prodesse, manifeste apparet.

8. Satius igitur est, si distinguantur a iustitia strictè dicta ea, quæ honesta sunt ac laudabilia, item, quæ suadentur, quæ oppositis meliora

H 5

sunt,

funt, quæ prudentiæ sunt, quam si pro his vltimis vocabulum decori substituatur. Illa sane magis perspicua, magis etiam vñitata ac nota sunt. Hæc autem Methodus noua non solum nullius est: sed etiam Iurisprudentiam naturalem confundit, sine ratione difficiliorem reddit & obscuriorem. Enimuero decorum modo dicitur pertinere ad Politicam *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. V. §. 58.* Politica autem est ars specialis, quæ docet quid ex vsu sit facere, adeoque alterius est tractationis, nec cum iuris arte confundenda, *Grotius de I. B. ac P. Prolegom. n. 57.* Modo autem ab honesto ac decoro homo dicitur virtuosus esse, & vtrumque ad officium humanitatis refertur *l. II. c. VI. §. 4.* Exemplis res clarior fiet. De officiis autem erga DEUM infra exemplum occurret. Hic igitur rem declarabo ex officiis hominis erga se ipsum Propricidam *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. II. §. 13.* † negatur directo pugnare contra regulas iusti, nisi per indirectum, peccare autem directo contra regulas decori & regulas honesti. At vero quæ methodus negat, Propricidam peccare contra regulas iusti, ea non poterit commoda censerì, sed potius improbanda. Parum enim adest, quin veritas ita amittatur per eam methodum, aut saltem confusionem recipiat, ac difficilior reddatur vel ipsa nouitate non necessaria. Non idem solum docetur *Dissertatione* ante citata *de Crimine & Pœnis Propricidii*, sed ibi vltorius §. 16. dubitatur, vtrum propricida agat contra regulas honesti, posse enim Philosophum, qui tranquillitatem

2 11

con-

consequi non possit, concludere; satius esse, carere vita, quam possidere vitam, omni morte duriores. Decorum autem in *Fundamentis I. N. ac G. l. l. c. V. §. 47.* variare dicitur, et si Ius Naturæ sit immutabile. Ita vero pene negatur, propricidium esse peccatum, & contra Ius Naturæ. Conceditur tamen §. 16. Honestatis rationem voluntariam mortem disuadere. Quia vero regulæ decori & honesti proprie me non obligant alii homini sed mihi, *Fundamenta I. N. ac G. l. l. c. V. §. 25.* sibi ipsi autem nemo obligatur, hinc per regulas iusti quidem honesti ac decori propricidium scelere vacabit.

9. *Grotius de I. B. ac P. l. II. c. XIX. §. 5. n. 1.* animum docet retinendum esse in custodia corporis, nec iniussu eius, a quo nobis ille est datus; ex hac vita demigrandum, donec DEus ipse nos dimittat n. 3. quia non nobis sed DEo in vitam nostram ius est n. 4. *Pufendorfius de I. N. ac G. l. II. c. IV. §. 16.* Propricidium probat esse contra legem naturæ, quia homo est creatura ac servus Dei, & membrum reipublicæ, seu quia Propricida Deo Creatori ac generi humano facit iniuriam. Pro solida hac perspicuaque doctrina substituitur alia nova doctrina de principiis honesti, iusti, ac decori, per quam ex illicito redditur licitum, ut modo vidimus. Dicta tamen Dissertatione regulis honesti, iusti ac decori adduntur pietatis præcepta. Hinc ad ultimum recurritur ad religionem naturalem, quæ hominem iubet Deum ut Creatorem obsequio prosequi, ut a deo vitam, quam ille largitus est, sine eiusdem mandato pro lubitu haud ponere

ponere queat, nisi in Deum iniurius existere velit. Itaque in Methodo tradendi legem naturæ per principia iusti, honesti ac decori, quæ ob errores aliorum emendandos ac defectus eorundem supplendos adornata dicitur, ingens defectusprehenditur, dum caput de religione naturali omissum est, sine qua per hanc quidem methodum iniustitia propitidii demonstrari non potest. Neque vero officio conuenit, promittere saltem, quæ omnino necessaria sunt, nisi ingens doctrinæ corruptio ac defectus manere debeat, eo magis, si quis ipse defectus istius causa fuerit.

10. Exemplum officiorum erga alios supeditatur *Fundamenti 1. N. ac G. l. II. c. VI. §. 6.* ubi obligatio perfecta ad officia humanitatis deducenda dicitur ex regulis iusti. Hoc vero nihil aliud sibi vult, quam si obligatio perfecta ad officia humanitatis accedat, ut etiam in foro humano exigi possint, id prouenire ex voluntate Legislatoris humani, quod vel inde apparet, quia mox subiicitur † ad imperantium officium pertinere officia humanitatis moderate postulare a subditis. At uero quæ regulariter imperfecte debentur, ut exigi nequeant, ea lege Principis accedente perfecte deberi incipere, ut si quis tunc ea sponte præstare nolit, in iudicio exigi possint, Grotius etiam ac Pufendorfius iam docuerunt.

11. Doctrina de legibus diuinis posituiuis vniuersalibus, cum in sacris literis aperte offeratur satisque fundetur, ob hanc methodum

dum de principiis honesti ac decori omitti non debet. Neque vero etiam omitti potest, cum per methodum istam leges, quas dixi, vel non haberent vim legis vel plane etiam tollerentur ac negarentur, vti postea demonstrabitur, quando prius de legibus diuinis posituius particularibus seu forensibus dictum fuerit. Posteaquam enim hac parte de Lege Naturali pro instituti ratione traditum est, ordo exigit, vt simili modo de Legibus diuinis posituius etiam tradatur, ac primo quidem de forensibus, deinde de vniuersalibus.

VI.

1. Vidimus autem supra leges forenses non amplius obligare in Nouo Testamento. Expresse quidem sublatæ non leguntur, sed desierunt cum Republica Iudaicæ, quia Deus eas solis Iudæis præscripsit, quorum adeo Republica extincta, ex voluntate & iussione diuina, vt quæ non amplius adest, vim obligandi non habent. Quod igitur nos attinet, lex ista non tam sublata est, quam potius nobis nunquam lata est, sicuti quæ leges Romanæ ad Germaniæ præsentem conditionem non quadrant, non sublatæ sunt, cum potius nunquam receptæ fuerint, adeoque non obligauerint. Quæ vero in lege forensi naturalia ac moralia adeoque perpetua & immutabilia sunt, ea quidem vbiq; auctoritatem habent, certe habere debent, non tamen vt leges forenses, sed vt leges naturales ac morales valent.

2. Tametsi,

2. Tametsi vero leges forenses extra Rempub-
licam Iudzorum ex iustione diuina obligatio-
nem non habuerunt, non tamen etiam Deus
prohibuit, quo minus istæ alibi recipi & intro-
duci possint. Itaque si conditio status eas ad-
mittere possit, vel aliquas earum, recte omni-
no, pie ac laudabiliter recipiuntur. Quemad-
modum autem si quis Princeps, cognitis alte-
rius territorii optimis legibus, aliquas earum
suis etiam terris recipit, hæ non valent propterea,
quod in alio territorio introductæ fuerunt, sed
quia ipse eas libera voluntate in suis terris publi-
cavit; sic etiam leges istæ tunc non vt leges fo-
renses amplius considerari possent, sed essent
leges humanæ, quæ ex imperantis cuiusque
voluntate originem suam atque auctoritatem
haberent. Quod si autem iis hodie non vtimur,
hoc cum DEI contemptu minime coniunctum
est, cum enim leges non possint, non pro di-
uersa conditione populorum, terrarum, vicino-
rum, formæ ac status Rerum publicarum, tem-
porum item ac circumstantiarum, & quæ sunt
alia, variare, Deum quoque sapientissimum le-
ges forenses ad conditionem ac naturam Iudæo-
rum attemperasse, certissimum est, quod & le-
ctio earum ostendit, & Auctores qui rationes
earum inuestigarunt & exposuerunt. Itaque
non omnibus populis eæ leges aptæ sunt, adeo-
que iis sine crimine non vtimur.

3. Tametsi vero legibus forensibus non vta-
mur, insignis tamen earum vsus atque utilitas
est in Iurisprudentia Legislatoria Principum,

&

& in Iurisprudencia consultatoria eorum, quos Princeps leges laturus in consilium adhibet. Vnum eius rei exemplum dabo, nempe in cognitione eius, quid salua conscientia in pœnis decernendis fieri possit, istas leges Princeps optime consulit, & ex iis quid liceat perspicere potest, quod tunc imprimis vtile est, imo vel necessarium, si ad clementiam magis natura propendeat, ac pœnas grauiores, quas Reipublicæ necessitas aliquando exigit, grauatim decernat. Atque id exempli propterea placuit, quia *Grotio* ad librum eius *de I. B. ac P. l. II. c. 4. §. 14.* ea sententia tribui solet, quasi statuerit; leges forenses in pœnis & criminalibus perpetuas & vniuersales esse, hodieque obligare. Verum qui verba eius, penitus intuetur, is facile deprehendit, eum ab ista sententia alienum fuisse. Enimuero alterius saltim refert sententiam, scilicet *Scoti*, eandemque non simpliciter adprobat, sed valde probabilem vocat, fas non esse quemquam ad mortem damnare, nisi ob delicta, quæ lex per *Mosem* data morte puniuit, addito duntaxat, aut quæ his sunt paria recta æstimatione.

4. Negat igitur, morte quemquam punire fas esse, nisi ob delicta, quæ lex per *Mosem* data morte puniuit, aut quæ his paria sunt. Manifestum hinc est, quod conscientia consulere voluit, non autem obligationem aliquam legum forensium inculcare. Non id contendit, necessarium esse, vt mortis pœna statuatur, vbi in lege forensi statuta est, qua ratione legem hanc obli-

obligare docuisset, sed negat saltim, seu potius valde probabile putat, fas non esse morte alia delicta punire, quam quæ lex forensis morte puniuit, aut quæ iis paria sunt. Interim non negat, si id ipsum constituatur, leges eas humanas esse, & ex voluntate Imperantis cuiusque valere, quod etiam inde apparet, quia idem fas esse dicit in delictis quæ paria sunt illis, quæ lege forensi morte punita fuerunt. Docere voluit, quomodo delicta capite puniri possint, ut animus & conscientia tranquilla & illæsa maneat, quod fieri posse putat, si non aliter vltimum supplicium statuatur, quam vbi lege forensi id factum est, vel delicta paria sint illis, quæ lex forensis morte puniuit. At minime docuit, necessarium id esse, ac legem forensis in Nouo Testamento etiam obligare, siquidem *l. l. c. l. §. 17. n. 1.* expresse fatetur, legem per Moysen datam in nos obligationem non inducere.

5. Quod vero idem tradit, legem ius necis non habere in omnes ciues ex quouis delicto, sed demum ex delicto tam graui, ut mortem mereatur, hoc quidem admitti nequit. Enimvero ut pœnas capitales in Nouo Testamento recte ac salua conscientia in crimina constitui posse *l. l. c. II.* passim §. 7-10. ostendit, in primis ex *Rom. XIII. 4. Act. XXV. II. XXIX. 18. I. Petri. II. 19. 20.* (quibus locis addi possunt verba Seruatoris *Matth. XIII. 6.*) & quod alioqui scelerum licentia & quasi diluuium malorum secuturum sit: sic etiam lex, quæ in leuiora delicta capitis pœnam constituit, iusta est, si ea subditis innotuit, ac reus

reus non alii quam sibi imputare potest, qui legem violauit. Non materia delicti ac poena, componenda sunt, sed potius transgressio legis ac poena. Itaque, quod exemplum ipse *lx. y.* habet, non ferz & poenz capitalis est proportio, sed neglectus & contemptus legislatoris ex transgressione legis punitur, qui contemptus etiam adest, cum lex prima vice violatur, etsi, quando id altera vice fit, contemptus iam gradu aliquo maior exferitur, vbi demum poenz capitis locum esse aliqui, at sine idonea ratione, contendunt. Ipse DEUS mortem temporalem non solum sed etiam æternam constituit in comestionem de fructu arboris vetitz, eo enim ipso omnia decalogi præcepta violata fuerunt, ceu singula inuentibus liquet. Itaque ad poenz capitalis iustitiam sufficit, si ea subditis innotescit. Vtitur imperans suo iure, qui poenam capitis etiam in leuiora delicta constituit. Hoc saltim conuenire potest, vt aliquando Princeps tales leges ferens, contra id, quod sui est officii, faciat, quia lex ferri debet, cum sensu humanæ imbecillitatis. Interim subditis iniuriam non infert. Et tunc lex dici poterit non iniusta quidem esse ad subditos, at non bona ad Legislatorem. Adnotatur *Ziegler ad l. c. Nota 2.*

VII

I. De Legibus ceremonialibus supra verbo nonuisse sufficit. Itaque nunc leges diuinæ positivæ vniuersales in genere pro instituto huius partis considerandæ sunt. Quemadmodum etiam leges positivæ forenses sunt particulares

ac solos Iudzos obligarunt, ita vox ipsa ostendit, leges positiuas vniuersales ab illis in hoc differre, quod ex omnes omnino obligant homines. Quemadmodum porro leges positiuæ forenses a lege naturali in hoc differunt, quod actus isti, circa quos versantur, non habent necessariam connexionem cum natura rationali, id quod in lege naturæ obtinet, *Institutiones I. D. l. I. c. II. §. 124.* Ita idem de legibus diuinis positiuis vniuersalibus verum est. Itaque vt leges diuinæ forenses, sic etiam leges positiuæ vniuersales ex solo DEi placito originem habent, ita vt DEus eas leges vel plane non, vel aliter, præscribere potuisset, si voluisset, atque etiam tollere. Atque hæc etiam causa est, quæ *Grotium* mouit, vt eam doctrinam hæctenus parum cognitam in subsidium vocauerit, quia vidit, dari leges, quæ non sunt naturales, sed ex arbitrato diuino, quæ tamen non solos Iudzos sed omnes homines obligarent, vnde non minus leges positiuas vniuersales quam leges positiuas forenses a lege naturali non potuit non separare *de I. B. ac P. l. I. c. I. §. 9. n. 2. 10. n. 1. 2. 15. n. 1. 2. de Imperio sacrorum c. III. §. 15.* Immiscuit tamen etiam errorem, nouas leges a Christo in Nouo Testamento latas esse. Ad verba Christi *Matth. XIX. 4.* ab initio non erat sic, respondet, saltem quid optimum, egregium ac laudabile sit, propositum esse, aliter autem facere nefas non fuisse *de I. B. ac P. l. II. c. V. §. 9. n. 3.* cum vero potestas maritalis manifeste satis fundata sit in Veteri Testamen-

amento *Gen.* III. 16. locum istum plane omit-
tit, & ad *Eph.* V. 22. prouocat.

2. Quemadmodum etiam leges positiuæ fo-
renses non sunt morales, ob rationem, quam
modo dixi, sicuti etiam expresse in iis distin-
guuntur, quæ sunt iuris communis ac perpetui,
quæque omnes homines obligant, & ea quæ fo-
rensia sunt, ad circumstantias Reipublicæ Iudai-
cæ accommodata, atque hinc eidem peculiaria
König Theologia Positiua Acroamatica p. 228. S.
681. sicuti etiam leges diuinæ positiuæ vniuersales
non sunt morales. Et omnino contradictio-
nem inuoluit, legem esse positiuam, & esse
moralem, cum hæc necessariam connexionem
cum natura rationali habeat, non illa, ceu iam
ante dictum est. Non tamen contradictoria
sunt, esse legem moralem, & esse in sacra scri-
ptura repetitam, quod etiam factum est *Exod.*
XX. 1-17. Deut. V. 5-21. neque etiam pugnat,
legem esse positiuam, & esse legem vniuersalem.
Cum enim DEUS iure Creationis in omnes ho-
mines imperium habeat, non minori iure leges
positiuas & voluntarias omnibus hominibus
prescribere potuit, quam ipsam legem naturæ
cordibus hominum indidit, inscripsit ac pro-
mulgauit, quamque populo sigillatim Israeli-
tico leges positiuas particulares prescripsit.

3. Doctores Scholasticos ad interasse cleri Pa-
palis stabiliendum multa retulisse ad leges mo-
rales, quæ tantum populum Iudaicum per mo-
dum legum obligarunt, traditur *Fundamentis I.*
N. ac G. Cap. Proem. §. 13. Sed omnino verum

est dari leges, quæ non quidem morales sunt, sepositiuæ, ac tamen non populum Iudaicum tantum, sed omnes homines obligant. Quod autem ad leges morales relatæ fuerint, id inde est quod differentia earum a legibus moralibus non satis perspecta fuit, cum tamen satis manifestum esset, eas leges omnes homines obligare, vnde morales dictæ sunt, quia hæc omnes homines obligant. Quod autem Scholastici ad interest Cleri Papalis stabiliendum id fecisse dicuntur, id quidem istis legibus impedimento non est. An exemplis leges extruendæ non sunt, sed nec a exemplis, vsaque legitimo siue abusu legum diuinarum, leges ipsæ impugnari debent.

4. Etiam Theologi Lutherani hoc in morale dixerunt, concedentes tamen firmum esse positium Scherzerum in *System. loc. XVI* §. 6. distinguere inter legem moralem & naturalem, quæ etiam diuinitus est indispensabilis, & moralem positiuam, quæ humanitus solum est indispensabilis; & in eadem sententiam de legibus moralibus positiuis scribere Dorfb. in *Theol. Moral.* p. 4. commemorat Vir celeberrimus Henricus Klausing SS. *Theol. D.* in *Legibus Diuinis positiuis Vniuersalibus Dissert. I. Aphor. I. §. 4.* quibus duas adiecit M. Ioachimus Mullenberg quas Dissertationes postea omisis nominibus prælegabo. Chemnitius quoque loco de *Lege Dei c. II.* omnes homines illud obligare dicit, & esse pure moralis docet, quicquid consentit cum notitiis naturalibus 2. & a Mose atque Prophetis ostenditur pertinere ad omnes gentes 3. & in Nouo Testamento repetitur & præcipitur. Sed hi tamen ad vi
rit

ritatem paulatim propius accesserunt quam Scholastici, non solum enim legem positiuam expresse vocant, sed etiam legem moralem, quando eam vocem legi positiuæ universalis iungunt, commodius & ad rem magis adposite accipiunt, hoc nempe sensu, quod ex leges ad religionem reuelatam ac præcepta religionis Christianæ pertinent, qua ratione etiam præcepta moralia ac religionis reuelatæ post lapsum latius patere dicuntur, quam Ius Naturæ, utpote quod in statu ante lapsum magis perfectum ac perspicuum fuit, qua de re supra dictum est. Itaque distinctio legis in moralem, ceremonialem ac forensam propter hanc etiam causam reici non potest, quasi sub legum moralium termino misceatur lex diuina naturalis cum lege diuina positiuæ vniuersali *Institutiones I. D. Dissert. 1. v. c. 5. §. 2. neque enim per se hoc consequitur ex distinctione ista, nisi errore hominum id fiat. neque error iste hodie amplius obtinet, ceu iam dictum est.*

5. Criteria legis diuinæ positiuæ vniuersalis lata dicuntur *Institutionibus I. D. l. I. c. II. §. 122. §. 1. c. IV. §. 79. Vide Fundamenta I. N. ac G. Cap. 1. §. 14. Etiam Dissertatione citata Aphor. I. §. 3. dicitur, leges diuinas positiuas vniuersales certis characteribus a lege naturali & positiuæ diuina particulari distinctas esse Institutionibus I. D. Quod ad primum Institutionum locum atinet, vnum quidem legum harum indicium fertur, dicitur enim lex diuina positiuæ vniuersalis, quæ publicata fuit omnibus hominibus et certe personis totum genus humanum repræ-*

sentantibus *l. c. §. 121.* vt Adamo ac Noacho *§. 123.* ac deinde *l. II. c. 1. §. 41.* Altero loco tria requisita constituuntur, quorum duo cuiusque iuri positio communia dicuntur, scilicet 1. vt actum praeceptum esse aut prohibitum Scriptura indicet. Verum etiam legis moralis praecepta, tam affirmatiua quam negatiua, in Scriptura Sacra repetita sunt, vt iam ante obseruatum est. Fuerunt etiam leges positivae vniuersales ante cognitae, quam a Mose consignatae fuerunt, quippe Adamo eas ac Noacho datas esse, iam memoratum est. Potuerunt igitur leges istae a Maioribus ad posteros propagari. Vide *Dissertationem citatam §. quidem tertiam initio.* Abimelech sane Rex Philistorum negauit sororem Isaaci esse, quam vxorem eius esse cognouerat *Gen. XXVI. §. 9.* Poterit tamen id requisitum ad haec tempora locum habere. Additur alterum 2. vt is actus ex socialitate deduci non possit, vel si quis malit, ex natura rationali, quae & religiosa est, & sui conseruationi studens & socialis. Nisi id locum inueniat, tum vero lex positua non adest, sed moralis. Subiicitur requisitum tertium, quod iuri positio vniuersali peculiare est, nempe 3. vt Scriptura indicet legem istam DEI pertinere ad omnes homines. Nam alioqui lex positua particularis est. Hic vero demum exponendum est, qua ratione Scriptura Sacra id indicauerit, seu quibus criteriis id ex ea cognoscatur, ne vel lex positua particularis pro vniuersali, vel lex positua vniuersalis pro particulari habeatur, vnde etiam *disser*

differtatione citata prima *Aphor. I. §. 3.* adiecta sunt criteria ista.

6. Existimauerim igitur manifestum fore, *Grotio* suum hic non tribui. Is enim vt verbis eius in *Prolegom. n. 32.* de ordine operis sui *de I. B. ac P.* adhibitis, vtar, re ipsa potius quam verbis criteria iuris diuini positiui vniuersalis ostendit. Ad hoc ius enim refert leges, quæ statim post mundum conditum vel post diluuium, adeoque hominibus omnibus, vel iis, qui eos repræsentarunt, datæ fuerunt *l. I. c. I. §. 15. n. 2.* quarum rationes vniuersales sunt, vt in pœna homicidii *l. I. c. II. §. 5. n. 9.* aliisque, quæ denique in Nouo Testamento repetitæ sunt, vt de potestate maritali *l. II. c. V. §. 8. n. 1.* Non possunt sane Notæ huius iuris clarius dari, adeoque *Grotio* ex adscribendæ sunt.

7. Ius hoc figmentum vocatur *Fundamenti I. N. ac G. Cap. Proem. §. 16.* atque † ab iis saltim defendi dicitur, qui ignari sunt, quomodo eo remoto lacunas istas, quas Doctores hæctenus lege positiua vniuersali explere volebant, expleant. Cuncta, ob quæ hæctenus leges illæ in subsidium vocatæ fuerint, planissime explicari posse. Verum cum legum istarum impugnatores, omnes difficultates, ob quas Doctores ius diuinum positiuum vniuersale inuenerint, alia ratione expedituros sese profiteantur, eo ipso leges istas dari concedunt. Neque vero aliam ob rationem leges istæ ab aliis legibus distinctæ sunt, quam ob hanc, quod actus eorum iure naturæ non sunt præcepti aut vetiti, cum tamen ad

omnes homines eas pertinere ex Scriptura Sacra appareret. Quæ vero leges tales sunt, ex alia ratione demonstrari ac defendi non possunt.

8. Ibidem *Vir Celeberrimus Buddeus*, qui ex lege naturæ doctrinam istam repetere voluit, eam antea intricatam non soluisse, sed intricatorem reddidisse dicitur, quæ de re ibi prolixè disputata videri possunt. Ego hic saltem pauca adponam, quæ *Dissertatione ante citatæ eaque tertiæ initio* habentur, nimirum refertur, leges alias dici absolutas, alias hypotheticas. Illas stricto sensu leges esse, eoque pertinere naturalem moralem: has vero certum institutum supponere. Et huc referri legem de arbore vetita, matrimonio, Sabbatho, item Sacramenta Veteris & Novi Testamenti. Respondetur autem 1. quæ ratione leges absolutæ sumantur, non apparere, cum leges ceremoniales ad eas relatæ fuerint. 2. Institutum, cuius fit mentio, æque omnibus hominibus innotescere necessum fuisse, quam leges positivæ uniuersales, adeoque videri eo ipso promulgationem concedi, quam non apparere antea obiectum erat, ad quod etiam hic iam antea responsum est. 3. Cum ad instituta ista observanda lege obstringamur, & vero Sacramenta Novi Testamenti illuc & iam pertineant, Saluatorem nos noua lege ad noua Sacramenta in N. T. adstrinxisse, nouasque adeo leges condidisse, A qua tamen sententia Celeberrimum Authorem alienum esse, libenter conceditur.

9. Eodem Capite Proœmiali leges istæ dicuntur tantum populum Iudaicum per modum legum

gum obligasse, et si intuitu aliarum gentium nonnulla ex illis ad regulas honesti vel decori referri poterint. Quamuis vero leges diuinae positivae vniuersales Iudaeos simul obligauerint, siquidem quae leges vniuersales sunt, omnesque homines ex voluntate diuina obligant, non possunt non ad Iudaeos simul pertinere, ut qui hominibus omnibus comprehenduntur, quamquam contra leges particulares solos Iudaeos obligauerint, non reliquos homines ob deficientem voluntatem iussuque Dei; admitti tamen non potest, leges positivas vniuersales solos Iudaeos per modum legum obligasse & particulares esse, cum idoneis rationibus demonstrari possit, perinde eas genus humanum omne obligare ac gentem Iudaicam, adeoque voluntas Dei manifesta sit.

10. Potest aliquando de voluntate Dei dubitari, ubi de potestate minime dubitatur, ut de Polygynia Patriarcharum, utrum Deus ibi dispensauerit, ceu facere omnino potuit, quia prohibitio eius non moralis est sed positiva & simpliciter voluntaria seu arbitraria; ubi autem de voluntate Dei certo constat, de potestate eius dubitari non debet, siquidem voluntas eius sanctitati & iustitiae eius repugnare non potest. Itaque cum in legibus diuinis positivis vniuersalibus de voluntate Dei res manifesta sit, de iure ac potestate eius pariter dubium subesse nequit, siquidem Deo tantum iuris est in totum genus humanum, quam in singulos populos & homines, cum omnes homines sint Creaturae Dei. Quem

admodum igitur conceditur leges istas populum
Iudaicum per modum legum obligasse, sic eas-
dem omnes homines per modum legum obliga-
re eo ipso conceditur, non enim minus ad cete-
ros homines quam ad Iudæos eas pertinere, cer-
tis rationibus probari potest. Quemadmodum
etiam de lege naturali demonstratum est, eam
esse veram legem, ita iisdem rationibus intelligi
potest, etiam leges diuinas positiuas vniuer-
sales esse veras leges, non autem leges æquiuoce
ac sensu abusiue tales, quales leges figmentum
potius dicendæ sunt quam leges positiuæ vni-
uersales. Sed nolo plura hic addere, siquidem
iam supra eam doctrinam ob hanc etiam ratio-
nem præcepimus, quia vsus illius hic occurrit.
Quæ *Dissertatione dicta eaque prima* huc pertinent,
ea legi possunt *Aphor. I. §. 5. & Aphor. II. §. 3.*

II. Sed etiam ad regulas honesti vel decori
leges positiuæ vniuersales referri nequeunt, seu
supra iam ostensum est, cum de methodo nouæ
Fundamentorum horum I. N. ac G. exponeretur,
atque etiam amplius nunc ostendetur. Itaque
ex duabus sententiis, quarum altera in Institu-
tionibus I. D. altera in Fundamentis I. N. ac G.
proponitur, non posterior, quod fieri solet, sed
prior est melior atque vetior. Manifestum hoc
est ex ipsa *Dissertatione Proœmiali ad Institutiones I.
D. §. 20.* vbi necessum esse dicitur, sine ope le-
gis cuiusdam vniuersalis, quæ simul positiuæ
sit, orthodoxas sententias de turpitudine Poly-
gamiz, prohibitione incestus &c. vel miserando
more contra aduersarios earundem prostituere,
vel

vel abstinere a decisione grauisimarum atque vtilissimarum controuersiarum. Itaque conceditur, quæ legibus diuinis posituius vniuersalibus traduntur, alia ratione explicari, suppleri ac defendi non posse, sed sine illis profitui aut deseri, negari ac tolli, quod fieri non debet, cum legibus diuinis obsequendum sit.

12. Etiam *Dissertatione dicta & quidem prima Aphor. I. §. 6.* dicuntur Auctores, qui docent, huiusmodi leges admittendas non esse, tot tantisque difficultatibus se implicare, vt inde se ipso expe-
dire nequeant. Vtilitas huius doctrinæ e contra-
rio §. 6. maxima dicitur, & exserere sese potis-
simum in exponendis & componendis contro-
uersiis longe difficillimis, de legibus Paradi-
siacis, de peccato primorum nostrorum Paren-
tum posteris omnibus imputato, de Polygamia,
de Sabbatho, de gradibus lege diuina prohibi-
tis, & multis rebus aliis. Positis enim legibus
his, tum vero facillime conuinci posse omnes,
qui de peccato originis, de gradibus prohibitis,
de Polygamia, de Sabbatho ac ceteris huc refe-
rendis rebus, errores fouent ac pertinaci-
ter defendunt.

PARS

PARS TERTIA,
EAQUE SPECIALISSIMA
DE
LEGIBVS DIVINIS
POSITIVIS VNIVERSA-
LIBVS.

I.

Cum haecenus non solum generatim de lege, de legibus diuinis, sed in his etiam de positius iisdemque vniuersalibus explicatum sit, nunc demum peruenimus ad leges has sigillatim demonstrandas & vindicandas. Diuiduntur autem *Dissertatione dicta eoque prima Apor. IV. §. 2.* ratione durationis & obligationis in perpetuas & non perpetuas: Illae ita diuinitus latae dicuntur, vt semper omnes homines obligarent, qualis v. c. est lex de ducenda in matrimonium vxore vna; hae vero ita datae, vt omnes obligarent homines, quousque vellet, qualis est lex de Sabbatho septimo die celebrando. Et haec distinctio supra iam memorata est.

2. Subiicitur vero *l. c.* adhuc alia, per quam scilicet ratione originis specialioris diuiduntur in eas, quas ante lapsum, & eas, quas post lapsum Deus dedit. Ad illas pertinere dicuntur, verbi causa, lex de ducenda in matrimonium vxore vna, lex de non comedendo ex arbore vitata, lex de Sabbatho septimo quouis die celebrando

brando &c.; ad has refertur lex de supplicio homicidæ, lex non quidem de omnibus, attamen de quibusdam gradibus prohibitis & similes. Omitto aliam distinctionem, quod vel pœnales sunt, vel non-pœnales.

3. *Institutionibus I. D. l. l. c. II. §. 123.* non solum Adamo præceptum de arbore vetita datum dicitur, & de Polygamia ac diuortio vitandis in prima coniuugii institutione, sed & Noacho inculcatum fuisse de puniendo capitaliter homicida & vitando esu sanguinis. Vnde simul apparet, non omne ius posituum intuitu publicationis humanum esse, i. e. mediante aliis hominibus aliis publicatum & reuelatum *Fundamenta I. N. ac G. l. l. c. V. §. 22.* Enimvero Deus ipse Adamo & Noacho leges positivas per se & immediate dedit. Neque vero eius rei cognitio ad Theologiam remittenda est in Iurisprudencia, utpote ad quam omnes leges etiam diuinæ pertinent §. 1. *l. de last & Iur.*

4. Quod rationem harum legum attinet, in genere dici potest, eas in vtilitatem generis humani latas esse. Quæ iuris naturalis sunt, ea & vere & in vniuersum & in perpetuum vtilia sunt, *Grotius de I. B. ac P. Prolegom. n. 18.* Ius quoque forense ad circumstantias Reipublicæ Iudaicæ, adeoque in vtilitatem eius a Deo attemperatum fuit. Itaque idem de legibus positivis vniuersalibus verum erit. Et quæ his legibus præcipiuntur aut vetantur, ea iure Naturæ etiam faveantur aut disuadentur, ceu in singulis legibus dicetur. Denique Deus ac natura nihil frustra

stra faciunt. Possunt tamen Deo pro sapientia eius rationes esse, quæ nobis incognitæ sunt *Institutiones I. D. l. III. c. VII. §. 131.* Nobis sufficere debet voluntas Dei, qui ea iura nobis dedit, cum etiam in legibus humanis, quæ de rebus arbitrio humano relictis feruntur, voluntas Princeps clementissima pro ratione subiecti soleat, & tamen id adiectum non sit, pro ratione sit ac sufficiat.

II.

I. Paucis igitur lex de fructu arboris vetitæ exponenda est, quamquam enim ea sit Paradisiaca, non tamen hac tractatione omitti debet, ut doctrina hæc eo plenius ac facilius percipi possit. Est hæc lex I. positua, quia non agit de actu per se malo, qui naturæ hominis rationali necessario repugnat *Institutiones I. D. l. I. c. II. §. 123. 124.* adeoque hominibus primis non potuit ea esse nota, qui potius, si prohibitio diuina non accessisset, non poterant non pro re licita habere comestionem de fructu arboris vetitæ. Accessit autem prohibitio diuina, ut DEUS homines probaret, eorundemque libertatem arctius constringeret, atque a transgressione legis naturalis longissime arceret, & quæ forte sunt plures causæ nobis incognitæ. Est eadem lex 2. vniuersalis, quia DEUS eam ferendo allocutus est Adamum tanquam caput generis humani, comminando ipsi & toti eius posteritati pœnam, mortem scilicet tam temporalem quam æternam *Gen. III. 3. Rom. V. 12.*

2. In hac etiam lege cernitur iam vsus distinctionis,

tionis, qua leges diuinæ positivæ vniuersales sunt ratione subiecti tantum, vel etiam ratione temporis. Enimvero lex hæc vniuersalis est ratione subiecti, vt modo demonstratum est, at non ratione temporis, siquidem lata est a DEO, vt obligaret homines in statu integro, quo primi Parentes exciderunt per transgressionem legis istius, quo facto lex naturæ omniaque Decalogi præcepta violata fuerunt, quod vel hac ratione intelligi potest, si quis tria legis moralis obiecta, Deum, se ipsum aliosque homines cogitet, spreuerunt enim Deum Legislatorem mandato eius violato *Gen. III. II.* sibi autem ipsis mortem temporalem & æternam attraxerunt *Gen. II. 17. III. 19.* eiusdemque in posteris omnibus causa extiterunt. *Rom. V. 12.* Diu etiam arbor ista periit. Si vero extaret, maxima hominum pars, pro præsentis statu post lapsum, eam obseruare non possent, vtpote longissime ab ea dissi. Videri hæc omnia possunt plenius *Dissertatione citata eaque altera Apher. II.*

III.

I. Fit etiam *Institutionibus I. D. I. II, c. II. §. 42.* mentio Sacrificiorum, eademque *Dissertatione citata & quidem tertia Apher. VIII.* indeterminate spectata ad Ius Naturæ referuntur, quod constituit gratiarum actio soluenda pro multis beneficiis in hominem a DEO collatis, adeoque ex viuis animantibus, quibus sustentamur, primitias Deo offerre, cur non diceret ratio? Verum tametsi gratiarum actio est Iuris Naturalis *Rom. 7. 21.* non tamen is modus gratitudinis, est a natura

tura cognitus, cum ratio perspicere non posset, talem animalium macerationem DEO gratam fore, imo necessario contra non potuit non censere, Deo minime id acceptum sed potius aduersum fore. Ratio sane ista, propter quam Sacrificia DEO gratissima fuere; nempe fides in Seruatorem *Gen. IV. 4. Ebr. XI. 4.* non nisi ex reuelatione cognita est, siquidem redemptio generis humani ex miseratione diuina profecta est, & ex reuelatione innotuit. Itaque etiam Sacrificia ista ex reuelatione ac lege diuina originem habent, quam post lapsum demum datam esse, iam patet simul. Cumq; Deus de Sacrificiis postea multa ordinauerit, apparet, ante quoque ipsum ea praecepisse. Denique Deus cultum electitium non probat adeoque nec confirmat. Ex quibus omnibus edocemur, Sacrificia ex libera Dei voluntate praescripta esse, atque ad leges diuinas positiuas & ceremoniales pertinere.

2. Itaque ad sententiam allatam confirmandam nihil facit, quod additur, quosdam olim ad mandatum Principis seipsos lato animo praecipites dedisse, ac gentes hominem immolare solitas fuisse, ut felicem coeptorum sibi polliceri possent progressum, hoc enim vtrumque ad rationem corruptam pertinet. De tormentis in honorem legum explodendis, similibusque, ac de leonibus, ursis, vulpibus aliisque animalibus, quae commissa se inuicem deuorant & consumuntur, ut igne destructo haud absimile videatur, ad Sacrificia ex animalibus offerenda recte

recte non concluditur. Itaque ratio quidem Sacrificia non dicitur.

3, Ritus, modus sacrificandi determinationibus animalium immolatorum ex lege Dei positiuam & r. deriuatur. Habetur etiam pro vniuersali, cuius rei is sensus locum habere potest, quod omnes homines ductu legis naturalis religionem veram inquirere & amplecti debuerunt, ac modum saluandi cognoscere, qua ratione legem hanc, vt alias positiuas, simul cognoscere & cognitam obseruare debuissent; cui ductui fama etiam de cœtu, in quo verus Dei cultus obtineret, accesit, quod enim & gentiles, vt subiicitur, pro sese sacrificari curarint, id ipsum non aliunde est, quam ex imitatione Iudæorum, cum religio vera sit antiquissima, ac Deus, ceu iam monitum est, cultum electitium in Scriptura Sacra improbet, adeoque nihil a gentilibus desumerit in cultu diuino peragendum, sed potius hi Iudæos imitati fuerint. Si igitur Sacrificia ex cultu electitio profecta fuissent, non permisisset ea DEUS, quia cultum talem vbique improbat. Ipse potius ea præscripsit, vt libris Mosis edocemur. Esse autem mala, vt additur, quæ DEUS permittit, hoc de permissione minus plena verum est, qua permittit Deus quæ sunt contra Ius Naturæ, quia malum tolli nequit; non autem verum est de permissione plena, qua permittit Deus, quæ saltem contra legem eius positiuam sunt, qua ratione peccatum non committitur ab his, quos DEUS a lege tali exemit. Sacrificia autem, vt omnia ceremonialia, cum

K

vmbra

umbra fuerint futurorum, in Nouo Testamento defierunt, adeoque lex de Sacrificiis non amplius obligat.

IV.

1. Similiter *Institutionibus I. D. l. c.* mentio fit de interdicto esu sanguinis *Gen. IX. 4.* Est hoc lex I. Positiua, quia ratio non perspicit quidquam obfistere, quo minus sanguinem in cibum parare liceat eodemque vesci. Est eadem lex II. vniuersalis, quia data est Noacho omnes homines representanti. Itaque patet etiam, eam post diluuium datam esse. Quamquam vero haec lex vniuersalis sit ratione subiecti, non tamen vniuersalis est ratione temporis seu non est perpetua. Legem enim hanc in Nouo Testamento non amplius obligare manifeste docentur. *Matth. XV. II. I. Tim. IV. 4. 5. Col. II. 16.*

2. Contrarium igitur *Dissertatione citata eademque tertia Apor. IX.* frustra asseritur. Obiicitur quidem placuisse Spiritui Sancto & Apostolis *Act. XV. 28. 29. XXI. 25.* vt gentiles conuersi ab esu sanguinis abstinerent, sed hoc factum est saltim propter Iudaeos infirmos, qui lege ceremoniali sese adhuc adstrictos putabant. His igitur scandalo fuisset, si gentiles sanguine vesci voluissent, adeoque propagatio Euangelii impedita fuisset, quod fieri non debebat. Postquam ea ratio cessauit, nec Iudaei Euangelium amplius receperunt, ex eo tempore interdictum istud quoque cessauit.

3. Additur, ita abstinendum esse sanguine & suffocato, prout abstinendum est ab iis, quae simula-

mulacris immolantur. Verum his etiam salva conscientia vesci licuit *1. Cor. II. 8. Rom. XIV. 21.* pariter saltim, abstinendum fuit, si infirmis scandalum daretur *Rom. XIV. 15. 21. 1. Cor. II. 10. 11. 12. 13. X. 23-30.* quorum si quis vesceretur iis, perire dicitur *1. Cor. II. 10. 11.* non quod illicitum sit hoc facere, ceu *l. c.* contenditur, sed quia talis contra conscientiam faceret *Rom. XIV. 23. 1. Cor. X. 28-33.* adeoque propositum haberet violandi legem Dei, quam, etsi erronee, adesse putat.

4. Subiicitur, scortationem ab omni semper esse vitandam, ergo & esum sanguinis. Verum scortatio lege morali prohibetur, quæ perpetua est & immutabilis, esus sanguinis autem lege positiua, quæ in Nouo Testamento non obligat, ceu multis Noui Testamenti testimoniis constat.

5. Porro traditur, nihil ceremonialis aut typici demonstrari posse, nec vllum vsum videri, si inter leges forenses numeretur. At sufficit voluntate Dei eam legem in Veteri Testamento homines obligauisse, at non in Nouo Testamento, positiuam enim legem DEUS tollere, mutare & ad tempus arbitrio suo constituere potest.

6. Quod denique auctoritatem humanam attinget, vt omittam, ex infirma conscientia ritum istum retentum ab aliquibus fuisse, ea veritati in Scriptura Noui Testamenti manifeste propositæ opponi non potest. Neque enim mandatum diuinum Veteris Testamenti in Nouo Testamento amplius obligat, Apostolicum au-

tem interdictum ad tempus saltem durauit adeoque ad hæc duo *Leonis Imperatoris Nouella LVIII.* quæ nec recepta est, frustra prouocatur. Addatur *Grotius de Imperio Sacrorum c. IV. §. 8.*

V.

1. Ceteras nunc leges eo ordipe exponam, quæ in Fundamentis I. N. ac G. reperitur. Excipit igitur lex de Sabbatho. Vt autem res rectius intelligatur, distinctius res proponenda est. Est autem cultus Dei partim internus, partim externus. Ille in amore DEI ac timore ac spe in eundem consistit, quo de agitur *Institutionibus I. D. l. II. c. I. §. 5.* Quod cultum externum attinet, negatur ibidem ex dictamine rectæ rationis eum deduci posse. Distinguitur inter id quod condignum est Deo §. 9. licitum, indifferens, conueniens & consultum, quod suadetur ac melius est, & inter præceptum. Prior omnia conceduntur, at negatur cultum DEI externum iure naturæ præceptum esse. Ea igitur de re nunc videndum est.

2. Ad demonstrandum autem, cultum externum iure naturæ non esse indifferentem, aut saltem suaderi, sed omnino præcipi, non aliis argumentis utar, quam quæ in ipsis Institutionibus I. D. suppeditantur, quæ deinde ex Scripturis Sacra illustrabo & confirmabo. Dicitur cultus internus §. 4. præsuppositum cultus externi. Quemadmodum autem cultus externus dari & concipi non posset, si cultus internus in homine abesset, vnde etiam cultus externus verus non est, si homo reuerentia Dei interna ac timore

more

more careat, quod quidem recte monetur §. 17. sic vice versa cultus externus cultus interni necessarium consequens est, vt adeoque homo frustra gloriaretur de cultu Dei interno, siquidem cultum externum non coniungeret. Debemus Parentibus, Magistratibus, Regibus, Doctoribus reuerentiam & honorem. Nemo vero dixerit, sufficere, si subiecti dicere vellent, reuerentiam sibi eorum in animis esse, sed omnino opus est, vt honor externe ostendatur. Multo minus igitur sufficere potest, obtendere, sese Deum interna animi reuerentia prosequi, sed ea omnino manifestanda est.

3. Dicitur quidem Deus §. 12. cultu exteriori non indigere. Verum eadem argumentatione cultus Dei internus impugnari posset, neque enim Deus hoc magis indiget quam cultu externo. Conceditur autem cultum Dei internum iure naturæ requiri. Itaque ratio ista contra cultum etiam externum frustra opponitur. Cumque hac responsione cetera argumenta contra cultum DEI externum prolata satis refelli possint, non opus est ea omnia hic commemorare. Additur §. 13. beatitudinem temporalem per omissionem actionum externarum directe non laedi, modo cultus internus non tollatur. Verum cum omisso cultu externo alii aliis fidere non possent, qua ratione respublica nulla salua esse posset, manifestum est, non solum ob religionem ipsam atque honorem Deo debitum, sed etiam ob salutem Reipublicæ, cultum externum esse necessarium. In *Fundamen-*

tit I. N. ac G. iustum strictè dictum eo pertinere dicitur, ne pax ciuilis turbetur. Hæc vero tolleretur, si Deus non esset colendus etiam cultu externo, tunc enim nemo obligatus esset ad leges in Republica seruandas & iustitiam erga alios exercendam. Cultus Dei externus indirectus legum homines respicientium obseruantia Deo exhibetur, quæ verba sunt Titii ad Pufendorfium de O. H. & C. obseru. los.

4. Distinguuntur §. 14. actiones externæ bonæ ab actionibus externis malis. Illæ dicuntur iuris Naturalis non esse, hæc autem, vt blasphemiam & contemptum DEI, & quicquid cultui interno est aduersum, siue intra animum retentum siue actionibus exterioribus declaratum, pugnare cum recta ratione, quia pugnat cum cultu Dei interno. Verum si actiones externæ malæ dantur & interdictæ, dantur etiam actiones externæ bonæ & præceptæ, contrariorum enim contraria est ratio. Enimvero vt leges affirmatiuæ continent prohibitionem contrarii, sic etiam leges negatiuæ continent iussionem contrarii. Cum igitur concedatur, iure naturali vetitum esse, Deum actionibus etiam exterioribus contempnere, eundem blasphemare, manifestum est & conceditur eo ipso, iure naturali etiam præceptum esse, ut Deum actionibus exterioribus honoremus ac glorificemus. Namq; si hæc actiones præceptæ non essent, sed indifferentes, illæ quoque interdictæ non essent, sed indifferentes, quicquid enim indifferens est, vt nubere, conuiuari, ludere, saltare, eius contra-

trarium quoque est indifferens, vt non nubere, non conuiuari, non ludere, non saltare. Ita vero omnis religio naturalis per eam doctrinam tolleretur, ac res ad cultum quendam internum fictitium, vt qui sine significatione aliqua externa subsistere possit, reduceretur. Verum cum actiones externæ malæ iure naturæ interdictæ dicantur, adeoque non sint indifferentes, hoc ipso satis manifestum sit, actiones externas bonas eodem iure præceptas esse, adeoque cultum externum ex dictamine rationis omnino fluere. Atque hætenus dicta, vel ex altero Decalogi Præcepto nota sunt.

5. Consensus hac parte gentilium, qui cultum hunc debitum esse inculcarunt, & quod nulla datur respublica, in qua non aliquis externus Dei cultus vigeat §. 20. 21, hoc omnino certissimum est indicium legis naturalis, vt quæ satis ostendit, Deum colendum esse etiam cultu externo, non solum propter ipsum Deum, sed etiam ob salutem reipublicæ, ceu hætenus demonstratum est. Quod autem felicitas Rerumpublicarum, quæ est finis secundarius cultus diuini seu religionis naturalis, pro principali arripi non debet, id quidem §. 22. recte monetur, verumtamen non obstat veritati, cultum Dei externum iure naturæ præcipi, qui enim eum finem vt primum spectarunt, ii non nisi per abusum hoc fecerunt. Cultus Dei necessarius est propter ipsam Deum ac religionem naturalem, deinde ad salutem reipublicæ conseruandam.

6. Frustra obiicitur §. 23. utilitatem singula-

K 4

rum

rum Rerumpublicarum normam cultus diuini esse, si beatitudo Rerumpublicarum genuinus cultus diuini finis foret. Namque hoc tunc demum verum foret, si felicitas Rerumpublicarum finis primarius esset cultus diuini, quemadmodum non alii Reges eam normam cultus diuini constituerunt, quam qui religione pro regnandi instrumento abusi ex fine secundo fecerunt primarium, sicut Ieroboam, diuisione regni a Salomonis morte facta, metuens, ne populus, si Hierosolymam cultus diuini causa adiret, ad pristinum Dominum reuerteretur, iure suo abusus religionem statui innexuit, duos vitulos aureos conflauit, ac Sacerdotes constituit ex infimis plebis, qui non erant ex filiis Leui, quæ omnia erant contra religionem naturalem ac normam cultus diuini a Deo reuelatam. *1. Reg. XII. 26-33.* Quæ iam respondi, eadem etiam leguntur *Institutionibus I. D. l. III. c. VI. §. 149. 150.* ubi ad eandem obiectionem respondetur, ad eoque ipsa eadem res agitur.

7. Quod declaratio reuerentiæ erga Deum per signa exteriora sæpissime fallit, propterea non magis cultus Dei ob salutem Reipublicæ, quam ob ipsam religionem naturalem & reuerentiam erga Deum necessarius esse definit. Neque etiam quod religio naturalis ad beatitudinem æternam post lapsum consequendam non sufficit, ut obicitur §. 24. propterea negari potest, quamquam enim saluifica non sit, est tamen vera, uti conceditur §. 34. Debet igitur esse manu ductio ad inquirendam veram Dei colendi rationem.

nem. Cultus Dei iure Naturæ præceptus est, de modo quoque ratio non multa quidem, sed tamen non etiam nihil, sed aliqua nouit. Quantum autem ratio de modo cultus dicitur, nempe Deum esse honorandum, esse ei gratias agendas, hoc ad cultum electitium non pertinet, quem Deo non placere §. 27. recte monetur, est enim religio naturalis vera §. 32. adeoque religio, quatenus de cultu externo accipitur, non est omnia reuelata, quod §. 37. frustra dicitur, neque religio naturalis hoc sensu figmentum semper est aut species falsæ religionis §. 39. nisi commenta hominum vitio accesserint. Quod de cultu electitio dictum est, inde etiam patet, quod §. 28. habetur, Deum in præscribendo cultum a gentilibus nihil desumpsisse, sed potius gentiles a Deo instituta imitatos fuisse, cum etiam religio vera falsis religionibus antiquior sit, verissimum enim quodque non potest non esse antiquissimum simul, & antiquissimum quodque non potest non esse verissimum simul.

8. Cultum Dei externum iure Naturæ præceptum esse, inde quoque patet, quod in lege de Sabbatho aliud morale dicitur, aliud ceremoniale §. 43. Etenim si cultus externus, iure naturæ præceptus non esset, non posset quidquam in lege ista esse morale, sunt enim Decalogi præcepta ex ipsa lege naturæ repetita. At vero quoniam agnoscitur, esse aliquid morale in ista lege, eo ipso conceditur, cultum externum Iuris Naturalis esse. Si vero id forte nondum agnatum nec concessum est, prima legis

tabula hoc ostendet. Namque Præcepto Decalogi primo iubemur Deum colere interne, altero externe, tertio etiam publice. Itaque cum lex naturalis ac moralis sigillatim dicta ad substantiam earum vna eademque sit, manifestissime apparet, debere homines Deum iure naturæ, non solum interne, sed etiam externe, imo non externe solum sed etiam publice colere, tantum abest, ut cultus Dei externus iure naturæ præceptus non sit.

9. Quia præcepti in decalogo alterius mentio incidit, subit animum memoria alius argumenti ex *l. II. c. IX. §. 74. 75.* vnde pariter probari potest, cultum Dei externum iure naturæ esse præceptum. Enimvero quisque ad iurandum, ubi opus fuerit, lege naturæ obligatur, iuramentum autem est species cultus diuini, cum iurantes ita testentur de omniscientia, omnipræsentia & iustitia Dei, vnde frustra aliqui negant, iuramentum esse partem cultus diuini, quibus hoc quidem concedendum est, votum aliquod Deo factum eo non contineri, quod velex ipsa iuramenti definitione intelligi potest, ubi Deum ut testem & vindicem inuocari ostenditur. Nihilominus certum est, iuramentum ad cultum Dei pertinere. Vnde pariter apparet, cultum externum esse iuris naturalis.

10. In *Appendice ad librum II. Institutionum l. D. p. 376.* ad *Rom. l. 21.* respondetur, Apostolum contra eos disputare, qui cultum externum iuri naturali etiam repugnantem adhiberent, & idolatria maxime irrationabili se commacularent.

Quz

Quæ responsio non potest intelligi, nisi ex *Institutionibus I. D. l. II. c. II. §. 14.* ubi actiones externæ malæ iuri naturæ repugnare dicuntur, ut tamen contendatur, actiones externas bonas eo non esse præceptas. Quemadmodum autem hoc modo refutatum est, ita inde etiam quod nunc propositum est, refutatum intelligitur. Namque si Apostolus gentiles reprehendit ob idololatriam, eamque docet repugnare iuri naturæ, perque eam veritatem Dei in mendacium commutatam esse, eo ipso docet, cultum Dei externum, etiam iure naturali præceptum esse, quatenus ex eo iure cognosci post lapsum potest, adeoque verus est, qua de re modo dictum est. Imo eo ipso Apostolus ostendit, etiam publicum Dei cultum verum iure naturæ exigi, ut qui idololatriæ falsoque cultui oppositus est, qua de re postea dicitur.

II. In *Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. I. §. 20.* cultus Dei externus negatur pertinere ad regulas iusti naturalis, quod stricte eo saltim pertinere dicitur, ne pax civilis turbetur. Sed contrarium iam ostensum est, cum sine eo non possint leges ad salutem reipublicæ pertinentes obseruari. Hoc tamen verum est, si negetur cultus Dei externus ad religionem naturalem spectare, idemque ex iusto stricte dicto repetatur, ad quod omnino necessarius est, tum vero finem religionis secundarium commutari in finem primum, idque multo magis, si ad regulas honesti ac decori referatur, ut quibus nobis ipsis obligari

gari dicimur. *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. V. §. 24.* Quo ipso etiam res feliciter expediri non potest, siquidem hoc saltem per ea docetur, cultum externum iure naturæ suaderi, quod etiam *Institutionibus I. D.* iam concessum fuit. Quæ enim iure naturæ saltem suadentur, ea præcepta non esse manifestum est, adeoque sententia mutata non est, quod etiam expresse additum est. Ita vero frustra etiam *l. c.* dicitur officium ex dictamine rationis demonstrabile. Si enim tale est officium, omnino conceditur, cultum externum iure Naturæ præceptum esse. Frustra igitur officium vocatur, quia negatur, cultum externum lege naturali requiri. Simul apparet in noua methodo legem naturæ tradendi per principia honesti, iusti ac decori, ingentem defectum esse ex omisissis pietatis ac religionis naturalis præceptis, quæ etiam alii methodum istam secuti addiderunt, ceu supra obseruatum est.

12. Satis iam cultum DEi externum ex lege naturali demonstratum arbitror. Fiet autem hoc magis etiam planum ac perspicuum, si Apostoli testimonium addam & ita doctrinam Iuris Naturalis illustrem & confirmem. Enimvero gentiles, qui ratione sibi soli relicta utuntur, DEum cognouisse dicit, at non glorificasse eundem aut eidem gratias egisse *Rom. I. 21.* Itaque non solum improbat Idololatriam, de qua est *vers. 23. 25.* qua de re iam dictum est, sed hoc etiam improbat, quod Deum, quem cognouerunt, non honorarunt, nec gratias ei egerunt. Docet ita simul, modum etiam Dei externe colendi aliquam-

quatenus ex fola ratione innotefcere, nempe celebrationem eius ac gratiarum actionem, eundem DEi colendi modum ex fola ratione cognitum non pertinere ad cultum elefctitium, aut fallam religionem, fed efle veram DEi colendi rationem verumque cultum; denique homines fola ratione vtentes ad eum cultum lege naturæ obligari, etiam in ftatu corrupto poft lapfum *Inftitutionibus I. D. I. II. c. II. §. 13. lit. b.* ad quem locum etiam videri poteft. *Gen. II. 2. 15. 17.* tametfi idem gentiles a republica Ifraelis alienatos efle doceat *Eph. II. 12.* & falus ex Iudzis fit *Ioan. IV. 22.* vnde religio naturalis vera omnino eft, etfi non fit faluifica. Qua ratione omnia argumenta, quæ contra cultum externum prolata funt, vna vice corruunt. Apparet hinc, vt hoc obiter addam, quam difficilis aliquando in Iurisprudencia etiam cum Ictis, res foret, nifi veritates neceffariæ in Scriptura Sacra repetitæ fuiffent, quod etiam exemplo Maiestatis eiusque originis immediate diuinæ fuprà intellectum eft.

13. Patet ex iisdem Apoftoli verbis, etiam cultum DEi externum publicum Iure Naturæ præcipi. Enimvero Apoftolus fimpliciter docet, DEum a gentilibus fola ratione vtentibus glorificandum, eidemque gratias agendas efle, atque in eis, quod hoc facere neglexerint, reprehendit nullo discrimine facto inter cultum internum & externum, eundemque etiam publicum. Imo publice DEus quam maxime honorari poteft, tantum abeft, vt Apoftolus cultum externum publicum exclufum voluerit. Addit qui

qui idololatriam exercuerunt, seu gloriam DEi incorruptibilis in similitudinem imaginis corruptibilis hominum & volucrum, & quadrupedum & reptilium mutauerunt, eos veritatem DEi commutasse in mendacium, & coluisse & seruisse creaturæ præter creatorem. Si iam idololatria est iure naturæ prohibita, certo concludimus, cultum DEi publicum, quo gloria eius celebratur, religiose colitur, quo non creaturis, sed creatori seruitur, quo DEus glorificatur, quo eidem gratiæ aguntur, iure Naturæ esse præceptum.

14. Agnouit hoc *Grotius de Imperio Summarum potestatum circa Sacra c. II. §. 4.* dicit enim omnes homines teneri, DEum, quatenus eum norint, honorare, eique gratias agere, atque hoc euincere Apostolum *Rom. I. 21.* teneri adeoque singulos Sacerdotes esse, aut aliquibus e suo numero sacerdotium mandare. Idem rationibus factis antiquis, atque adeo etiam veris, euincit *Clericus ad Exod. V. 3.* egere scilicet populum externa aliqua celebritate, vt officii sui commonefiat, memorq; sit Dei res humanas curantis, egere communibus & publicis sacris, vt arctius iis, qui in ciuitatem vnã coierunt, coniunctum se intelligat. Alioquin, vt est ingenium humanum, plebem & DEi & officiorum omnium oblitam, vna cum religione etiam societatis humanæ iura temere violare, vnde innumera hominibus in vita orientur mala. Itaque arbitror, non posse quemquam dubitare, quin cultus DEi externus publicus etiam lege naturæ præceptus

ptus ac necessarius sit, tum ob religionem naturalem in DEum, atque id quidem primario ac principaliter, tum ob felicitatem Reipublicæ, atque id quidem secundario ac minus principaliter.

15. Quamuis autem Deum publice colere etiam lex naturæ iubeat, id tamen accipiendum est tempore indeterminato, neque enim eadem lex tempus determinat. Suadet quidem insuper lex Naturæ, vt cultus Dei externus idemque publicus non nimis magno temporis intervallo statuatur ac peragatur, sed ut potius tempus contrahatur, non tamen quantum temporis præcise esse debeat, definit, id quod sæpius in lege naturæ ita sese habere, qui eam diligentius excoluerunt, ignorare non possunt. Circulus hebdomadarius soli rationi non est cognitus, adeoque nec hinc lex naturæ dictare potest, quo præcise tempore Deus publice colendus sit. Neque etiam, si circulus iste rationi esset cognitus, Deus propterea septimo præcise die ob legem naturæ colendus esset. Tunc tamen suaderetur omnino, vt id fieret, etsi necessarium aut præceptum non esse iam ostendimus. Similiter sane Apostoli, si ipsi ex libertate Christiana diem dominicam instituerunt, qua de re postea dicetur, optime sane primam diem elegerunt, vt qua noua nostri creatio & viuificatio facta est *Act. III. 15.* adeoque quam maxime suaderetur, vt ea dies constitueretur.

16. Itaque nunc demum in hoc argumento ad legem diuinam positiuam vniuersalem peruenimus. Neque enim ex ratione, sed ex reuelatione

velatione de spatio ac diuisione ista temporis constat, & quod DEus septimo præcise die coluuerit, ceu reuelatum est *Gen. II. 2. 3.* Lex igitur hæc est I. Positiua, quia non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones L. D. l. I. c. II. §. 124.* adeoque non versatur circa actum per se bonum. Quamquam enim cultus DEI publicus, tempore eius indeterminate spectato, lege naturæ præcipiatur, non tamen cultus publicus, tempore eius determinate sumto, iure naturæ præcipitur, ceu iam probatum est, vt non opus sit, tempus operamque iis repetendis consumere.

17. Est nihilominus eadem lex 2. vniuersalis, vt quæ data est primis Parentibus, quatenus genus humanum omne repræsentarunt *Gen. II. 2.* Quia igitur omnes homines ex Adamo descenderunt, omnes quoque ea lege obligati fuerunt. Accedit, quod talis ratio eius memoratur, quæ manifeste ostendit, ad omnes homines eam pertinere. Sanctificauit enim Deus ac separauit istum diem a reliquis ad cultum Deo specialiter exhibendum, quod Deus eodem ab opere Creationis sex dierum spatio perfecto quieuit. Itaque cum propter Creationis opus tum perfectum, inque memoriam creationis, septimus dies celebrandus fuerit ex præcepto diuino, omnes omnino homines eum celebrare debuerunt, cum omnes sint Dei Creaturæ.

18. Diximus hanc legem positiuam esse, quæ in re non continetur dissensio ab illorum sententia, qui eam legem dicunt ceremoniale. Et

veris-

erisime ceremonialis dicitur, cum id etiam Scripturæ Sacræ congruat, siquidem ipse Seruator legem ceremoniam de panibus propositionis non comedendis ac Sabbathum, nempe quatenus ceremoniale fuit, componit *Matth. XII. 8.* Verum tamen etiam est, eam esse positivam, enimvero si ea lex est ceremonialis, non potest non etiam positiva esse, omne enim quod legis ceremonialis est, est etiam legis positivæ. Quando leges in moralem, ceremoniam ac forenses diuiduntur, tum legi morali lex ceremonialis ac forensis ut positiva opponitur. Et conceditur legem ceremoniam abrogatam esse, est igitur positiva, lex enim moralis est immutabilis. Dicitur autem lex de Sabbatho ceremonialis, quatenus Sabbathum istud rituale fuit, quippe Deus etiam multa in rebus indifferentibus eo obseruanda præscripsit, adeoque multis ritibus Sabbathum Veteris Testamenti onerosius fuit *Exod. XVI. 23. 29. XXXV. 3.* Nec minus ita dicitur, quatenus Sabbathum Iudæorum typicum fuit, quæ ratio affertur *Dissertatione citata eademque altera Aphor. 3. §. 3.* Atque hinc etiam est, quod lex ista ex voluntate diuina in Nouo Testamento cessare debuit, uti manifeste docetur *Col. II. 16. 17.*

19. Itaque hic recurrit usus distinctionis legum positivarum vniuersalium, quæ aliquæ earum vniuersales sunt ratione subiecti tantum, non ratione temporis. Namque ut lex hæc vniuersalis fuerit priori modo, non tamen talis fuit altero modo, seu non fuit perpetua. Quod attinet distinctionem legum istarum alteram de

L

tempo-

tempore, quo promulgatae fuerant, est quidem haec lex in statu integro promulgata *Gen. II. I. 2.* nec tamen propterea post lapsum desit, ut lex de fructu arboris vetito, neque enim ut haec, ita etiam illa ad statum integrum vnice rationem habuit, sed potius etiam post lapsum DEUS, ut qui generi humano gratiam fecit, eidemque Seruatorem promisit, colendus est, ut *ex Rom. I. 2.* intellectum est, adeoque lex ista post lapsum mansit ad tempus resurrectionis Christi, qua ratione Sabbathum istud aeternum dictum est *Gen. XXXI. 16.* adeoque non simpliciter, sed secundum quid seu pro conditione rei de qua sermo est, sicut seruus Ebrzus qui sese vendidit, ac post sex annos dimitti noluit, in aeternum seruiturus dicitur *Deut. XV. 17.* Quod autem in Nouo Testamento ea lex desit, iam antea monitum est, quo ipso simul patet, legem de Sabbatho non totam moralem esse, sed aliquam partem esse positivam & ceremoniam, cum alioqui nihil mutari potuisset, qua de re ante disputatum fuit.

20. Quod iam ad Noui Testamenti tempore spectat multi quidem existimant, Apostolo non ex instituto Seruatoris, non ex instinctu Spiritus Sancti, diem primum septimanæ cultus Dei publico constituisse. At non videtur sententia probabilis, cum enim tantis praerogatiuis in Nouo Testamento gaudeamus, quarum vnā, circa ipsum Sabbathum modo notauimus, difficile est sibi persuadere, in Veteri quidem Testamento diem publicum ab ipso Deo praestitutum fuisse, at in Nouo Testamento non esse diem talem iure diuino statum

ed solo arbitrio nudorum hominum, qui nec
mandatum ad id diuinum habuerint, neque a
píritu Sancto impulsí fuerint. Neque vero li-
ertas Christiana hic obstare potuit, vt quæ sal-
is legibus diuinis permanet, quod aliorum
Christi præceptorum exemplis intelligi potest.
st sane ea res magni momenti, adeoque non
potest videri relicta fuisse humano arbitrio, eo
minus, quod, vt iam dictum est, in Veteri Te-
tamento iure diuino determinata fuit. Facit
tiam quamplurimum ad dignitatem diei do-
minici, si ex iure diuino originem traxit. Ac-
edit, quod quæ Apostoli ex vi libertatis Chri-
tianæ constituerunt, non solum diuersimodo
ab ipsis determinata fuerunt, sed etiam postea
plurima eorum vel mutata fuerunt, vel plane
desierunt, quod solo Diaconissarum exemplo
patet. Neque solum dies prima ex libertate
Christiana electa esset, sed etiam spatium septem
dierum ex vi libertatis Christianæ seruetur, cum
id ius naturæ non determinet. Lex autem posi-
tiua Veteris Testamenti ex voluntate diuina de-
sierit. Cum igitur in hac die celebranda tanta
omnium ecclesiarum consensus extiterit, omni-
no ea ex iure diuino originem habere censenda
est. In ritibus enim licita est diuersarum ecclesia-
rum diuersa obseruantia salua fidei vnitae, atque
etiam omni tempore diuersitas adfuit. Denique
non solum multi Theologi Lutherani, diem Do-
minicam a Christo institutam esse adeoque iuris
diuini statuunt, sed quod præcipuum esse debet,
ad probabilitatem huius sententiæ atque aucto-
ritatem Theologorum, qui rem paulatim distin-

Etius perspexerunt & accuratius, vel controuersis, quibus doctrinam hanc noui aduersarii implicare conati fuere, ad inquirendum permotiones multas ac grauissimas accedunt, quæ id omnino persuadere possunt.

21. Ac primo quidem dies, quam Dominus fecisse dicitur *Ps. CXIX. 24.* quæ exultandum fit, manifeste de die resurrectionis Christi agit. Et Seruator Scripturam omnem Discipulis explicuisse legitur *Luc. XXIV. 44. 46.* tametsi non omnia commemorantur, quæ locutus est ad eos, quod etiam de Paulo Apostolo verum est *Act. XX. 27.* Deinde Seruator Dominum etiam Sabbathi sese vocauit *Matth. XII. 8.* Quod autem Deus publice colendus est, id est iuris naturalis, vti ostendimus, adeoque immutabile, quod Deus ipse non mutat, ac mutare nec potest nec vult. Quod vero opera charitatis aut necessitatis, de quibus ibi Disputatio cum Phariseis fuit, cum Discipulis esurientes spicas vellere cœperunt ac manducare, non permessa solum sed etiam præcepta sunt, hoc non solum per se iam certum erat, sed pariter etiam iuris immutabilis *Luc. III. 14. 15. 16. XIV. 5.* Itaque nihil aliud restat, quam vt verba Seruatoris, Dominum etiam Sabbathi sese vocantis, accipiantur de eo, quod ipse Sabbathum tollere possit, aliud tempus constituere, non minus atque alia etiam Sacramenta instituit, tanquam Doctor, qui a Deo venit, & voluntatis diuinæ interpres. Ipse Ordo verborum ostendit, quod Seruator amplius quid significare voluerit quam exercitium operum charitatis, nam Dominum & Sabbathi sese vocat. Denique
vel

vel inde hoc apparet, quia lex ceremonialis de panibus propositionis non comedendis ac Sabbatho, quatenus ceremoniale erat, ibi comparantur.

22. Porro ipso die resurrectionis Apostoli congregati fuerunt, & Christus eis apparuit *Ioa. XIX. 19.* cum autem post octo dies iterum congregati legantur *vers. 26.* manifestum diem dominicam prima vice a Seruatore institutam fuisse. Accedit quod Seruator *AE. I. 3.* dixisse Apostolis memoratur, quæ ad regnum Dei pertinent. Idem etiam eo magis patet, quia Seruator iis tunc iterum apparuit, adeoque hac ratione celebrationem eius diei confirmauit. Inde etiam hoc planum est, quod istæ Apostolorum congregationes sigillatim commemorantur, cum tamen aliis quoque diebus p̄tocol dubio congregati fuerint. Postea quoque dies resurrectionis Christi ab ipsis celebratus est *AE. XX. 7. I. Cor. XVI. 2.* Quamuis vero etiam Sabbatho Iudzorum interfuerunt, *AE. XIII. 42.* id tamen fecerunt non ex necessitate aliqua *Rom. XIV. 5. 6. Gal. IV. 10. Col. II. 16.* sed ex libertate Christiana, ac ne Euangelio impedimento essent, Iudzos vna vice offendendo, sed potius vt occasionem eos conuertendi non dimitterent *AE. XII. 15.*

23. Præterea dies resurrectionis *Apoec. I. 10.* vocatur dies dominica, adeoque non minus hæc dies a Domino ipso instituta censi debet quam cæna dominica *I Cor. XI. 21.* calix ac mensa Domini *I Cor. X. 21. XI. 26.* ab eo instituta est, atque etiam oratio quæ pariter Dominica vocatur, ab

eo profecta est *Matth. VI. 9.* Rationem constitutz huius diei esse resurrectionem Christi ex *Pf. CXIIX. 24. Isa. XIX. 26.* apparet.

24. Apostolos instinctu Spiritus Sancti, & quod intellexerunt, eum diem iuris diuini esse *Pf. CXIIX. 24. iuncto Act. III. 1-5.* eum diem celebrasse, non est probabile, cum satis rationum adduxerim, quibus intelligi potest, seuatorem id tempus instituisse, adeoque iure diuino etiam in Nouo Testamento & spatium septimanæ, ac diem eius primum, ad cultum diuinum destinatum esse. Si tamen id cuiquam certum non videretur, ei tamen prius, quod hic dixi, satis certum esse potest, nempe Apostolos instinctu Spiritus Sancti & intelligentia Iuris diuini hanc diem celebrasse *Pf. CXIIX. 24. iuncto Act. III. 3.* qua admissa sententia, pariter iuris diuini hæc dies habenda est.

VI.

1. Dicendum nunc est ordine præstituto de potestate maritali. *Institutionibus I. D. l. III. c. II. §. 105.* iure naturæ ex pacto matrimonii non resultare imperium proprie dictum in vxorem, recte docetur. Enimvero eo pacto vxor ad alia non obligatur, quam quæ ex natura matrimonii fluunt, vt marito copiam corporis faciat, eidemque adiutorium præstet. Atque ad eadem maritus quoque vi pacti matrimonialis obligatur, quod etiam Apostolus confirmat *1 Cor. VII. 4. 5.* Itaque ex pacto matrimoniali marito non magis potestas in vxorem, quam vxori in maritum competere potest.

2. Prærogatiua etiam sexus marito potestatem

in

in vxorem non tribuit, cum ea producat saltim maiorem aptitudinem in marito ad recipiendam obseruantiam, obligationem in femina non operetur *l. c. §. HO.* ipsa tamen sexus prerogatiua ab aliquibus male exinde impugnatur; quod Adam e gleba terræ conditus est, non Eua, ita enim materiam proximam ac remotam confundunt. Sapientius productio Euz ex medio Adami corpore Magistris Ebrzorum id insinuare videtur, quod nec subiecta ei fuit in statu integro, nec imperium in eum habuit, cum neque ex Capite, neque ex pedibus eius formata fuerit, sed potius ei æqualis fuit, seu, quæ *B. Lutheri* verba sunt, gubernationis socia *Institutiones I. D. Dissert. Proem. §. 44. §. l. III. c. III. §. 46. lit. f.*

3. Quod si igitur vxor per pactum velit imperium mariti subire, itre naturæ nihil obstat, vt enim imperium mariti ex rationis dictamine deduci non possit, non tamen idem rationi est aduersum. Quemadmodum igitur Iure Naturæ ex pactioibus legibusque humanis dependet, quantum vtrique coniugum iuris in bona alterius competat, sic etiam exinde dependet, quantum potestatis vel maritus in vxorem vel hæc in illum habeat.

4. Quod igitur quælibet vxor marito subiecta esse debet, hoc est ex lege diuina positua vniuersali *Gen. III. 16.* Est hæc lex i. positua, quia imperium mariti in vxorem non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones I. D. l. I. c. II. §. 124.* Est tamen 2. etiam vniuersalis, data enim est Adamo, qui Dominus vxoris constitutus est, & Euz, cuius

voluntas marito subiecta esse debet, tanquam omnes posteros suos repræsentantibus. Deinde ratio vniuersalis adest, latum quippe in pœnam lapsus, quod Eua Adamum seduxerat ad comedendum de fructu arboris vitæ. Pertinet igitur hæc pœna ad omnes, quæ ex Eua descendunt. Equidem pœnæ sunt malum passionis, hic autem actio præcipitur, nempe obsequium marito præstandum. Verum idem hic respondendum est, quod *Grotius de I. B. ac P. l. II. c. XX, §. 1. n. 1.* in genere iam monuit, pro pœna quibusdam iniungi opera quædam solere, ea tamen opera spectari tantum, qua molesta sunt, atque ideo ad passiones referenda. Denique inde quoque hanc legem vniuersalem esse apparet, quia in Nouo Testamento repetita est *Rom. VII. 2. 1 Cor. XIV. 34. 1 Tim. II. 12. Eph. V. 22.*

5. Quia hæc lex in Nouo Testamento repetita est, apparet quoque, legem hanc non solum vniuersalem esse ratione subiecti, sed etiam ratione temporis simul, seu esse etiam perpetuam. De altera legum harum diuisione pariter iam percepimus, hanc legem post lapsum latam esse. Quæ verbo monuisse sufficit.

6. Additur *l. c. §. 48.* non in fauorem mariti hanc legem esse latam, sed in pœnam sexus femineæ, cuius quasi executor saltem maritus a Deo est constitutus, igitur non esse in mariti arbitrio positum, vel per pacta connubialia vel per tacitam conniuentiam imperii domestici habenas relinquere vxori, seu vxori imperium tradere, sed qui hoc facerent, eos non minus peccare, ac v. gr. magistratus inferiores pœnas delin-

linguentibus non inferentes, & ius aggratiandi, quod soli Legislatori relinquendum est, sibi arrogantes. Vere hæc de potestate maritali tradita sunt. *Dissertatione citata eademque tertia hac de re agitur Aphor. IV.*

7. Videamus iam vtrum lex hæc *Fundamentis I. N. ac G. I. III. c. II. §. 16.* destructa sit. Qui recte perpendere ea, quæ hæctenus dicta sunt, is satis intelligit, eam destrui non posse nec debere. Adfertur tamen, imperium maritale non quidem ex regulis iusti deduci posse, sequi tamen ex regulis decori & imbecillitate naturali sexus foeminei. Quod ad decorum naturale attinet, non potest id ad alia pertinere, quam quæ iure naturæ non præcipiuntur sed saltem suadentur, atque utiliora sunt oppositis, ceu clarius alii & commodius ante locuti fuerunt ac docuerunt. Ita vero potestatem maritalem ex iure naturæ deduci non posse, iterum conceditur, ceu hoc Institutionibus I. D. iam concessum esse, ante obseruauimus. Deinde regulæ decori non nos aliis sed nobis ipsis obligare dicuntur, adeoque ad ius alterius inde petendum frustra in illis fundamentum collocatur. Denique primum principium decori dicitur: quod vis ut alii tibi faciant, tu ipsis facies *Fundamentis I. N. ac G. I. I. c. VI. §. 41.* Ita vero etiam femine contendere possent, sequi ex regulis decori potestatem vxorem in maritos, ita enim hi illis facerent, quod sibi ab iisdem fieri volunt.

8. Satis esse, ut potestas penes maritum sit in vxorem, non vice versa penes vxorem in maritum, & manifestum est, nec a quoquam negatur.

Enimuero Viri, si non semper, at plerumque prudentiores atque validiores sunt feminis. Maxime igitur conuenit, penes eos esse imperium maritale. Maxime etiam hoc expedit in ciuitatibus, vt omnia familiarum negotia ad salutem reipublice ab iis dirigantur, qui & sacra & profana munera administrant ac rempublicam ab hostibus defendunt. Similiter omnino expedit, vt maritus in bona etiam vxoris potestatem habeat, ob easdem quas dixi, rationes, quibus accedunt aliorum etiam argumenta suauia, a maiori, seu potestate in vxorem, ad minus, seu potestatem in bona eius, & quod accessorium principale sequi conuenit.

9. Quod autem ob prudentiam & vires maritorum suaderi dictum est, id pro iure ac lege haberi non potest. Enimuero sola prudentia solique vires non tribuunt imperium, etsi exinde aptitudo ad imperandum resultet, quemadmodum nec vice versa sola hebetudo non infert subiectionem, etsi aptitudinem ad eam contineat, vnde seruos natura tales non dari, dudum euictum est. Etiam imbecillitas viriumque defectus per se non constituit subiectos, quamuis conuenientius sit tales ab aliis regi. Atque idem de prestantia sexus masculini *Institutionibus I. D.* concessum esse, iam obseruauimus, quod pari ratione hic applicari potest.

10. Quod sigillatim ex imbecillitate feminarum naturali imperium maritale iure Naturae sequi dicitur, id vero etiam Sacrae Scripturae repugnat. Nam *Petrus Epist. I., c. III. v. 6.* vxores maritis subesse iubet instinctu Spiritus Sancti, adeo-

adeoque ob mandatum diuinum, & exemplo sanctarum feminarum iuri diuino conueniente, sigillatim Saræ, quæ obediens Abrahamo eundem dominum appellauit. Itaque ex mandato diuino est imperium maritale, quod in Veteri Testamento datum, in Nouo Testamento instinctu Spiritus Sancti repetitum est. Ex imbecillitate feminarum autem hoc maritorum ius atque obligationem feminarum minime deducit, sed potius officium maritorum exinde repetit & inculcat *vers. 7.* vt cum vxoribus conuerfentur modo rationabili, eisque honorem habeant, quo sine alias etiam rationes subiicit. Itaque ex imbecillitate sexus feminini officium maritorum deduci potest, at imperium maritale inde non prouenit, sicut autem Ius seu potestatem & officium non esse confundenda, recte monetur *Fundamentiis l. N. ac G. l. II. c. I. §. 5. ** sic etiam diuersi fontes eorum, ex quibus originem habent, confundi non debent.

II. Additur *l. c. ** feminam etiam in pacto coniugali lubentem promitte se submissuram imperio mariti. At forte non omnes, præsertim quæ erectioris ingenii sunt, id facerent. Regina certe, quæ priuatis nubunt, imperio maritali ne vt vxores quidem, sese subiicerent. Eadem, si vxores subditorum a subiectione maritorum non eximerent, quibusdam tamen per modum Priuilegii id condere possent, si fieri posset, vt lex diuina destrueretur *Fundamentiis l. N. ac G. l. III. c. III. §. 36.* Vasthi superba exemplum docere hoc potest, quæ Ahasuero Regi marito obtemperare noluit *Esth. l. 12.* Qui autem alios regunt

gunt atque eminent, exemplo magis peccant, quam peccato ipso *vers. 16. 17. 18.* vnde etiam veritum fuit, ne hoc reginæ exemplum in omnes regni feminas transfiret, atque mandatum in omnes regni partes emissum fuit, vt quisque maritus Superior esset in domo sua. Subiiciuntur tamen eius sententiæ tales rationes, quia gentium moribus maritus solus onera matrimonii sustinet & acquisitionem, vxor saltem acquisita dispensat. Verum hæc suadere possunt, vt penes maritum sit potestas in vxorem, at necessitatem seu legem nullam important.

12. Negatur postea *l. III. c. III. §. 12.* verbis *Gen. III. 16.* pœnam proprie dictam i. e. arbitriam contineri. Possunt quidem pœnæ distingui in naturales & arbitrarias; verumtamen etiam naturales sunt ex ordinatione Creatoris, adeoque reuera sunt etiam arbitrariæ. Deinde etiam dantur pœnæ diuinæ arbitrariæ, quæ sigillatim dicuntur, non solum forenses, & quidem multæ, sed etiam vniuersales, vt in homicidio, & in hac ipsa lege, quam tractamus, & in verbis adiunctis de dolore partus, agri tribulis & sentibus, item de sudore ex labore. Ob transgressionem legis de fructu arboris non comedendo Deus omnes eas pœnas comminatus est atque infixit. Sunt igitur pœnæ vere dictæ, namque propter peccatum post lapsum demum accesserunt, vnde etiam ex libero Dei arbitrio id factum esse patet.

13. Dolor partus in statu integritatis non potuisset adesse, omne enim malum naturale a malo morali seu peccato originem traxit. Adfuit quidem in statu integro pœnarum comminatio,

at

in infictioni tamen earum locus esse non potuit, quamdiu transgressio legis ab hominibus non fuit secuta. Potuisset autem Deus omnino efficere, ut puerperæ sine doloribus peperissent, veluti si alto somno oppressæ peperissent, sicut Deus effecit, ut Adamus somno opprimeretur, locum ipsi ex costa eius producturus *Gen. II. 21*, qua ratione dolor omnis absuit. Nec quisquam negabit, Deum pro Omnisapientia & Omnipotentia multis aliis modis hoc efficere potuisse, cum etiam post lapsum feminæ quædam, si non nullis, at minimis tamen doloribus parere passim legantur. Similiter tribuli & sentes ob peccatum a Legislatore post lapsum demum immixti fuere, adeoque hæc vera est & arbitraria, pœna. Sudor pariter post lapsum in pœnam peccati accessit, adeoque est vera pœna & arbitraria, nec ante lapsum adfuit aut adesse potuit, etsi Adamum etiam in statu integro laboravisse certum sit. *Gen. II. 15.*

14. Similiter vera pœna seu castigatio adest in lege de potestate maritali. Etenim hæc pœna statuta est a Legislatore, cuius lex violata fuit, & a Iudice supremo Adamum & Eam ad se vocante & citante *Gen. III. 12.* adeoque ab eo qui ius habuit statuendi & infligendi pœnam. Constituta porro hæc pœna est ob peccatum commissum, adeoque etiam voluntas istam pœnam statuendi apparet: Cumque ante lapsum ac peccatum commissum non adfuerit, sed post lapsum irrogata, adparet, eam omnino esse in pœnis arbitrariis seu externis, quæ sigillatim ita denominantur sunt. **Quod** autem additur, imperium mari-

maritale minus rigidum esse debere ac imperium paternum & herile, hoc ipso illud non tollitur, sed potius confirmatur & conceditur. Neque etiam, quæ ad officium habentis potestatem pertinent, potestatem illam tollunt, sed eam dirigere debent. Nec denique imperium omne est herile, quæ de re supra iam expositum est.

15. Ad ultimum l. III. c. III. §. 26. timendum negatur, ne Princeps ullus Christianos maritos imperio vxorum subiecturus, aut has saltem exenturus sit a subiectione maritorum, quæ de re iam antea dictum est. Additur autem, in confesso esse, Reginam Christianam non peccare contra legem diuinam, si maritum ex subditis eligat, atque imperium in ipsum maritum in rebus domesticis exercent. Verum cum lex de potestate maritali lata non sit in gratiam mariti, sed in pœnam sexus feminini, omnes autem homines lege Dei obligentur, nec maritus legi isti renunciare potest, cum suo saltim iuri renunciare liceat, ac leges Dei ab hominibus sint immutabiles. Atque hoc etiam Institutionibus L. D. demonstratum & adprobatum est, ceu ante adductum est. Habet igitur maritus etiam in reginam, vt vxorem, potestatem maritalem ex lege diuina, quæ ab hominibus tolli non potest, a Deo autem sublata non est. Potest tamen regina, vt regina, in maritum, vt subditum, imperium exercere, quæ duo imperia diuersa sunt,

VII.

I. Excipit nostro ordine lex de indissolubilitate matrimonii Gen. II. 23. 24. *Differatione citata eademque tertio Apbor. VI.* dicitur quidem vi verborum

borum istorum congruum esse, vt mulier hæc, quæ caro est mea, carni etiam meæ perpetuo maneat iuncta: esse tam arctam marem inter & feminam combinationem, vt licetis Parentibus ad hæserit marito vxor: exculpi tamen exinde legem quandam diuinam non posse. Nec enim quod congruum esse videtur, vim legis statim obtinere posse. Additur postea, firmitus pro indissolubilitate matrimonii argumentum deduci ex *Matth. V. 32. XIX. 9.* vbi ponitur, quod dimittere vxorem licitum sit, ast tum demum cum illa fornicationis conuinci potuit. Vbi omittendum non est, quod *præmonitione eiusdem Dissertationis* error de Christo Legislatore nouisque ab eo latis Legibus improbatus est, adeoque in hac sententia non latet.

2. Respondebimus primo ad rationes huius sententiæ: subiiciuntur autem tales, quod verba dicta sint Adami, non Dei. Verum Deo ipsi verba ista expresse tribuuntur *Matth. XIX. 5.* Deinde non ea ratione, qua Eua cum Adamo, hodie vltos coniuges dicere posse, quod vna sint caro, neque de tam arcto nexu inter se gloriari. Verum non de alio nexu in hac materia sermo est, quam de nexu morali, qui ex ipso matrimonio resultat, seu ex eo, quod per matrimonium copulantur. Et hinc etiam verba futuri temporis adhibentur, cum iam antea dictum esset, Eua ex Adamo productam fuisse, adeoque manifestum est, hanc carnis vnitatem hic non spectari *Gen. II. 24. Matth. XIX. 5.6.* Porro quod concernit verba, vbi maritus dicitur, relicto Parentibus vxori adglutinari, hæc mulierem honore Parentibus tribuen-

tribuendo non soluere, sed imperio Parentali ademptam, familiaque exemptam, marito subiicere, inque huius familiam adsciscere. Verum mulierem honore Parentibus tribuendo per legem istam solui, non est, qui contendit. Neque vero per legem istam marito vxor subiicitur, vtpote quod alia lege, eademque demum post lapsum publicata factum est.

3. Quod rem ipsam attinet, omnino verbis istis lex continetur, quæ indissolubilitatem matrimonii requirit. Enimuero si maritum inter ac mulierem, ex quo matrimonio iuncta est, tanta vnio habetur ex voluntate diuina, vt vxor caro fit mariti, & maritus vxoris, omnino inde recte concluditur, matrimonium debere esse indissolubile, & carnem carni perpetuo manere iunctam, cum caro a se ipsa non fit separanda. Deinde si maritus, dum vxorem ducit, ac Parentes relinquit, ex voluntate diuina vxori adhzrere debet, planum est coniunctionem istam debere esse perpetuam, cum alioqui contra voluntatem Dei faceret, qui maritum vxori adhzrere vult, ex quo eam libera voluntate sua duxit. Quamuis enim coniugium a Deo nec praeceptum sit, neque etiam vetitum, sed in rebus indifferentibus habeatur, quæ cuiusque libertati relictae sunt, siquidem alioqui Apostolus a Spiritu Sancto impulsus optare non potuisset, vt omnes homines essent sicut ipse *I Cor. VII. 7.* ex quo tamen voluntate hominis initum fuit, ea Dei voluntas consignata est atque hæc lex, vt coniuges sint vna caro, vt sibi adhzreant, adeoque matrimonium debet esse indissolubile.

4. Postea

4. Postea conceditur, per uerba, ubi dicitur maritus relictis parentibus uxori adglutinari, mulierem imperio Parentali ademtam familiaeque exemptam, in mariti familiam adscisci. Debet igitur uxor ex voluntate diuina in familia mariti manere. Conceditur etiam, sine fundamento non inferri, quando ex *Gen. II. 18.* elicitor, quod si bonum non est, hominem esse solum, ergo Deus auxiliatricem foeminam eidem adiunxit, quae per totum uitae spatium ei adesset. Verba eutem ista, quatenus de matrimonio inuendo intelliguntur, vim legis habere frustra asseritur, ceu modo notatum est, qua in re etiam Theologi consentiunt. Haec autem lex adest, ut, qui solus esse semel noluerit sed auxilio coniugis frui, is postea solus esse non debeat, sed in perpetuum ex voluntate diuina cum coniuge maneat. Quod uero authentica interpretatio Saluatoris nostri ad primam hanc institutionem ita *Matth. XIX. 8.* prouocare dicitur: ab initio non erat sic, hoc ipso matrimonii indissolubilitas etiam in Veteri Testamento pariter conceditur.

5. Conceditur denique eam legem & ab initio & adhuc tempore Christi obligasse, adeoque est uniuersalis. Cui rationi accedit prior, quod ea lex proposita est Adamo & Euae tanquam totum genus humanum representantibus. Et haec quidem propter Dissertationem citatam adferenda fuerunt.

6. *Institutionibus I. D. I. III. c. III. §. 49.* dicitur Deus legem positiuam promulgasse. Coniugium sit societas indissolubilis. Eadem §. 50. latere dicitur uerbis: propterea deseret homo
M patrem

patrem & matrem, & adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnā. Ex verbis istis §. 51. varia argumenta contra diuortiorum licentiam afferri posse docetur, omittuntur tamen, quia vno ictu præcidi dicuntur, propterea quod Saluator noster in Disputatione aduersus Phariseos ex illis verbis conclusionem istam intulerit; Itaque non sunt duo, sed vna caro. Quod ergo Deus copulauit, homo ne separet.

7. Neque vero hæc sententia *Fundamentis I. N. c. 6.* destrui potuit. Dicitur quidem *l. III. c. III. §. 17.* Christum non id velle, quod fuerit publicata lex positiuā de indissolubilitate coniugii, sed saltim hoc, Deum non præcepisse diuortia, sed indulgisse saltim ac permisisse Iudæis licentiam diuortiorum ob cordis duritiem. Verum hac ratione omnino consequitur, adesse legem diuinā, quæ diuortia prohibuit, quæ enim Deus non prohibuit, ea libertati hominum eo ipso relicta sunt ac sine peccato, sine duritie cordis, sine licentia ac sine improbatione diuina exerceri possunt. Itaque cum diuortiorum libertas non fuerit, sed licentia saltim, eaque ob duritiem cordis permessa fuerint, adeoque permissio ista minus saltim plena fuerit, quæ impunitatem dat, a culpa non liberat, omnino lex diuina adest, quæ iubet matrimonium esse indissolubile. Cumque lex adsit, amplius sane quid adest, quam decorum naturale, quod dicitur de eo, quod maxime deceat, talia enim quæ sunt, vim legis non habent ac sine licentia, duritie cordis & crimine omitti possunt. Quod autem Deus secundum regulas decori naturalis dicitur

citu

citur instituisse coniugium perpetuum, eo ipso manifeste conceditur, matrimonium ex lege diuina esse indissolubile.

8. Legem hanc Seruator in Nouo Testamento vindicauit. Frustra autem hinc obiicitur §. 18. Christum in ista Disputatione non tradere leges proprie dictas pœnales de diuortiis, ac ita legislatorem agere. Primo enim non omnes leges proprie dictæ sunt pœnales, quæ vel pauciores numero sunt inter leges. Deinde lex de diuortiis non magis pœnalis est, quam ipsa præcepta Decalogi. Denique Christus legislatorem non egit vindicando præcepta Decalogi, quod eodem capite fecit; sic etiam Legislatorem non egit, vindicando legem de indissolubilitate matrimonii. Semper Seruator Doctõris partes impleuit, non Legislatoris, & leges tantum restituit neglectas vel corruptas, & voluntatem Dei vindicauit.

9. Quod ad Ius Naturæ spectat, dicitur *l. c.* coniugium perpetuum maxime decere perfectionem status integri, in quo lex proposita est. Ego autem existimo, matrimonium de Iure Naturæ debere esse indissolubile, ex hac ratione, quia alioqui matrimoniis solutis, anxia daretur adulteriis, siquidem marito per veterem consuetudinem priusque coniugium facile foret, coniugem dimissam alique deinde iunctam sollicitare, eamque permouere, ut ipsi indulgeret. Atque hoc ipsa lex diuina spectauit *Dem. XXIV. 4.* ubi Deus prohibuit, ne quis coniugem dimissam, ex quo alter eius maritus vel mortuus esset, vel pariter eam dimisisset, in matrimonium

iterum duceret. Ita enim spe omni vxorem dimissam alique nuptam recipiendi adempta, adulteria etiam Deus cum talibus vxoribus dimissis, & aliis deinde iunctis, impediuit. Cum enim matrimonii alterius facultas cum illis ex lege diuina non competeret, multo magis intellectum est, extra matrimonium earum copiam licite non esse, sed non sine crimine id fore, violari aliena coniugia, tametsi antea coniux fuerit.

10. Idem Seruator docet *Matth. V. 32.* qui enim vxorem dimittit, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham. Nam mœchatur, quæ coniugii vinculo iure liberata non est, ac deinde vagis libidinibus sese dedit, mœchatur & ipse, quæcum consuecit *Dissertatione citata eodemque tertio Aphor. VI.* Itaque hæc lex perinde naturalis ac moralis est, atque ipsius Decalogi sextum præceptum: non mœchaberis.

II. Ex iisdem Seruatoris verbis aliud sententia huius argumentum ac rationem nanciscor, siquidem ea inter tales leges medio loco reperiuntur, quæ omnino leges morales sunt. Equidem *Grotius* hic fundamentum quæsiuit erroris de lege noua in Nouo Testamento a Christo lata, eademque Euangelica ac perfectiore *de I. B. ac P. l. l. c. II. §. 6. n. 3.* Verum nihil nouæ legis Seruator dedit, sed veterem legem vindicauit & a corruptelis restituit. Enimvero Seruatoris istud: ego vero dico vobis, non opponitur legi, de qua veteribus dictum sit, cuique ipse aliquid addiderit, sed opponitur veteribus, a quibus dictum est, seu qui aliqua legis dixerunt, præcipua

pra autem in lege omiserunt, quod sola hac ratione manifestissime probatur, quia *vers* 39. dicitur veteribus dictum esse: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. At nulli extat in lege: odio habebis inimicum tuum. Itaque verba: dictum est veteribus, significant, a veteribus dictum esse. Atque his opponit servator istud suum: ego vero dico vobis, adeoque supplet, quæ ipsi omiserunt, corrigit & vindicat, quæ corruerunt interpretamentis & additamentis suis, ut de inimico odio persequendo. Pluribus hoc probavit *Zieglers ad l. c.*

12. Sine mora igitur ulteriori nunc ostendendum licet, leges a Servatore inculcatas esse morales. Itaque quæ *vers* 22. de ira docentur, ea reperiuntur etiam in Veteri Testamento *Gen. II. 5, 6.* ubi in Caino iram Deus improbavit. Contueri uxorem alienam ad concupiscendum eam *vers* 28. crimen esse, etiam in Veteri Testamento configuratum est. *Hiob* enim cum oculis suis pactum se fecit, ne spectet virginem *c. XXXI. 2.* Quæ de iuramentis ac periuriis habentur *vers* 33. eadem leguntur *Lev. XIX. 12. Num. XXX. 3.* Prohibuit autem hic Servator iurare per cælum, terram & Hierosolymam, ad quæ particula *ὅτι* restringenda est, ut ad substratam materiam. Iudicia quoque Servator *vers* 38. 39. 40. 41. tollere noluit, siquidem ipse coram Pilato stetit, eidemque potestatem superne datam esse confessus est *ios. XIX. 12.* Neque etiam in pravis hominibus malitiam voluit firmari, siquidem ipse Servorum unum ob aliam iniuriam inflictam castigavit, sicut etiam Paulus iniurias metuens ad iudicia prouocavit

Act. XXV. 10. Et quando *vers 29. 30.* oculus, manus ac pes abiicienda dicuntur, eo ipso nihil aliud docetur, quam affectus & concupiscentias pravas compescendas esse, ne per membra ista in actiones exteriores irrumpant. Itaque similiter *vers 39. 40. 41.* nihil aliud docentur, quam vindictam priuatam esse illicitam & fugiendam, adeo ut potius alterius iniuria, etiam ubi in iudicio auxilium denegatur *vers 40.* perferenda sit, quam vindictæ indulgendum. Verum vindicta etiam in Veteri Testamento prohibita legitur *Deut. XXXII. 35.* Hostes denique diligendos esse pariter est iuris naturalis ac moralis, quia quisque alterum ad verum Dei cultum excitare debet, quem non præstat, qui alium tanquam creaturam Dei odit. Benefaciendo autem inimici adduntur, ut in gratiam redeant, & vel in convivium adhiberi possint, ac super capita eorum odorifera adolere liceat *Prov. XXV. 21. 22.* unde patet etiam Veteri Testamento hoc præceptum consignatum esse, quod etiam videre est *Exod. XXIII. 4. 5.* & exemplo Elisei intelligitur *2. Reg. VI. 21.*

13. Has inter leges, quæ non novæ sunt & in Novo Testamento lætæ, sed naturales omnes ac morales, & non minus in Veteri Testamento incultæ, ut ostendimus, medio loco reperitur *vers. 12.* lex de indissolubilitate matrimonii excepta fornicationis causa. Atque hinc certissime concludo, legem de matrimonio non dissolvendo esse naturalem ac moralem.

14. Contenditur quidem *Dissertatione citata eademque tertia Aphor. VI.* legem hanc non esse naturalem ac moralem, sed positivam, quia Deus

DEus permittit libellum repudii *Deut. XXIV. 1.* Verum statim *l. c.* subiicitur, disponere DEum de casu, si contingat, casum autem non magis probare quam scortationem & homicidium, de quibus tamen etiam Deum disposuisse aliquando sacre literę testentur. Itaque potius tertium argumentum inde enascitur, quo probari potest, legem hanc esse moralem. Enimvero Polygamia lege Dei positiua vniuersali prohibita est. Nihilominus Abrahamum, Dauidem aliosque Patriarchas ac Reges plures habuisse vxores constat. Nullibi autem id reprehenditur, tanquam quod ex duritie cordis eorum factum sit, adeoque cum crimine coniunctum fuerit. Imo etiam contra fides Abrahami in Nouo Testamento vbique prædicatur, timuisse Deum dicitur, ac David vir secundum cor Dei vocatur. E contrario autem lex de indissolubilitate matrimonii ex duritie cordis Iudzorum neglecta dicitur, adeoque non sine crimine. Si igitur hæc lex positiua esset, vt illa de Polygamia, idem etiam in illa obtinere potuisset, quod de hac dictum est, vt sine crimine neglecta fuisset, Deo, eodem modo, quo circa Polygamiam indulgit, indulgente. At vero ob duritiem cordis ita saltim indulgisse legitur, & de iure obseruandum fuisse dicitur, vt fuit ab initio, adeoque permissio ista saltim impunitatem externam concessit, non liberauit a culpa. Ex quo concludo, legem hanc naturalem esse, moralem & immutabilem, quia ne DEus quidem plene ac perfecte permittere potest, vt negligatur, at alioqui nulla ratio discriminis, quod inter legem de Polygamia & legem

hanc notauimus, dari posset. Quodsi quis contendat, discrimen esse non a potestate sed a voluntate diuina, qui de illa lege remiserit, non de hac, hæc quidem ratio probandi indissolubilitatem matrimonii ex Iure Naturæ deficeret, verum consequeretur, DEum circa legem de Polygamia dispensasse, quod omnino etiam fieri potuit, siquidem ea lex est positiua, non naturalis, factum autem esse ab omnibus non conceditur. Verius autem legem de indissolubilitate matrimonii pro naturali haberi statuo.

15. Quod causa fornicationis excipitur *Matth. V. 32. XIX. 9.* id quoque ex Iure naturæ est, quia ita pactum matrimoniale violatur. Omnibus autem pactis, vt habent *Institutiones I. D. I. III. c. II. §. 131.* commune est, vt vbi illorum capita saltem primaria ab altero violata fuerint, pars læsa nanciscatur facultatem ab iisdem discedendi. Qui vero coniugum ab alio malitiose deseritur, is diuortium non facit, quod saltim ex causa fornicationis licet, sed patitur diuortium. Quod discrimen etiam Apostolus *I. Cor. VII. 12. 16* insinuat ac probat. Enimuero coniux ne ob infidelitatem quidem coniugem relinquere debet, at si infidelis discedit, discedat.

16. Satis, opinor, probatum est, legem hanc esse naturalem ac moralem. Adiciam tamen auctoritatem *Pufendorfi de L. N. ac G. I. VI. c. I. §. 21.* vel hoc sine, ne noua saltim hæc sententia videatur. Posteaquam enim de violatione pacti matrimonialis per fornicationem, nec minus de malitiosa desertione egit, subiicit tandem, quod adulterium & malitiosa desertio ad diuortium

tium sufficere iudicentur, id non prouenire ex peculiari lege diuina positiua, quasi istæ duæ exceptiones indissolubilitati matrimonii fuerint additæ, sed quia communis Pactorum natura est, vt quando vna pars conuentis non stetit, neque altera amplius teneatur. Et hactenus quidem, vt non solum læsa pars cum perfida coniuge non amplius teneatur cohabitare, sed & læsæ parti transire ad secunda vota liceat. Itaque si exceptio ista ex lege positiua non est, necessario lex hæc est naturalis ac moralis, quas inter etiam a Seruatore relata & vindicata est, ceu ante diximus.

17. Quod si quis tamen admittere nolit, legem hanc esse naturalem, tunc tamen hoc omnino concedendum est, legem hanc esse positiuam vniuersalem. Et perinde est, quam quis sententiam sequi malit, nam & per alteram sententiam veritas hæc manifesta manet & incorrupta, siquidem Seruator manifestissime docuit, ita obseruari debere, vt ab initio fuit, vbi lex, siue ex Iure Naturæ repetita, siue lata est, vt coniugium sit indissolubile, in Iudæis autem Deum diuortia non probasse, sed permisisse saltim obduritiem cordis eorum. Ex hac igitur plerorumque hypothesi accipienda sunt, quæ nunc disputabuntur.

18. Itaque lex de indissolubilitate matrimonii est I. positiua. Suadetur quidem Iure Naturæ, vt matrimonium non dissoluatur, ob necessariam liberorum educationem, quæ alioqui negligi vel difficilior fieri potest, & quod coniux cum coniuge arcana communicat, ista enim negle-

Et, & his enunciatis, maxima mala & in statu naturali & in statu ciuili aliis ab aliis existere possunt. Contra ubi liberi bene educantur, & quisque tantum nouit & curat, bonis ciuibus respublica beata existit, & quisque sibi quiete uiuit, de alienis non sollicitus, nec animo turbatus aut irritatus. *Fundamentis I. N. ac G. coniugium ad dies uitæ dicitur maxime aptum ad coerendam libidinem & colendam honestam amicitiam cum persona diuersi sexus, item ad promovendam decoram & honestam educationem sobolis.* At non tamen præcipitur iure Naturæ ut matrimonium sit indissolubile. Itaque lex diuina *Gen. II. 23. 24.* est positua, quia non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones I. D. I. l. c. II. §. 124.*

19. Est hæc lex 2. vniuersalis, quia data est Adamo & Euz, quatenus totum genus humanum repræsentabant, ac deinde quia in Nouo Testamento a Seruatore repetita est *Matth. P. 32. XIX. 9.* Itaque non solum vniuersalis est ratione subiecti, sed etiam ratione temporis seu est quoque perpetua simul. Quod vero alteram distinctionem attinet de origine specialiori, patet iam, eam in statu integro latam fuisse,

IIIX.

1. Succedunt leges diuinæ positivæ vniuersales de gradibus matrimonialibus *Leu. XII. 6.* Vbi primo separanda sunt coniugia inter ascendentes in linea recta, quæ iuri Naturæ repugnant. Probatum hoc primum a pudore & horrore naturali. Enimvero is horror non est physicus, quod non solum inde constat, quia in matrimoniis cum

cum aliis hominibus ineundis idem horror non adest, sed & quia inter tales personas aliquando nuptiæ ex errore contrahuntur, quæ putatiue in Iurisprudencia dici solent, quibus nullus horror sese exserit. Vbi vero error detegitur, tunc statim horror sese exserit, & auersatio sanguinis commixti cum sanguine, a quo ipse ortum duxerit, vel qui ab ipso ortus fuerit, quæ ratio vna est horroris huius. Itaque horror is moralis est, a Creatore ipso, qui legem in corda hominum inscripsit, hominibus inditus, adeoque in principiis legis naturalis connatis habendus est. Confirmatur hoc ipsum per ea, quæ *Grotius* habet de *I. B. ac P. l. II. c. II. §. 12. n. 5.* vbi de animantibus quibusdam mutis refertur, cum in illis plerumque virtutum humanarum simulacra Creator ostendat.

2. Ex instinctu quidem de lege iudicandum non est *Institutiones L. D. l. III. c. II. §. 221.* neque ex eodem repetenda, sed potius instinctus ad legem naturalem diiudicari debet, vera tamen est obseruatio, sæpissime in re aliqua & instinctum naturalem adesse, vbi lex naturæ adest. Conservatio sui ipsius lege naturæ cuique iniuncta est, ad eandem vero homo instinctu naturali fertur. Liberos alere iubet lex naturæ, ad idem vero tenerrimo etiam affectu Parentes impelluntur. E contrario homines aliquando auersantur naturali instinctu, ad quæ nec lege obligantur. Ad pœnas nemo obligatur sed cogitur, non solum a Magistratu, sed etiam ab ipso Deo. Quo exemplo patet, auersari homines, ad quæ obligari non debent, simpliciter enim ad leges seruandas obligan-

ligantur. Sunt quidem leges humane, quæ alterutrum aut obsequium aut pœnam exigunt, verbi gratia, vt qui munus publicum recuset, multam soluat, sed tunc quoque ad pœnam non est obligatio, sed ab iniuris soluitur metu violentæ exactionis secururæ. Obligationem autem ad obsequium lex ipsa remittit, quod in re tali fieri potest. Similiter hic abhorrent homines a re, quæ fieri non debet per legem naturæ, est enim abhorrentia hæc in omnibus hominibus, qui nondum corrupti sunt, eadem a Creatore indita est, neque naturalis est seu physica, sed moralis, notitiam connatam ostendens, non debere quenquam cum eo coniungi a quo descendit, vel cum eo, qui ab ipso descendit. *Pufendorfius l. N. ac G. l. VI. c. 1. posteaquam §. 28. quædam monuerat, expresse §. 32. fatetur, pudorem his matrimoniis obstare Fundamenta l. N. ac G. Cap. Proem. §. 12. Itaq; si quis cum Parentibus matrimonium ineat, id horrendum est, quia eum generauerunt ac pepererunt, atq; id per notitiam connatam.*

3. Altera ratio est reuerentiæ debitum, ex quo ipse etiam horror non minus, quam ex commixtione talis sanguinis vitanda, profluit. Etenim nec maritus, qui superior est lege matrimonii, eam reuerentiam potest præstare matri, quam natura exigit, nec Patri filia: quia quamquam inferior est in matrimonio, ipsum tamen matrimonium talem inducit societatem, quæ illius necessitudinis reuerentiam excludat *Grotius l. c. n. 2. vbi etiam ostendit Ictos Romanos coniugialia pro incestis, incastris, nefariis ac turpibus ex solo naturæ lumine habuisse.*

4. Si

4. Si Princeps sibi fubiectam nuptiis adiungit, vt est §. 272. tum vero hæc illi & vt Regi & vt marito reuerentiam debet. Idem verum est, fi regina fubdito nubit, vt is fimul Rex fit, nihil enim obftat, quo minus fubditus definat eſſe fubditus, vt fi emigret. At non, vt fubditus poteft fieri non fubditus, liberi ac Parentes poſſunt fieri non liberi ac non Parentes, adeoque etiam obſeruantia Parentibus debita definare non poteft. Neque quidquam obftat, quo minus fubditus fiat Rex. Si Regina ipſa imperium ſibi retinet, tum ille vt fubditus reuerentiam Reginz debet, atque etiam præſtare poteft, coniugio non obſtante. Hæc vero vt vxor marito, vt marito, reuerentiam præſtat, vt qui legi diuinæ de poteſtate maritali renunciare non poteft. Vt vero non obſtante coniugio reuerentia Parentibus exhibeatur, id vero fieri omnino nequit, ſed potius hæc ſocietas reuerentiam iſtam impediret ac tolleretur. Cum igitur reuerentia iſta ſit iuris naturalis, adeoque immutabilis ac perpetui *l. III. c. III. §. 137.* ex ea quoque turpitudine coniugiorum Parentum cuiuſcunque gradus cum liberis, ſolius legis naturalis ductu cognoscitur, ſiquidem ea ſocietatis coniugalis natura eſt, vt reuerentia iſta cum hac ſubſiſtere non poſſit.

5. Obicitur *l. III. c. II. §. 128.* coniugium Filii cum Nouerca nullo iure eſſe prohibitum. At contrarium traditur *Differtatione citata eademque tertia Apbor. VI. propter Leu. XII. 12. 13.* & integra *Differtatione a Viro illuſtri Michaelæ Henrico Grybnero de inceſtis cum Nouerca matre nuptiis ex Leu. XIX.*

XIIX. II. Subiicitur §. 235. non apparere, cur non Parentes reuerentis renunciare, illudque liberis remittere possint. Verum reuerentia ista perpetua est, & iuri naturali renunciare non licet. Tamen etiam Pater intimiori aliquando conuersatione utatur, ea tamen propterea non statim est familiarior, quæ contemptum pariat, aut saltem reuerentiam Patri debitam excludat, neque hæc talis est conuersatio, qualis est consuetudo coniugalis §. 236. Si mater reuerentiam sibi pacto coniugali reseruaret, pactum istud simile foret protestationi, quæ facta est contra, frustra enim reseruaretur, quod consistere cum coniugio nullo modo potest §. 237. Contra argumentum autem de pudore nequidquam obicitur, ita nulla coniugia esse admittenda, cum hoc de pudore physico saltem dictum sit, non de horrore quodam legali ac morali, quem Creator cordibus hominum iniecit. Neque inde aliud confici potest, quam naturam ipsam homines monere, ut non impudenter ac scandaloſe, sed honeste in re tali versentur, ut homines a ceteris animantibus ratione distinctos decet.

6. *Fundamentis I. N. ac G. I. III. c. II §. 30.* incestus Parentum dicitur repugnare regulis decori & honesti, quod eo pertinet, ut matrimonia ista Iure Naturæ non interdicta censeantur, sed saltem disuadeantur. Quorsum etiam faciunt argumenta cetera, quæ ad turpitudinem quidem horum coniugiorum demonstrandam frustra adducuntur, de nominum mutatione, de amicitiiis latius spargendis, de disparitate ætatis, que tamen

tamen ostendunt, fatius esse, vt talia matrimonia non ineantur. At non opus est de his plura addere, cum negari nequeat, coniugia ista lege naturæ etiam prohibita esse, adeoque & cum natura hominis rationali pugnare, cum sit Pater, cum sit mater.

7. Erit nunc exemplum legis diuinæ positiuæ vniuersalis in prohibito matrimonio fratres inter ac sorores *Leu. XIX. 9.* Enimvero iure naturæ hoc non est prohibitum, vtpote quod est immutabile. Itaque cum Deus, quæ iure naturæ prohibentur, plene ac perfecte permittere non possit, sed talia saltim indulgeat & toleret, a Deo autem sit, vt genus humanum necessario per fratres ac sorores multiplicari debuerit, manifestum est matrimonia liberorum Adami contra Ius Naturæ non fuisse. Accedit quod alioqui totum genus humanum ex incestu, atque id, vt dictum est, Deo Auctore, propagatum fuisset, quod vtrumque absurdum foret, alterum vero etiam blasphemum. Posteaquam tamen Status humani generis hætenus mutatus fuit, vt auctus sit hominum numerus, lex naturalis talia matrimonia disuadet, ne personæ, quæ quotidie conuersantur, a tenera iuuentute secum inuicem spe matrimonii innitentur ad concubitus libidinosos.

8. Est igitur hæc lex 1. positiua, quia non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones I. D. I. l. c. II. §. 124. l. III. c. III §. 147.* Eadem, 2. est vniuersalis, quia etiam gentiles hanc legem violasse dicuntur *Leuit. XIX. 24.* adeoque eos æque atque Iudæos obligauit. Deinde

inde quia in Nouo Testamento est repetita, cum enim Ioannes Herodem reprehenderit, qui fratris vxorem duxerat, multo minus sororem etiam in Nouo Testamento ducere fas est *Dissertatione citata eademque tertia Apor. V.* Itaque lex hæc non solum ratione subiecti, sed etiam ratione temporis vniuersalis est seu perpetua simul. De distinctione ratione originis specialioris, patet quidem, post lapsum eam legem latam fuisse, nam ipsi Adami liberi, qui matrimonio iuncti fuerunt, post lapsum demum nati sunt, quo tamen præcise tempore lata sit non constat. Fuisse tamen latam, antequam a Mosè consignata fuit, ex *Gen. XXVI. 8. 9.* apparet, vbi Abimelechus Rex Philistæorum negat Rebeccam esse Isaac vxorem, ex quo cognouerat sororem eius esse. Gentiles quoque eam iam ante nouerunt, cum ob violationem eius ceterarumque legum finibus suis eiekti dicantur.

9. Non potuit hæc lex *Fundamentis I. N. ac G.* destrui. Dicitur autem *l. III. c. II. §. 38.* Coniunctio fratrum ac sororum pro incestu iuris Gentium haberi, quia apud omnes populos fratres ac sorores simul educantur. Verum ea ratione dissuadentur saltim matrimonia ista, illicita vero non sunt lege naturæ. Itaque per hanc doctrinam lex DEI positua vniuersalis reuera negatur ac tollitur, mores enim gentium variare ac mutari possunt, Ius Gentium autem a Iure Naturæ distinctum non dari, conceditur *Fundamentis I. N. ac G. l. I. c. V. §. 66.* Ac recurrunt eadem difficultates, quibus Veteres implicati fuerunt, qui leges has de reliquis legibus diuinis nondum satis

fatis distinguere nouerunt. Enimvero *Zieglerus* ad *1. M. l. l. c. P. §. 35.* eum, qui sororem suam ducit, peccare scribit in Ius Naturæ non quidem primum, verum in secundarium seu in ius gentium primum.

10. Ut res intelligatur, dicitur ipsi Ius Naturæ primum ad ea pertinere, quæ natura omnes homines docuit, & sine discursu innotescunt. Ius Naturæ secundarium seu ius gentium primum intelligit, de iis, quæ per consequentiam inferuntur, adeoque per discursum ex contemplatione & collatione rerum, siue, ut sine §. tradit, de necessariis conclusionibus. Verum non minus principia, quam conclusiones ex principiis istis fluentes Ius Naturæ constituunt. Ius Gentium scribit proprie & specificè ita dici, & ab hominibus inuentum esse, mentis quadam agitatione, comparatis inter se rebus, excogitatum vsu scilicet & necessitate exigente, seu, ut sine §. loquitur, quæ sunt arbitrariæ determinationis. Verum facile apparet, hac ratione eas Iuris gentium dici, quæ libertatis naturalis sunt, & a gentibus, quod ea ex vsu esse intellexerint, introducta, ut seruitus, emtio, venditio aliaque. Ex hoc sensu etiam in Institutionibus Iustinianæ accipitur, ubi tamen etiam Ius Gentium pro ipso iure naturæ sumitur, siquidem definitur, per id, quod naturalis ratio inter homines constituit, & ita vocari traditur, quasi quo omnes gentes utantur. Id quod ideo etiam factum est, quia ante Ius Naturæ dictum est, quod natura omnia animalia docuit, subiectis exemplis de maris & feminae coniunctio-

N

ne,

ne, de liberorum procreatione & educatione
sive id de instinctu naturali animalium cetero-
rum accipiendum sit, siue Vlpianus Platonem,
cuius sententia de partibus legum etiam statim
initio relata est, aliosque Philosophos, secu-
tus fuerit, qui statuerunt, ea aliquid rationis
habere.

III. Itaque matrimonium inter fratres ac sorores
contra Ius Gentium esse non potest, utpote
quod non datur. Cumque hodie lex Dei positiva
distinctius cognita sit, non possunt amplius
dubia contra eam formari. Frustra igitur, *III
c. III. §. 3.* obiicitur, prohibitiones in Levitico,
quatenus precepta Iuris Naturalis non re-
petunt, pertinere saltim ad legem Mosai-
cam forenses. Demonstratum enim est, pertine-
re legem de sorore in matrimonium non
duccenda ad legem diuinam positivam uniuersa-
lem, quia ea etiam gentiles obligauit, non so-
los Iudaeos. Atque eadem de causa ceterae
etiam prohibitiones non possunt non esse uniuersales.
Obiicitur porro, in Scriptura Sacra etiam
vitia dici, quae poenam humanam non ha-
beat, gentes plura etiam commisisse, extirpari
a populo suo non semper denotare poenam capi-
talem. Verum haec omnia supponunt, leges
de gradibus istis prohibitis esse poenales, quales
tamen non magis sunt, quam, lex naturalis &
precepta Decalogi, quamquam comminatio
diuina adiecta est *Leu. XIX. 28. 29.* Neque vero
etiam omnes leges sunt poenales, modo enim
memorata lex naturalis non est talis, nec Decalo-
gi precepta, nec omnes leges forenses, nec omnes
leges

leges humanæ hodieque sunt pœnales, sed aliquæ saltim. Sufficit igitur prohibitiones eas vniuersales esse, adeoque perinde vt lex naturalis omnes homines obligant, nec sine vitio violantur, id quod satis est ad probandum, leges positiuas vniuersales dari.

12. Quod autem contra rationem vniuersalitati agentibus ob Violationem earum punitis lesam *Cap. Proem § 16** obiicitur, ad verba *sta.*, quod in his omnibus gentes sese contaminarint, responderi posse, quod ea non referri debeant ad omnia præcedentia, sed ad ea quæ dicuntur immediate in *vers. 20. 21. 22. 23.* id vero admitti non potest, quia iam *vers. 7.* talis prohibitio est, quæ non minus iuris Naturalis est, quam prohibitiones *vers. 20. 21. 22. 23.* vt igitur in *is.* sic etiam in *ista* gentes sese contaminarunt. Quod autem primæ prohibitionis violatione sese contaminarunt, etiam in prohibitionibus posituis, quæ illi subiectæ sunt, & inter prohibitiones naturales medio loco inclusæ & custoditæ, sese contaminarunt. Accedit quod omnes istæ prohibitiones, tum ex Iure naturali repetitæ & expressitæ, tum constitutæ seu positiuæ, ordine haud interrupto, rebusque aliis non interiectis, pronuntiantur, omnibusque istis subiiciuntur verba: *gentes sese in iis omnibus contaminasse.* Deinde que non minus obligant homines, quæ Deus libera voluntate sua constituit, quæque ideo manserunt, quia Deus solo placito suo ita præcepit, nam ea, quæ cum natura hominis rationali necessariam conuenientiam habent, vtrouique eorum voluntas Dei violatur. Cui rei non obsta-

re potest, quod Deus ibi voluntate plane libera; hic vero pro conditione creaturæ rationalis, leges dederit, nam & creatura rationalis libera voluntate eius existit, adeoque ubique legis diuinæ principium essendi est voluntas Dei. Itaque gentiles non solum contra prohibitiones naturales *vers* 7. 20. 21. 22. 23. faciendo se contaminant, sed etiam faciendo contra prohibitiones positivas, quæ interiectæ sunt.

13. Satis dictum est ad vindicandum leges hæc positivas vniuersales de gradibus prohibitis ab iis, quæ in *Fundamentis I. N. ac G.* obiciuntur, quod institutum sufficit. Omitto igitur reliquas leges positivas vniuersales *Leu. XIX.* consignatas. Præterea prolixum id etiam foret, ac denique futurum forte non est, ut dissensiones omnes tollantur. Ne tamen eos, qui *Insistunt* *nes I. D.* non possident, lateat, quid de ceteris prohibitionibus traditum sit, summaria exhibebo. Sunt autem p. 486. hæc: Ostenditur: iure diuino etiam prohiberi coniugium cum compriugna, si frater communis adsit §. 150—171. III. In linea recta collateralis inæquali nuptiæ tantum sunt prohibitæ inter eas personas, quæ sibi Parentum ac liberorum sunt, etiam ex vno latere in infinitum §. 172—182. IV. Quæcunque personæ ratione consanguinitatis coniugum sunt interdicitæ, illæ etiam prohibitæ sunt alteri coniugi propter affinitatem §. 184—210. Controuersia de Coniugio cum defunctæ vxoꝝ sorore summam proponitur. 198—204. Ius diuinum ignorat tria genera affinitatis §. 211. 212. nec prohibet coniugium Vitrici cum priuigni vidua, aut priuigni

gna

gni cum vitrici vidua , quod fusius ostenditur & Dissidentibus respondetur §. 213--224. Princeps non potest aliquid permittere vel dispensare quod est contra leges has diuinas §. 225-227. *Dissertatione citata eademque tertia Aphor. V.* Post prohibitionem de coniugio fratrum ac sororum, additur , in linea recta collateralis inæquali et coniugia lege diuina saltem esse prohibita , quæ inferunt Parentum & liberorum respectum *Leu. XVIII. 12. 13.* ubi non solum personarum numeratur, sed & aliz simili gradu distantes intelliguntur, vt v. gr. auunculus, & hic censeatur prohibitus. Agitur deinde de coniugio cum fratria, & casus dubius vocatur.

IX,

I. Ad legem de Polygamia peruenimus *Gen. I. 27. 28. II. 18. 22. 24.* Polyandria iuri Naturali etiam repugnat, quia proles vel nulla nasceretur, vel incerta, adeoque sola libido exerceretur. Educatio quoque proles, utpote incertæ, negligeretur. Neque vero hæc incommoda saltem sunt, quæ eam dissuadeant, sed omnino ostendunt eam esse illicitam *l. c. §. 209.* Hæc lex repetita est in lege de potestate maritali, cum fieri non possit, vt vxor diuersis maritis vno tempore diuersa volentibus pareat. Itaque non licet matrimonium inire cum ea, quæ iam alteri nupta est *l. c. §. 214.* nec maritus in adulterium consentire potest, quia suo iuri quisque renunciare potest, at non legi naturali, quæ Polyandriam prohibet ac fornicationem, non minus quam sextum decalogi præceptum, quod morale est, & ex iure naturali expositum *l. c. §. 218.*

2. Polygynia autem iure Naturæ non prohibetur. Dissuadetur tamen ob Zelotypiam, discordias domesticas, odia nouercalia, in ipsa prole continuanda, aliaque incommoda domestica, quæ facillime sese ingerere possunt *Gen. XXIX. 31. Deut. XXI. 15. 16. Fundamentis I. N. ac G. l. III. c. 11. §. 35.* melius dicitur & honestius, & magis decorum, si more populorum occidentalium vnus iungatur vni feminæ.

3. Itaque prohibitio Polygyniæ est I. lex positiua, quia non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones I. D. l. I. c. II. §. 124. l. III. c. III. §. 76.* Constituit autem Deus vnâ sociam Adamo iungere & productam Euam iunxit, non plures vxores. Et vir vxori adhærebit, non vxoribus. Est eadem lex 2. vniuersalis, quia datâ est Adamo & Euz tanquam qui omnes posteros representabant, de dicta loca ostendunt. Deinde etiam in Novo Testamento est repetita. Seruator enim ad dicta loca, tanquam ad normam, remittit, ex quibus de iure matrimoniali iudicandum sit *Matth. XIX. 4. l. c. §. 88.* Apparet simul, legem hanc non solum esse vniuersalem ratione subiecti, sed etiam ratione temporis, adeoque perpetuam simul. Quod ad alteram distinctionem attinet ratione originis specialioris, lata iam est in statu integro.

4. Quod spectat ad Polygamiam Patriarcharum ac Regum, omnino certum est, Deum eos a lege excipere potuisse, quia positiua est, quæ etiam plane tolli potest, vt exemplo multarum legum positiuarum iam percepimus, nempe de

come-

comestione sanguinis, de Sabbatho, de Sacrificiis, ac de arbore vetita. Sed & dispensasse Deum existimo, quia lex de indissolubilitate matrimonii per duritiam cordis Iudzorum, adeoque non sine crimine, neglecta dicitur, at Abrahami ac Dauidis Polygamorum fides ac pietas ubique prædicatur. Deinde DEUS expresse disposuit, ne iura filio primogenito concessa intuitu hæreditatis a marito transferrentur in filium vxoris carioris *Deut. XXI. 15. 16. 17.* Porro DEUS constituit, vt frater fratris sine hæredibus defuncti vxorem in matrimonium duceret *Deut. XXV. 5.* credi autem non potest, fratres, quibus id accidit, nunquam vxorem iam antea habuisse, imo non potuit tam numeroso populo id fieri, adeoque hic manifesta est exceptio a lege de Polygynia prohibita. Denique Deus Dauidi plures Saulis vxores in sinum dedisse dicitur *2. Sam. XII. 8.* Et hanc sententiam Patres, hodieque Theologos multos probare, docetur *Dissertatione citata eademque altera Aphor. I. §. 6. 7.* ubi etiam §. 8. argumenta *Observatorum Hallensium Tom. V. Obseru. I.* qui Polygamiam non esse prohibitam contenderunt sed licitam, refelluntur. Nouissima super hac materia contentione edita est *Summa Doctrina de Polygamia a Viro summo Reuerendo Gottlieb Wernsdorffo*, quam mihi hæcenus videre non contigit.

5. Hic pro instituto nostro ea nunc argumenta refellenda sunt, quæ *Fundamentis I. N. ac G. I. III. c. III. §. 24.* afferuntur. Negatur autem, hanc legem esse proprie dictam pœnalem. Verum propterea non minus lex est quam lex natura-

turalis, adeoque non est lex sensu abusiuo, vt *l. c. n. 4.* traditur. Neque obstat, leges diuinas expressas non omnes esse perpetuas, vt v. g. legem de prohibito vsu sanguinis. Namque concludere non licet, non omnes leges positiuas esse perpetuas, quia aliquæ non sunt perpetuæ, sicut concludere non licet, quædam leges positivæ sunt perpetuæ, ergo sunt omnes perpetuæ. Et vt Deus leges positiuas ad tempus dare potuit, sic etiam potuit leges positiuas dare, quæ essent perpetuæ. Atque hoc ipsum factum esse, antea demonstratum est, quia Christus hanc normam nos docuit, vt ita obseruetur, quemadmodum erat ab initio *Matth. XIX. 4.* Matrimonium non esse præceptum, sed in libertate hominis positum, Theologi etiam concedunt. Quod si autem quis Magistratus officium aliquando salua conscientia deprecari potest, debet nihilominus qui illud suscipit, ad præscriptum legis naturalis & verbi diuini istud exhibere ac præstare. Similiter etiam qui matrimonium, quod omittens poterat, libera voluntate inicit, leges a Deo in istum casum præscriptas obseruare debet, vt ineat matrimonium indissolubile, vt sit vna vxore contentus.

6. Obiicitur porro *l. c. §. 26.* † Christum non egisse nouum Legislatorem, sed hoc nihil obstat, quippe nihilominus vindicauit leges diuinas matrimoniales, vt Doctör, remittendo ad initium, sicut & leges morales vindicauit, nec tamen vt Legislator hoc fecit, sed vt Doctör, nuncius & interpret diuinæ voluntatis. Patres autem Polygamos tempore dispensationis diuinæ adulte-

adulteros non fuiſſe l. c. §. 27. inde conſtat, qui adulterium committitur cum vxore aliena, libidinis explendæ cauſa. in Polygamia autem propria adſumitur vxor præter priorem, & ſpectatur finis matrimonii. *Differtatione citata eademque tertia Aphor. l. n. 9.* Legem de vna ſolum vxore ducenda ante demonſtrauimus c. §. 28. & ſimul oſtendimus, eam eſſe vniuerſalem, vnde fruſtra particularis dicitur l. c. §. 29. Adde c. III §. 41. 42.

7. Hactenus leges matrimoniales expoſitæ ſunt & vindicatæ a ſiſ cuiusque ſpecialibus obiectionibus, reſtat, vt pro ratione inſtituti etiam ad ea reſpondeamus, quæ generatim contra eas a Clero Pontificio deſumta obiiciuntur. Dicitur autem Clerus Pontificius perſuaſiſſe incautiſ laicis, vel, ac ſi Deus de matrimonio multa ſpecialiter præceperit, vel quod ea, quæ in hiſtoria creationis aut in legibus Moſaicis de matrimonio memorantur, ſint iuris Naturæ, inde & ex inſtitutione primæua coniugii feciſſe Sacramentum, atque id ob intereſſe ſuum, quo ſub hoc prætextu cauſas matrimoniales ad ſe ſolos traherent, ac poteſtatem in illis diſpenſandi, quæ ratio etiam inſinuatur c. III, §. 4 † & §. 34. Satis autem hactenus probatum eſt, multa Deum circa matrimonium ſpecialiter præcepiſſe, tamen non omnia contineant iuris Naturalis præcepta. Enimvero aliz leges ex iure Naturæ repetitæ ſunt, vt prohibitio matrimonii inter aſcendentes ac deſcendentes in linea recta, item de matrimonio non diſſoluendo. Quædam ſunt leges poſitiuæ vniuerſales, vt lex de pote-

state maritali, prohibitio matrimoniorum in linea collateralis, lex de vxore non nisi vna ducenda, & ex hypothese plerorumque, lex de indissolubilitate matrimonii: Ex qua sententia leges matrimoniales maiorem partem legum diuinarum posituarum vniuersalium hodie constituunt, vt omittam, de gradibus prohibitis leges esse plurimas. Nonnullas denique leges sunt positivæ particulares seu forenses, vt de pœna capitis in adulteros constituta.

8. Leges positivas vniuersales non aliter nisi ex Scriptura Sacra agnosci posse, res ipsa loquitur, quia cum natura hominis rationali necessariam conuenientiam non habent *Institutiones I. D. l. I. c. II. §. 124. Fundamentis I. N. ac G. l. II. c. III. §. 2. § 8* fine.* Neque vero leges istas observare superstitionis est, sed debiti officii *l. c. § 44.* Quod autem Pontificii legibus istis abusi fuere, propterea impugnari non debent. Sine abusu his vti possumus ac debemus. Imo etiam sine opinione Sacramenti iis vti possumus. Polygamiam grauius crimen esse quam adulterium, verum est, quia plura alia hic delicta occurrunt. Quod si in Constitutione Criminali ex hypothese de Sacramento matrimonii id dictum fuerit, sine illa tamen verum manet. Similiter matrimonium contra ius diuinum, etiam ex quo contractum est, rescindi debet, non ob figmentum Sacramenti, sed ob perpetuum vitium, siquidem tot incestus sunt, quod concubitus, neque enim per consuetudinem aut prescriptionem ex illicito magis licitum fieri potest, quam ex falso verum *l. c. §. 45. 46. Institutiones I. D. l. III. c. III. §. 231.*

§. 231. 227. 229. Utque contra Ictos Romanos recte docetur, meretricem non solum peccare vitæ meretriciæ sese dedendo, sed etiam ex quo dederit sese, peccare mercedem accipiendo, sicut fur non solum peccat furtis sese dedendo, sed etiam, ex quo furtis sese dedit, furando; sic non solum peccat, qui matrimonium contra ius diuinum iniit, sed etiam, ex quo iniit, peccat continuando illud. Denique hoc etiam sine opinione de Sacramento matrimonii fieri potest, vt qui cum coniuge alterius pactum iniit de matrimonio ineundo, grauiori pœna adficiatur, non solum quod pœnarum constitutio in arbitrio Principis est posita, sed & quod vxor talis impie ac temerarie hoc pactum inuit, viuente adhuc marito, & vbi nondum constat, vter coniugum prior sit moriturus, ac denique quod ea res periculi plena est, nimis familiaritatis, & adulteriis occasionem præbere potest, vt sæpe solent desponsati copulam Sacerdotalem copula carnali præuenire *Fundamenta. I. N. ac G. I. II. c. VII. §. 20.*

X.

I. Occurrit ad vltimum lex de homicida capitaliter puniendo *Gen. IX. 5. 6. Institutiones I. D. I. III. c. VII. §. 129. 130. 132.* vbi recte docetur, verba Dei non factum nudum sed ius continere, Principes esse voluntatis diuinæ hac parte executores, & in hoc crimine ius aggratiandi locum non habere, quoniam vtilitas incerta Reipublicæ debet cedere voluntati diuinæ certæ. Ius naturæ quidem in genere dicitur, delicta punienda esse, at pœnas ipsas tamen non determinat. **Nihilominus**

minus suadet Ius Naturæ, vt homicida capite plectatur, cum nemo ei fidere, nec aut secure aut tuto cum eo conuersari possit, qui hominem occidere semel sustinuit, vnde etiam Cainus tanto facinore in fratre perpetrato sibi vehementer metuit *Gen. IV. 14.* Lamech autem non Virum solum sed & iuuenem sese occidisse falsus est *vers. 23.* Fortior etiam ex ea pœna metus est, quo homines ab homicidio quam maxime absterreri possunt.

2. Est igitur hæc lex 1. positua, quia non habet necessariam connexionem cum natura hominis rationali *Institutiones l. D. l. 1. c. II. §. 124.* Est eadem Lex 2. vniuersalis, quia data est hominibus genus humanum omne repræsentantibus *Gen. IX. 1.* & quia rationes eius vniuersales sunt quod homo ad imaginem Dei conditus est, & quod homo alterius frater est *Gen. IX. 5. 6.* Regio etiam dicitur sanguine inquinari, & reconciliari non posse, quæ ratio ad solos Iudæos non pertinet, sed ad omnes homines *Num. XXXV. 33.* Referatur etiam cruor inter peccata clamantia *Gen. IV. 10.* quibus Deus maxime iniuratur, vt ea puniat. Peregrini quoque inter Iudæos hac in re eodem iure vt iussi fuerunt *Leu. XXIV. 21. 22.* Apparet simul legem hanc non solum ratione subiecti, sed etiam ratione temporis vniuersalem esse, seu perpetuam simul, adeoque etiam in Nouo Testamento obligare. Neque vero hæc lex inde impugnari potest, quasi in Nouo Testamento pœnis capitalibus locus non sit, contrarium enim supra demonstratum est. De altera autem legum harum distinctione, lata est hæc lex post lapsum non

non solum, sed & post diluuium, tametsi lex homicidium prohibens naturalis ac moralis sit, atque ita iam in statu integro adfuerit, etiam ante Euan conditam, quæ primum eius legis obiectum fuit intuitu Adami, nisi quod proprium dicitur etiam prohibitum fuerit, adeoque eius prohibitio Adamo etiam solo viuente, obiectum habuit.

3. Non potest igitur hæc lex destrui. Disputatur tamen contra hanc etiam legem *Fundamenti L. N. ac G. L. III. c. VII. §. 23.* quasi particularis ac forensis sit. Eo ipso autem conceditur iterum, legem hic adesse. At non particularem legem esse, sed vniuersalem, iam demonstratum est. Et quod quædam leges pœnales sunt forenses, propterea non sunt omnes forenses, quemadmodum e contrario inferre non licet, quædam leges pœnales sunt vniuersales, ergo omnes sunt vniuersales. Et potuit Deus non minori iure leges pœnales vniuersales dare, quæ his non solum hæc est, sed etiam lex de potestate maritali, quam leges pœnales quasdam dedit inter leges forenses. Exemplum Davidis, qui Ioabum Homicidam occidendum iussit *1. Reg. II. 5. 6. 31. 32.* non facit quidem ad obligationem aliorum Principum, sed saltem continet factum legi diuinæ conueniens, quæ alij etiam Principes obligantur. Similiter vero etiam a factis eius, cum Absaloni fratricidæ vitam condonauit *2. Sam. XIV. 5-8.* Ioabi ultimum supplicium distulit, contra legem Dei concludendum non est, vt ea propterea negetur.

4. Dictum *Gen. LX. 6.* dicitur non præcise iusserit præceptum, sed esse futuri temporis. Verum etiam lex de indissolubilitate matrimonij verba futuri temporis habet: adhærebit maritus uxori, & erunt duo in carnem vnâ *Gen. II. 24.* quam legem esse, ipse Seruator ostendit *Matt. XIX. 4.* In toto etiam decalogo futurum ponitur. Esse autem hæc verba etiam legalia, certissimo hoc argumento probatur, quia alioquin sequeretur, Deum peccata probare, peccaret enim, qui homicidam sine auctoritate publica occidere vellet. Verum Deus peccatum non adprobat. Imo etiam, cum Cainus, lege Dei nondum lata, metueret, ne a quouis, in quem incideret, ob fratricidium interficeretur, Deus etiam pœna constituta hoc prohibuit *Gen.*

IV.

IV. 14. 15. Lex igitur adest, quia Deus peccatum non probat, atque etiam prohibuit, ac denique se ipsum sanguinem humanum viturum decreuit *Gen. IX. 5.* adeoque lex adest, quæ Principes obligat: Occultum autem Dei iudicium, quale ipse minaturus, qui liberos solocho immolarint, quosque populum omnigenis non occiderit *Leu. XX. 2-5.* sicut *Ger & Onan* & *Abia* crimina a Deo occisi dicuntur *Gen. XXXIIX. 7-9.* Iou non potest aliter locum habere, quam tum demum, si Princeps ipse innocentem occidat, cum is in terris Superiorem non habeat, aut si idem hanc poenam non infligat, uti exemplo iam memorato apparet *Dissertatione citata eademque tertia Ephor. XII. p. 10. 11.* ubi etiam respondetur ad ea, quæ *Obs. Hal. 27. Tom. VI.* obiiciuntur.

5. Dicitur hoc porro dicitur saltim ratiocinationem continere confirmantem præceptum de non comedendo sanguine. Verum post ratiocinationem istam sequuntur demum verba de sanguine homicidæ effundendo. Itaque distinctæ leges sunt. Adeo hoc verum est, ut etiam decretum Dei præmittatur de sanguine humano vitiscendo, ac tum lex ipsa subiicitur. Confirmatur igitur ex hac connexionione, hanc legem non minus esse, quam legem de sanguine non comedendo, non obstantem, quod *Ser. s. 7.* benedictio sequitur. Ut enim benedictio aliaque a lege recte distinguuntur, leges tamen ipsæ propterea etiam negande non sunt *Fundamento I. N. ac G. I. III. §. 4. 1.*

6. Postea obiicitur, tum nondum fuisse rempublicam. Verum Deus Noacho ac liberis eius has leges dedit. Itaque ipse potuit in Theocratia constituere, quis homicidas tanquam Magistratus & executor voluntatis suæ interficere deberet, sicut blasphemos ac Sabbathi violatores iussu eius a populo Israelitico lapidibus obrutos fuisse legimus *Leu. XXIV. 14. Num. XV. 32-35.* Denique auctoritatem humanam contra Sacram Scripturam non valere, omnes concedunt.

7. Ex *Disputatione de iure aggravandi homicidam dolosum*, quæ *l. c. ** allegatur, dicendum nunc est, quomodo Pontificum hac lege abusi fuerint, quia hinc leges positivæ uniuersales in genere oppugnantur *Fundamenti I. N. ac G. Cap. Proem. §. 13.* Memoratur autem *cap. III. §. 4.* abusus primus quod Clerici pro homicidis dolosis intercesserunt; alter §. 5. quod Cardinales reum, cui dum ad supplicium ducitur, obuiam sunt, & post

na immunem fecerunt; tertius §. 6. quod Tempa ac Monasteria etiam homicidis dolosis pro Asylis fuerunt; quartus §. 7. quod clericus homicida a pœna Magistratus exemptus fuit, & Episcopus etiam ad retinendum beneficium dispensare potuit; quintus §. 8. quod Papa Academiae Lipsiensi Priuilegium indulget, vt studiosi ibi degentes, etiamsi homicidæ dolosi forent, pœna capitali non debeant puniri, quod postea a Principibus Saxoniae, tanquam Verbo Dei contrarium, sublatum est; sextus §. 10. quod Clerus lictos hac ratione a consiliis excludere voluit, & casibus conscientiae i. e. de eo, quod iustum est, & iniustum. Adde *Fundamenta I. N. ac G. l. I. c. VI. §. 10.* At propterea tamen veritates & leges diuinæ arcanis Papistia adscribi non debent. Enimvero ut ab exemplis lex confingi non debet, quæ non potest probari, sicut etiam ab exemplis, siue ad verum legis usum pertineant, siue ad abusum, lex, quæ latè probari potest, impugnari ac negari non debet.

XI.

1. Hactenus leges DEi positiuæ vniuersales, quæ adhuc obligant, ab iis, quæ in *Fundamentis I. N. ac G.* contra eas obijciuntur, vindicatæ sunt. Verbo nunc etiam mentio faciendæ est de aliquibus, quæ ad leges positiuas vniuersales minus rectè referuntur. Titius ad Pufendorfum de *O. H. & C. Obseru. 91. n. II.* ea assert. Sunt, inquit, qui lege positiua vniuersali diuina (1) consensum Parentum ad nuptias liberorum, sub pœna nullitatis requiri, (2) eodem etiam hierologiam in nuptiis exigi censeant, quemadmodum (3) solutionem decimarum illa præcipi, ac (4) esum sanguinis vetari, denique (5) delicta carnis, vt adulterium, incestum, & sodomiam eadem puniri arbitrantur, sed illa sine rationibus verisimilibus asserti puto. Ac rectè omnino ita statuit.

2. De consensu Parentum ad nuptias liberorum, certum quidem est, cum iure naturæ requiri, ac pœna nullitatis nec eodem iure, nec lege positiua vniuersali statuta est, illo enim iure pœna non determinatur lex aut positiua non adest. Itaque pœna nullitatis non necessario lege etiam humana constituitur, sed potest consensu neglectus alia pœna puniri. Obtinet tamen pœna nullitatis, si lege humana inducatur, at lex diuina de illa non adest.

3. Benedictio sacerdotalis quam maxime quidem conuenit solem

solemnitatibus primi coniugii, ubi ipse DEUS Euam ad Adamum adduxit, eidemque lieto animo sponte accipienti iunxit, & utriusque benedixit *Gen. II. 22. 23. Gen. I. 28.* Verum tamen præceptum inde nullum elici potest, siquidem ipse DEUS sibi homines copulauit. Est igitur benedictio sacerdotalis iuris humani.

4. Decimæ sunt Iuris Naturalis, quod ad substantiam & materiam earum spectat seu sustentationem Ministrorum Ecclesiæ, eo magis, quod ipsi hodie immediate non illuminantur, ut Apostoli, sed studio & impensis Religionis capita addiscunt, quæ & hoc plura ex sacris literis eruenda fuerunt; & aduicta sunt, quo plures extiterant hæretici, contra quos semper exemplo Apostolorum veritas ex sacris literis inquirenda & vindicanda fuit; imo & hoc magis, quod hodie non amplius ignotum est verbum Dei, ob quam rationem Paulus omnibus omnia factus est, ne Euangelio esset impedimento, sed notissimum est, adeoque Christianis curæ cordique esse debet, ut temporalia metant, qui spiritualia serunt, utque his de temporalibus seruiant *Rom. XV. 27. I. Cor. IX. II.* Itaque pluris hodie Verbum DEI fieri debet, quam ut Salarium Ministris Ecclesiæ denegetur. Atque hoc etiam prolixè inculeatur *I. Cor. IX. 7-11.* alibique. At decimarum determinatio tamen ad quantitas est legis saltem fœderis, quæ in Nouo Testamento non amplius obligat.

5. Effus sanguinis pertinet quidem ad legem DEI positiuam vniuersalem, at vniuersalis saltem est ratione subiecti, non vero ratione temporis, seu non est perpetua, & in Nouo Testamento non amplius obligat, quæ res supra iam exposita est. Pœnæ denique in delicta carnis statutz sunt legis forensis; quæ solos Iudæos obligauit.

XII.

Fundamentis I. N. ut G. I. I. c. V. §. 43. ea Disputantium lex offertur, ut placide moneant, nihil acriter incalcent. Expectandum, donec lectores ipsi magis in corde veritatem sentiant, quam intendendum, ut de ea altercando disputent. Eam legem cum hic obseruata esse ubique appareat, penes Lectores iudicium erit, de rebus ipsis vera an falsa fuerint proposita.

F I N I S.

